

**T.C.**  
**KAFKAS ÜNİVERSİTESİ**  
**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**  
**TARİH ANABİLİM DALI**  
**TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ BİLİM DALI**

**1923–1970 YILLARI ARASINDA KARS'TA EĞİTİM**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Müge KESER**

**TEZ YÖNETİCİSİ**

**Yrd. Doç. Dr. Nebahat ORAN ARSLAN**

**KARS–2013**

T.C.  
KAFKAS ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Müge KESER'e ait "1923-1970 Yılları Arasında Kars'ta Eğitim" konulu çalışma, jürimiz tarafından Tarih Anabilim Dalı, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak oybirliği ile kabul edilmiştir.

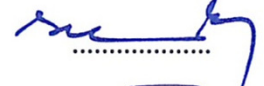
Öğretim Üyesinin Unvanı, Adı ve Soyadı

İmza

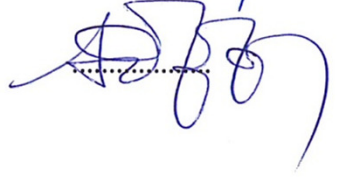
Yrd. Doç. Dr. Nebahat ORAN ARSLAN (Danışman)



Prof. Dr. Selçuk URAL



Doç. Dr .Ali Osman ENGİN



Bu tezin kabulü Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ...../...../20 tarih ve ...../..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

UYGUNDUR

...../...../.....

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÖZDEMİR

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

## Yemin Metni

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum, “1923-1970 Yılları Arasında Kars'ta Eğitim” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2013

Adı Soyadı: Müge KESER

İmza:



## PLAGIARISM

I hereby declare that all information in this document has been obtained and presented in accordance with academic rules and ethical conduct. I also declare that, as required by these rules and conduct, I have fully cited and referenced all material and results that are not original to this work.

...../...../2013

Name Surname: Müge KESER

Signature :



## İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

ÖZET.....	I
ABSTRACT.....	II
ÖNSÖZ.....	III
KISALTMALAR.....	IV
<b>GİRİŞ</b> .....	1

### 1878–1923 YILLARI ARASINDA KARS'TA EĞİTİM

1. Cumhuriyet Dönemi Öncesi Kars'ta Eğitim.....	1
2. Cumhuriyetin İlk Yıllarında Kars'ta Eğitim Faaliyetleri.....	7
3. Kazım Karabekir Paşa Ve Kars'ta Eğitim Faaliyetleri.....	9
3.1. Sanayi Mektebi.....	11
3.2. Leylî Eytam İbtidâî Mektebi .....	12
3.3. Erzurum Ana Mektebi.....	12
3.4. İş Ocağı.....	13
3.5. Sıhhiye Mektebi.....	13
3.6. Sarıkamış Askeri İdadisi.....	13
3.7. Sarıkamış Ana Mektebi.....	14

### 1923–1970 YILLARI ARASINDA KARS'TA EĞİTİM

1. Kars Milli Eğitim Müdürlüğünün Kuruluşu, Çalışmaları Ve Milli Eğitim Müdürleri.....	15
2. Kars Merkezde Eğitim Kurumları.....	26
2.1. İlkokullar.....	31
2.1.1. Kars Numune Mektebi.....	31
2.1.2. İsmet Paşa İlkokulu.....	32
2.1.3. Ziya Gökalp İlkokulu.....	32

2.1.4.	Gazi Ahmet Muhtar Paşa İlkokulu.....	33
2.1.5.	Fevzi Paşa İlkokulu.....	33
2.1.6.	Gazi İlkokulu.....	34
2.1.7.	Kazım Karabekir İlkokulu.....	35
2.1.8.	Namık Kemal İlkokulu.....	35
2.2.	Ortaokullar.....	36
2.2.1.	Akşam Kız Sanat Okulu.....	36
2.2.2.	Kars Erkek Sanat Okulu.....	37
2.2.3.	Atatürk Ortaokulu.....	39
2.2.4.	30 Ekim Ortaokulu.....	39
2.3.	Liseler.....	39
2.3.1.	Kars Lisesi.....	39
2.3.2.	Kars Ticaret Lisesi.....	43
2.3.3.	İmam Hatip Okulu.....	44
3.	Eğitim Alanında Kars Halkevinin Katkısı.....	44
3.1.	Kars Halkevinin Kuruluşu Ve Faaliyetleri.....	44
3.2.	Kars Halkevinin Teftiş Sonuçları.....	50
3.3.	Halkevlerinin Kapatılması.....	52
4.	Kars Cılavuz Köy Enstitüsü.....	53
4.1.	Köy Enstitülerinin Kuruluşu Ve Çalışmaları.....	53
4.2.	Cılavuz Köy Enstitüsü Kuruluşu Ve Çalışmaları.....	56
5.	Eğitim Kurumlarında Yaşanan Sıkıntılar.....	59
5.1.	Öğretmen Durumu .....	59
5.2.	Okul Ve Teçhizat Durumu.....	61
	SONUÇ.....	64

KAYNAKLAR.....	66
EKLER LİSTESİ.....	72
EKLER.....	74
ÖZGEÇMİŞ.....	99

## ÖZET

1877–1878 Osmanlı-Rus harbinin sonunda 40 yıl gibi bir süre Rus egemenliği altında kalan Kars vilayeti, Rusların izlediği siyaset sonucunda eğitim ve kültürden yoksun bırakılmıştı. Osmanlı Devleti zamanında eğitime önem verilmiş olmasına rağmen, Kars eğitimde diğer vilayetlere göre geri kalmış, bu eksiği tamamlamak için daha çok çalışılması gerektiği bilincine varılmıştı.

Kars'ın anavatana katılımı ve Cumhuriyetin ilanını müteakip M.Kemal ATATÜRK'ün art arda yaptığı inkılâpların etkisi ile Kars'ta da hızlı bir gelişim süreci izlenmiştir.

Halkın eğitime yoğun ilgisi ve çalışmasının yanında Kazım Karabekir Paşa'nın da bölge halkının eğitimine katkısı büyüktü. Karabekir Paşa, savaş ve Ermeni terörü sonucu yetim ve öksüz kalan binlerce çocukla yakından ilgilendiği gibi bunlara çeşitli eğitim kurumları da tesis etmişti.

Cumhuriyet sonrasında, halkın okuma ve yazma oranını artırmak, kültürel bir kalkınma sağlamak düşüncesiyle ülkenin birçok yerinde halkevleri kuruldu. Kars'ta ve ilçelerinde de kurulan halkevleri yoğun bir ilgiyle karşılandı.

Eğitim seferberliğini kentlerden köylere de ulaştırmak maksadıyla, 1940 yılında kurulan köy enstitülerinin de eğitim ve öğretime büyük katkısı olmuştu. Bu maksatla, Kars'ta kurulan Cılavuz Köy Enstitüsü, yıllarca eğitimsiz kalan köylüyü hem eğitmiş hem de üretim yapmasını sağlamıştı.

Bu çalışmada, Kars'ın kırk yıl gibi uzun bir süre eğitimsiz kalmasına karşın, Cumhuriyetin ilanından sonra açılan okullar, halkevleri ve köy enstitüsü ile eğitim ve kültürde hızlı bir ilerleme gösterdiğine yer verilmiştir.

**ANAHTAR KELİMELER :** Kars, Kars'ta Eğitim, Kars Halkevi, Kars Cılavuz Köy Enstitüsü, Kars Milli Eğitim Müdürlüğü

## ABSTRACT

The city, Kars, which was sovereign by the Russian for about forty years after 1877-1878 Ottoman-Russian War, was deprived of education and culture due to the policy that the Russian followed. Although education gained importance during the Ottoman period, Kars fell behind the other cities in terms of education and, as a result, it was realized that more effort had to be given to catch up with.

After the annexation of Kars to homeland and the declaration of Republic, rapid development process was observed in Kars thanks to the revolutions carried out in sequence by Atatürk.

Kazım Karabekir Pasha's contribution to the education of the local community was great as well as people's deep interest in education and their effort. Karabekir Pasha was closely interested in thousands of orphans whose parents were killed during wars and Armenian terror. He also established various educational institutions for them.

Community Centers were established in many places throughout the country in order to increase literacy among people and get on with cultural development. Community Centers which were established in Kars and in its districts as well were welcomed with great interest.

Village institutes established in 1940 with the aim of transmitting education campaign from cities to villages contributed a lot to education as well. For instance, Cilavuz Village Institute established in Kars both educated peasants who lacked education for years and let them produce.

In this study, it was included that Kars made rapid progress in education and culture through schools, community centers and village institutes opened after the declaration of Republic, in spite of such a long time as 40 years of deprivation of education.

**KEY WORDS:** Kars, Education in Kars, Kars Community Center, Kars Cilavuz Village Institute, Kars Directorate of National Education.



## ÖNSÖZ

Yıllarca Rus işgali altında, uyguladıkları politika sonucu eğitim ve öğretim faaliyetlerinden geri kalan Kars halkı, Cumhuriyetin ilanı ile birlikte gösterdikleri azim ve özverili çalışmalarıyla kültürel alanda hızlı bir gelişme göstermişlerdi. Bu dönemde, Kars vilayetinde kurulan halkevleri ve halkodaları ile Cılavuz Köy Enstitüsünün eğitime katkısı çok büyük olmuştu. Bu süreçte, halkın eğitime olan yoğun ilgisi de göz ardı edilemeyecek seviyedeydi.

Bu çalışmanın amacı, Kars ilinin 1923–1970 yılları arasında eğitim faaliyetlerini inceleyerek, kırk yıl Rus esareti altında kalan halkın eğitim ve öğretimde gösterdiği ilerlemeyi, kurulan eğitim kurumları ile karşılaşılan sorunları ortaya koymaktır.

Araştırmada; Kars’la ilgili yapılan araştırma tezleri, kitaplar, makaleler ve yerel basın arşivleri ile Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi tarandı. Kars Milli Eğitim Müdürlüğü ve Kars Merkezindeki okullar gezilerek arşivleri incelendi.

Çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde 1923–1940 yılları arasında Kars Milli Eğitim Müdürlüğü’nün faaliyetleri, Kars’ın eğitim durumu, o dönemde kurulan okullar, halkevleri ve eğitim kurumlarında yaşanan sıkıntılar yer almaktadır. İkinci bölümde ise 1940–1970 yılları arasında Kars’ın eğitim durumu, köy enstitülerinin kuruluşu ve çalışmaları ile Cılavuz Köy Enstitüsüne yer verilmiştir.

Araştırma ve yazım safhasında bilgi ve yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım, çok değerli hocam Yrd.Doç.Dr. Nebahat ORAN ARSLAN’a, tezimi hazırlarken destek ve yardımlarını esirgemeyen eşim Gürol KESER’e ve emeği geçen herkese teşekkürlerimi bir borç bilirim.

## KISALTMALAR

BCA	:	Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi.
CHP	:	Cumhuriyet Halk Partisi.
c.	:	cilt.
s.	:	Sayfa.
TBMM	:	Türkiye Büyük Millet Meclisi.
vb.	:	ve benzeri.

## GİRİŞ

### 1878–1923 YILLARI ARASINDA KARS'TA EĞİTİM

#### 1. Cumhuriyet Dönemi Öncesi Kars'ta Eğitim

Rusya, sıcak denizlere inme arzusunu gerçekleştirmek amacıyla; Balkanlarda, Kafkaslarda ve Doğu Anadolu'da yayılcı politikasını sürdürmüş, bu istilacı siyasetini takip ederken de çeşitli bahanelerle Osmanlı İmparatorluğuna savaş açmıştı.<sup>1</sup> Rusların Basra Körfezine ve Akdeniz'e inme politikasını gerçekleştireceği bir bölgede bulunan Kars vilayeti, Osmanlı İmparatorluğunun da doğu sınırlarını emniyet altında bulundurması için önem arz eden bir mevkide yer almaktaydı. Balkanlarda Slav kökenli milletleri “*Panslavizm*” hareketiyle Türklere karşı kullanan Rusya, Kafkasya'da Gürcü ve Ermenileri de Hıristiyanlık duygularına seslenerek yanına çekmeyi başarmıştı. Osmanlı Devleti Yunan isyanı ve Yeniçeri ocağının kaldırılması gibi sorunlarla uğraşırken, Rusya 2 Temmuz 1828'de savaş ilan etti. Kars kalesini ele geçiren Rusya; Ahıska, Ardahan, Beyazıt ve Erzurum'u da işgal ederek ele geçirdi. Bu yenilgiler üzerine Rusya ile Osmanlı Devleti arasında 14 Eylül 1829'da Edirne Antlaşması imzalandı. Anlaşmaya göre Ruslar; Erzurum, Kars ve Beyazıt'ı geri vermiş, ancak Poti, Anapa ve Ahıska'yı topraklarına katmıştı.

Rusya, ikinci kez 1853'te Eflak ve Boğdan'ı istila etmiş, 1856 yılına kadar sürecektir Kırım Harbi başlamıştı. Rus ordusu Kars'ı bir kez daha kuşatmış, 28 Kasım 1855'te şehir teslim olmak zorunda kalmıştı. Ruslar, Kırım'daki mücadeleyi kaybedince, 30 Mart 1856'da imzalanan Paris Antlaşması gereği Kars'ı boşaltmıştı. Kars halkının Ruslara karşı verdiği mücadele Osmanlı Hükümeti tarafından takdirle karşılandığı için şehre “*Gazi*” ünvanı verilmiş, Kars ahalisi de üç yıl boyunca vergi ve askerlikten muaf tutulmuştu.<sup>2</sup>

---

<sup>1</sup> Selami KILIÇ, *Türk Sovyet İlişkilerinin Doğuşu*, İstanbul 1998, s.15

<sup>2</sup> Selçuk URAL, Jülide AKYÜZ ORAT, Nebahat ORAN ARSLAN, Akın BİNGÖL, Cem TÜYSÜZ, *Kars Tarihi*, Kars 2011, s.301–302

1877–78 Osmanlı-Rus Harbi'ne kadar Kars'ta sosyal yapıyı inceleyecek olursak; 1871–76 tarihli Erzurum Vilayet Salnamesi'nde Kars'la ilgili bilgiler yer almaktadır. Buna göre, Kars sancağında bulunan okullar, sosyal müesseseler ile ticaret ve hane sayısı aşağıda gösterilmiştir: <sup>3</sup>

Esami Kaza ve Nevahi	Mekatib-i Sıbyaniye		Kilise	Medrese	Cami	Hamam	Han	Dükkan	Hane
	Hrs.	İslam							
Kars Kazası	0	0	6	20	40	4	4	624	4.208
Şüregel Kazası	0	0	10	0	10	0	1	0	1.300
Zaruşad Kazası	0	0	0	0	15	0	0	0	1.070
Kağızman Kazası	0	0	6	0	3	1	1	49	1.285
Yekün	0	0	22	20	68	5	6	673	8.763

1871 tarihli salnameye göre Kars sancağında bulunan müslüman ve gayrimüslim halka ait medrese sayısı (20) olduğu görülür iken, Mekatib-i Sıbyaniye'nin <sup>4</sup> olmadığı görülmektedir. 1873 tarihli salname aşağıda gösterilmiştir:

Esami Kaza ve Nevahi	Mekatib-i Sıbyaniye		Hamam	Han	Kilise	Medrese	Mekatib-i Rüşdiye	Camiler	Dükkan	Hane
	Hrs.	İslam								
Kars Kazası	0	20	4	6	7	20	1	40	804	3.755
Şüregel Kazası	0	10	0	2	17	0	0	10	2	1.500
Zaruşad Kazası	0	0	0	0	0	0	0	15	0	895
Kağızman Kazası	0	4	1	1	6	0	0	3	53	725
Yekün	0	34	5	9	30	20	1	68	859	6.875

<sup>3</sup> Hürü SAĞLAM, 1287, 1288, 1290, 1291, 1293, 1294 Tarihli Erzurum Salnamelerinde Kars Sancağı, Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars 2011, s.150.

<sup>4</sup> Mekatib-i Sıbyaniye: Osmanlılarda geleneksel dini bir eğitim-öğretim kurumudur. Sıbyan mektepleri veya mahalle mektebi olarak da bilinir. <http://tr.wikipedia.org/>

1873 tarihli salnameyi incelediğimizde; medrese sayısı yine (20) iken, Mekatib-i Sıbyaniye sayısında artış görülmüş ve bu sayı (34)'e ulaşmıştır. Ayrıca burada dikkat çeken bir diğer husus da Kars merkezde 1873 yılında kurulmuş Rüştîye Mektebidir.<sup>5</sup> 1874 tarihli salname aşağıda gösterilmiştir:

Esami Kaza ve Nevahi	Mekatib-i Sıbyaniye		Hamam	Han	Kilise	Medrese	Mekatib-i Rüştîye	Camiler	Dükân	Hane
	Hrs.	İslam								
Kars Kazası	0	20	4	6	7	20	1	40	804	3.755
Şüregel Kazası	0	10	0	2	12	0	0	10	2	1.500
Zaruşad Kazası	0	0	0	0	0	0	0	15	0	1.070
Kağızman Kazası	0	4	1	1	6	0	0	3	53	725
Yekün	0	34	5	9	25	20	1	68	859	7.050

1874 tarihli salnameleri incelediğimizde ise medrese, Mekatib-i Sıbyaniye ve Rüştîye Mektebi sayısında bir önceki yıla göre bir değişme olmadığı görülmektedir. 1876 tarihli salname aşağıda gösterilmiştir:

Esami Kaza ve Nevahi	Mekatib-i Sıbyaniye		Hamam	Han	Kilise	Medrese	Mekatib-i Rüştîye	Camiler	Dükân
	Hrs.	İslam							
Kars Kazası	4	20	5	6	7	38	1	40	943
Şüregel Kazası	1	8	0	1	23	10	0	10	3
Zaruşad Kazası	0	6	0	0	0	0	0	15	0
Kağızman Kazası	4	14	1	1	6	8	0	5	52
Yekün	9	48	6	8	36	56	1	70	998

<sup>5</sup> Rüştîye Mektebi: Osmanlı zamanında ortaokul rüştîye olarak adlandırılmaktadır. <http://tr.wikipedia.org/>

1876 tarihli salnameler incelendiğinde ise medrese ve Mekatib-i Sıbyaniye sayılarında bir artış gözlenirken Rüşdiye Mektebi sayısında bir değişme görülmemiştir. Buna göre medrese sayısı (56)'ya çıkarken, Mekatib-i Sıbyaniye sayısı ise (48)'e çıkmıştır.

Bu tablolarda görülen şudur ki; Osmanlı yönetiminde iken Kars ve çevresinin imarına ve eğitimine önem verilmiştir. Hanlar, hamamlar, camiler, kiliseler, medreseler, Sıbyan mektepleri ve Rüştüyeler mevcuttur. Yani Rus yönetimine girinceye kadar Kars'ta ve kazalarında eğitime dair bir takım gelişmelerin olduğu ve kurumların kurulduğu görülmektedir.

Osmanlı İmparatorluğunun Rusya'ya karşı bağımsızlık ve toprak bütünlüğünü 1878 yılına kadar koruma politikasını sürdüren İngiltere; Osmanlı İmparatorluğunun zayıflamaya başlamasıyla bu politikayı terk etmiş, İmparatorluğun Rusya tarafından yıkılmasını sağlayarak, bu yıkıntıların üzerine kendisinin yerleşeceği ve bu suretle Rusya'nın güneye inmesini önleyeceği bir politika izlemeye başlamıştı.<sup>6</sup> Kırım Harbinde yenilen Rusya ise Osmanlı İmparatorluğuna savaş ilanı için fırsat gözetliyordu. Bu maksatla, Balkanlardaki özellikle Sırbistan'daki isyan hareketlerini destekleyerek, 1877'de Osmanlı İmparatorluğuna savaş ilan etti.<sup>7</sup>

93 Harbi adını alan Osmanlı-Rus Harbi Balkanlar ve Kafkas cepheleleri olmak üzere iki cephede cereyan etti. Harbin başlaması ile Kafkas cephesinde, Rus kuvvetleri Arpaçay sınırını aşarak, Türk topraklarında taarruza başladı. Kafkas cephesi komutanı Ahmet Muhtar Paşa karşı taarruza geçerek Kars'ı kurtarsa da, Kasım ayında Ruslar Kars'ı ele geçirip Erzurum'a ilerlemeye başlamışlardı. Diğer taraftan da Ruslar Edirne'yi alıp Çatalca istikametinde İstanbul'a doğru yürüyüşe geçince, Osmanlı İmparatorluğu için mütareke istemekten başka bir çare kalmamıştı.<sup>8</sup>

13 Temmuz 1878 tarihli Berlin Muahedesinin 58. maddesine göre: Batum-Ardahan/Oltu sancaklarıyla birlikte, Kars harp tazminatı yerine Rusya'ya bırakıldı. Ruslar; düz köylerde, verimli yerlerde, şehirlerde ve kasabalardaki Türkleri göç etmeye zorlamış, yerlerine ise Khakhol, Dukhobor, Malakan gibi Rus kolonisi

---

<sup>6</sup> Fahir ARMAOĞLU, **20.YY. Siyasi Tarihi**, İstanbul 2004, s.45.

<sup>7</sup> KILIÇ, **Türk Sovyet İlişkilerinin Doğuşu**, s.16.

<sup>8</sup> Fahir ARMAOĞLU, **Siyasi Tarih Dersleri 1789–1919**, Ankara 1961, s.378–379.

köylüleri ve Anadolu ile Kafkasya'dan çok sayıda Rum, Ermeni, Yezidî, Asuri gibi gayrimüslim ahaliyi getirerek Kars topraklarına yerleştirmişlerdi. Kağızman'daki "Rüştiye Mektebi" ile çokça medrese göçten dolayı kapanmış, kalan halk cahil bırakılmıştı.<sup>9</sup>

Osmanlı Devleti döneminde 1876–77 yılı sayımı itibariyle, Kars'ta en yüksek eğitim veren kurum olan iki muallimli ve 30 öğrencili bir Rüştiye, Kağızman'da iki öğretmenli ve 40 öğrencili, Çıldır'da da bir öğretmenli ve 22 öğrencili iki Rüştiye daha vardı. Çarlık Rusya'nın idaresine geçince ise eşit olmayan bir eğitim sistemi olduğu, eğitimde sosyal sınıf, din ve mülkiyete dayanan bir eşitsizlik bulunduğu gözlemlenmişti.<sup>10</sup>

Ruslar kırk yıllık esaret döneminde Türkleri, eğitim ve öğretimde yetersiz bırakmak istemişlerdi. Kars'taki medreseler dışında Kars ve Kağızman'daki Rüştiye mekteplerini kapatarak, Rus mektepleri açmışlardı. Bu okullara Ermeniler, Rumlar ve Gürcüler devam etmişler, Türkler çocuklarını, dini ve milli hislerini kaybedeceklerini düşünerek göndermek istememişlerdi.<sup>11</sup>

Rusların asıl hedefi Kars'ı askeri bir üs haline getirmek buradan İskenderun Körfezine inmekti. Bu maksatla Müslüman halkı göçe zorlamışlar, toprak mülkiyetini kaldırmışlardı. Bazı din adamları da Rusların oyunlarına alet olarak halkı göçe zorluyordu. Rus yönetimi altında yaşayanların, dünya ve ahrette başlarına gelecek kötülüklerle ilgili destanlar yazılıyor ve halka okunuyordu. Böylece şehirdeki Türk nüfusun %90'ı ile köylerde yaşayan Türk halkın yarıya yakın bir kesimi Anadolu içlerine doğru göç etmeye başladı. Ruslar, Müslüman halkın cahil kalması için eğitimi teşvik etmemekle birlikte Müslüman çocuklara yalnız Kuran okumaya yönelik bir eğitim sistemi uygulanıyordu. Mollalar çocuklara "*Yazı nakışa benzer, sonra da öğrenirsiniz!*" derken, okumuş din adamlarının gelmesi yasaklanıyordu. Ayrıca, anavatanla ilgiyi kesmek için de Türkiye'den kitap ve gazete girişi yasaklanmıştı.<sup>12</sup>

---

<sup>9</sup> M.Fahrettin KIRZIOĞLU, **Kars Tarihi**, İstanbul 1953, s.552–553.

<sup>10</sup> İlber ORTAYLI, "Çarlık Rusyası Yönetiminde Kars", **Tarih Enstitüsü Dergisi**, sayı: IX, İstanbul 1978, s.356.

<sup>11</sup> Esin DERİNSU DAYI, **Elviye-i Selase'de (Kars, Ardahan ve Batum) Milli Teşkilatlanma**, Erzurum 1997, s.10.

<sup>12</sup> Yunus ZEYREK, "Doksanüç Harbi ve Esaret Yılları", **Bizim Ahıska Dergisi**, sayı:16, s.14.

1880 yılında Kars'ta iki sınıflık bir şehir ortaokulu açılmıştı. Okul 1883 yılında Rusça hazırlık sınıfı ile birlikte dört sınıf olmuştu. 1884 yılında Kars'ta bir şehir okulu, bir kız okulu, Kağızman'da iki sınıflık normal okul ve Oltu'da bir ilkokul açılabilmişti. Kars şehir okulundaki 149 erkek öğrenciden yalnız biri Türk idi.<sup>13</sup> Rus yönetimi, eğitim hizmetinin yürütülmesinde halkı cahil bırakmaya yönelik bir politika izlemiş, Müslüman halkı dini eğitim kurumlarına yönlendirerek laik eğitim gelişmesini engellemişti. Bunun yanı sıra, Rus maarifi de Kafkaslarda en düşük bütçeyi Kars vilayetine “1898 yılı için sadece 5.808 altın ruble” ayırmıştı.<sup>14</sup>

Çarlık Rusya'nın 1905'te Japonya'ya yenilmesi ile Azerbaycan'da başlayan Türkçe yayınlardaki gelişme Kars ilinde de kendini göstermişti. Daha önce “*Kuran-ı Kerim*” ile “*Mevlid*”den başka kitap getiremeyen Karşlılar, Kırım ile Azerbaycan gazetelerini okuyarak bilgi sahibi oluyorlardı. Merkezi Bakü'de olan “*İslam Neşr-i Cemiyeti*” de 1909'da şehirde bir şube açtı.<sup>15</sup>

Kars'ta 1910 yılında, Kafkas Eğitim Dairesine bağlı 12 devlet okulu, 67 dini seminer ve aynı nitelikte 143 Müslüman mektebi vardı. Laik eğitimin geliştirilmeyerek, eğitimin dini cemaatlere bırakılması Rusların uyguladığı politikanın gereğiydi. Bu nedenle 1897'de Kars'ta nüfusun %10,7'sinin okuryazar olduğu belirtilmişti. Kars ahalisinin eğitim konusunda Osmanlı Tanzimat reformlarıyla yavaş gelişme sürdürürken, Çarlık Rusya idaresinde de gelişme gösterememiş gerilemeye doğru gitmişti.<sup>16</sup>

Osmanlı devrinde Anadolu'nun, Rus devrinde Kafkasya'nın uç noktası olan Kars; sosyal, kültürel ve ekonomik yönden geri kalmış, işgal yıllarında ise yoğun bir şekilde Ruslaştırma ve Hıristiyanlaştırma faaliyetlerine maruz bırakılmıştı. Rus yönetiminde kaldığı ilk üç yılda 82.000 Türk, topraklarını terk ederek Osmanlı Devletine sığınmıştı.<sup>17</sup> “*Çarlık Rusyası, idaresi eski usul mektep ve medreselerin orta çağdan kalma usullerle, hiçbir ıslahat yapılmadan devamını ve devlet parasıyla*

---

<sup>13</sup> Candan BADEM, **Çarlık Rusyası Yönetiminde Kars Vilayeti**, İstanbul 2010, s.247.

<sup>14</sup> ORTAYLI, “Çarlık Rusyası Yönetiminde Kars”, s.357–358.

<sup>15</sup> KIRZIOĞLU, **Kars Tarihi**, s.553.

<sup>16</sup> ORTAYLI, “Çarlık Rusyası Yönetiminde Kars”, s.358–359.

<sup>17</sup> Selçuk URAL, “Kurtuluştan Mondros Mütarekesine Evliye-i Selase'de Yaşanan Sorunlar”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, sayı 47, Bahar 2011, s.649.



*yalnuz Rusça öğretmeyi ve Rus kültürünü aşılamaı hedef tutan, Rus yerli okulları açmayı, kendi sömürgecilik menfaatlerine daha uygun buluyordu.”<sup>18</sup>*

## 2. Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Kars'ta Eğitim

1914 yılında başlayan Birinci Dünya Savaşı ile 3.Ordunun Sarıkamış'a yönelik harekâtı da başarısızlıkla sonuçlanınca, doğu vilayetleri 1915–16 yıllarında Rus istilasına uğradı.<sup>19</sup> Rusya'da ise 1915 yazından itibaren cephede yenilgiler birbirini izlerken, burjuva muhalefeti sesini yükseltmeye başladı. Grevler yeniden artmaya başlarken, ekonomik durumun da bozulmasıyla 1916'da savaşa son vermek istediler. Genel siyasal durumun kötüleşmesi sonucu “Şubat Devrimi” patlak verdi.<sup>20</sup> Bolşevik ihtilalini bir fırsat olarak değerlendiren Osmanlı Devleti, Rusya'ya mütareke teklifinde bulundu. 03 Mart 1918'de imzalanan Brest-Litovsk Antlaşmasına göre Rusya, doğu vilayetlerini Türkiye'ye iade edecek; Kars, Ardahan ve Batum'u da tahliye ederek buralarda yeniden kurulacak idari teşkilatlara karışmayacaktı.<sup>21</sup>

Evliye-i Selase'de, 1917 yılında Rusya'da meydana gelen ihtilal ile milli teşkilatlanmalar başlamış, sürgüne gönderilen Türklerin de yurtlarına geri dönmesiyle daha da bilinçlenen halk faaliyete geçmişti. 1917 Nisanında Kars'ta “Gizli İslam Komitesi” kurulmuş, aynı tarihlerde çıkarılan Albayrak gibi Türk gazeteleri ile de, Türklerin fikri açıdan kuvvetlenmesi sağlanmıştı.<sup>22</sup>

Osmanlı delegeleri, Mondros'ta; Kars, Ardahan ve Batum'un milletlerarası bir antlaşma ile Osmanlı Devleti'ne bırakıldığını belirtmişse de, Bolşevikler Brest-Litovsk Antlaşmasını tanımadıklarını açıklamış, İtilaf Devletleri de bu antlaşmanın hükümsüz olduğunu kabul etmişlerdi. Mütarekenin imzalanması ile de Kars, Ardahan ve Batum'un derhal boşaltılmasını istemişlerdi. 9'uncu Ordu Komutanı Yakup Şevki Paşa söz konusu kentlerin boşaltılmasını geciktirince, İngilizler 24 Aralık 1918'de Batum'a asker çıkardı ve Batum'da Osmanlı yönetimi sona erdi. Osmanlı ordusu da 1877/1878 sınırının gerisine çekilince, Kars ve

---

<sup>18</sup> Necip HABLEMİTOĞLU, **Çarlık Rusyasında Türk Kongreleri (1905–1917)**, Ankara 1997, s.25.

<sup>19</sup> URAL, “Kurtuluşun Mondros Mütarekesine Evliye-i Selase'de Yaşanan Sorunlar”, s.650.

<sup>20</sup> Oskar ANWEILER, **Rusya'da Sovyetler (1905–1921)**, İstanbul 1990, s.144–147.

<sup>21</sup> URAL, **Kars Tarihi**, s.448.

<sup>22</sup> DAYI, **Evliye-i Selase'de (Kars, Ardahan ve Batum) Milli Teşkilatlanma**, s.31–32.

Ardahan yöresinde milli teşekküller oluşturuldu. 05 Kasım 1918'de Kars İslam Şûrası, 30 Kasım 1918'de Kars İslam Şûrası Büyük Kongresi toplandı. Milli Şûra Hükümeti 17 Ocak 1919'da "*Cenub-i Garbi Kafkas Hükümet-i Muvakkata-i Milliyesi'nin*" kurulmasına karar verdi ve 18 Ocak 1918'de Cenub-i Garbi Kafkas Hükümeti kuruldu. 18 maddelik bir anayasa kabul edilirken, Hükümet Başkanlığına Cihangiroğlu İbrahim Bey getirilmişti. Kurulan bu hükümetin resmi yayın organı Batum'da çıkan Sada'yı Millet Gazetesi idi. Trabzon'da çıkmakta olan İstiklal ve Erzurum'da yayınlanan Albayrak gazeteleri de hükümeti destekliyordu. Ermeni ve Gürcülere karşı mücadele eden bu hükümet 12 Nisan 1919 tarihinde İngilizler tarafından yıkıldı.<sup>23</sup>

Mondros Mütarekesinden sonra kurulan bütün milli cemiyetlerin amacı; Anavatandan ayrılmaları kaçınılmaz olduğunda, Osmanlı Devletine temelde bağlanarak kendi başlarının çaresine bakmak, ilk fırsatta da Anavatan ile birleşmek olarak belirlenmişti.<sup>24</sup>

Büyük Millet Meclisinin kurulmasından iki ay sonra; Erzurum'da Kazım Karabekir Paşa komutasındaki XV. Kolordu tarafından, Milli Şurâ kuvvetlerinin de yardımı ile 1920'de Kars çayı ve Aras boyundaki Kars ile toprakları ve Göle kurtarıldı. 29 Eylül'de Sarıkamış, 30 Eylül'de Göle, 05 Ekim'de Kağızman ve Kulp/Tuzluca, 22 Ekim'de Digor, 30 Ekim 1920'de Kars, 03 Kasım'da Zarşat (Arpaçay merkezi) ve 03 Aralık 1920'de imzalanan Gümrü Antlaşmasıyla da Iğdır bölgesi Taşnak Ermeni kuvvetlerinden kurtarıldı.<sup>25</sup>

1920 yılı Doğu'nun tarihinde birçok açıdan dönüm noktası olmuştu. Emperyalist güçler yüzyıllardır Doğu'yu sömürge haline getirmeye çalışmışsa da bu dönemde, önemli bir dirençle karşılaşmışlardı. Doğu halkları arasında emperyalist güçlere karşı yapılacak propagandalar, Bolşevik siyasetinin önemli bir yönünü oluşturmaktaydı. Bolşevikler, Doğu politikalarını açıklamak ve Doğu halklarının temsilcilerini bir araya getirmek amacıyla, Bakû'de 1-8 Eylül 1920 tarihinde Birinci Doğu Halkları Kurultayını düzenledi. Kurultaya Türkiye'den 235 delege

---

<sup>23</sup> İzzet ÖZTOPRAK, "Türkiye'nin İşgali ve Milli Direniş Hareketleri", **Türkler Ansiklopedisi**, c.16, s.588

<sup>24</sup> DAYI, **Elviye-i Selase'de (Kars, Ardahan ve Batum) Milli Teşkilatlanma**, s.211

<sup>25</sup> KIRZIOĞLU, **Kars Tarihi**, s.558

katılmış, Türk milli hareketine, emperyalist devletlere karşı verilen mücadelede Sovyet Rusya ile iyi ilişkiler oluşması ve gelişmesi yönünde faaliyet göstermişlerdi.<sup>26</sup>

1920 yılında Erzurum Muallim Mektebi Müdürlüğü yapan Cevat Bey (DURSUNOĞLU)'de 1–8 Eylül 1920 tarihinde anılan kurultaya katılmış, Bakû'den döndükten sonra da Kasım 1920'de Kars Maarif Müdürü olmuştu. Düşman işgalinden yeni kurtulan Kars'ta, Kazım Karabekir Paşa'nın desteği ile on sekiz yaşına kadar olan gençleri bile ilkokula alarak öğrenim görmelerini sağlamıştı.<sup>27</sup>

Türkiye Büyük Millet Meclisi kurulduğunda, ülkede 3495 ilkokul, 1511'i öğretmen okulu çıkışı olmayan 3316 ilkokul öğretmeni, 5'i 12 yıllık diğerleri 9 yıllık 32 sultani ve idadi, toplam öğrenci sayısı 422 olan 13 erkek öğretmen okulu, 314 öğrenci sayılı 4'de kız öğretmen okulu bulunuyordu. Eğitimin çok zayıf olduğu ülkede, Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren bir eğitim seferberliği başlatıldı. Atatürk'ün başkanlığında 1921 yılında Maarif Kongresi toplandı. Eğitime bütçeden ayrılan pay %0,7 iken 1923 yılında %2,9'a çıkarıldı. Bir yandan halkın cahillikten kurtarılması için çalışılırken, diğer yandan Türklük etrafında yeni bir siyasal birlik oluşturulmaya çalışıldı.<sup>28</sup>

### **3. Kazım Karabekir Paşa Ve Kars'ta Eğitim Faaliyetleri**

Kars'ı 30 Ekim 1920'de düşman işgalinden kurtaran Kazım Karabekir Paşa'nın da Doğu Anadolu bölgesinde eğitime olan katkısı büyüktü. Kazım Karabekir Paşa, Kurtuluş Savaşı sonucu eğitim ve öğretim faaliyetlerinin tam bir çöküş yaşadığını görmüş, eğitimsizliğin ülke için acı sonuçlar doğurduğunu ifade etmişti. Tahsil ve terbiye sistemimizin, ilim müesseselerimizin kuruluş yerlerinin yanlış olduğunu, usullerinin eksik olduğunu ve kâfi gelmediğini belirtmişti. Bilgide yoksun olan bir neslin iradesini başkalarının emrine vereceği kaygısıyla hareket eden Kazım Karabekir Paşa, gençlerin eğitimi üzerinde durmuştu. Eğitim yoluyla toplumsal kalkınmanın sağlanabilmesi için, aydınların önderliğinde halkla bütünleşmeyi düşünen Kazım Karabekir Paşa, sadece okullara önem verilmesinin bu

---

<sup>26</sup> Yavuz ASLAN, **Birinci Doğu Halkları Kurultayı (1–7 Eylül 1920-Bakû)**, İstanbul 2007, s.20–22.

<sup>27</sup> Alaattin UCA, “Albayrak Heyeti ve Faaliyetleri”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, sayı 10, Erzurum 1998, s.206–207.

<sup>28</sup> Ali TÜRER, **Türk Eğitim Tarihi**, Ankara, 2011, s.287.

bütünleşmeyi sağlayamayacağını, aydınlarla halk arasında olan uçurumun en aza indirilmesinin öğretim yoluyla mümkün olacağını düşünmüştü.<sup>29</sup>

15'inci Kolordu Komutanı olarak Doğu'ya tayin edildiğinde, buralarda savaş ve Ermeni terörü sonucu yetim ve öksüz kalan binlerce çocukla yakından ilgilenmiş, bunlar için çeşitli eğitim kurumları tesis etmişti.<sup>30</sup> 1919 Mayısından 20'li yılların ortalarına kadar olan sürede Erzurum ve Sarıkamış'ta kurduğu okullarda, Ermeni zulmü sonucu yetim kalmış 6000 çocuğu okutmuş ve bunların mühim bir kısmını sanatkâr olarak yetiştirmişti.<sup>31</sup>

Kazım Karabekir Paşa, okul öncesi eğitimin aile ve ana mektebi tarafından uygulanması gerektiğini, her ikisinin de eğitimde ortak sorumluluğu olduğunu belirtmişti.<sup>32</sup> O'na göre ilköğretim ise, çocuğa okuma yazmayı, aritmetiği, iyi bir yurttaş olmak için gerekli bilgi ve becerileri kazandırmanın yanında, hayata atıldığı vakit, mücadele gücü kazandıran bir eğitim dönemidir. Kazım Karabekir Paşa'ya göre, çocuğu üretici durumuna getirebilecek bazı bilgi ve beceriler, ilköğretim döneminden itibaren verilmelidir. İlkokul programlarında çevrenin sosyo-ekonomik şartlarına uygun faaliyetlere yer verilmesini ve çocuğun bu yaşta kolaylıkla öğrenebileceği bazı sanatların öğretilmesini savunmuş, çocuğun aynı zamanda yaratıcılık melesinin, zihninin ve bedeninin gelişimini amaçlamıştı.<sup>33</sup>

Kazım Karabekir Paşa, yüksek öğretimin amacından bahsederken, "*ilim ve irfanlarıyla, memleketin ilerlemesinde ve karşılaşılan meselelerin çözümünde yol gösterici şahsiyetleri yetiştirmek*" olarak ifade etmişti. Yüksek öğretimin içeriği ve yönteminden söz ederken; özellikle fen ilimleri alanında öğretim yapan üniversitelerde, içinde öğrencilerin bulunduğu, uygulamalı, üretime yönelik faaliyetlere yer verilmesini, eğitimin üretim içerisinde yapılmasını tavsiye etmişti.<sup>34</sup>

---

<sup>29</sup> Zekeriya ULUDAĞ, "Kâzım Karabekir'in Eğitimle İlgili Düşüncelerinin Değerlendirilmesi", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, sayı 38, Cilt: XIII, Temmuz 1997.

<sup>30</sup> Nuri KÖSTÜKLÜ, **Kazım Karabekir ve Eğitim**, Konya 2009, s.99.

<sup>31</sup> KÖSTÜKLÜ, **Kazım Karabekir ve Eğitim**, s.13.

<sup>32</sup> KÖSTÜKLÜ, **Kazım Karabekir ve Eğitim**, s.33.

<sup>33</sup> KÖSTÜKLÜ, **Kazım Karabekir ve Eğitim**, s.43-46.

<sup>34</sup> KÖSTÜKLÜ, **Kazım Karabekir ve Eğitim**, s.59.

Kız çocuklarının eğitilmesi gerektiği düşüncesiyle hareket eden Karabekir Paşa, kızlarımızın bilgili olması gerektiğini savunmuş, tembelliğin ülke için bir afet olduğunu anlatmıştı.<sup>35</sup>

“*Kuvvetli millet kuvvetli fertlerle olur*” diyen Karabekir Paşa; disipline, ciddiyete, bedeni güce, ahlaki ve fikri ilerlemeye dayanan bir eğitim anlayışı savunmuştu. Fakirlikten kurtulmanın cehaletten kurtulmakla mümkün olacağı düşüncesi ile hareket eden Karabekir Paşa, ilkokulların buldukları çevrenin şartlarına göre öğretim yapmasını, köy eğitiminin köylünün ihtiyaçlarına göre ve tarımsal gelişmeyi sağlayacak biçimde düzenlenmesini öngörmüştü. Ders kitapları ve dilimizin Arapça ve Farsçanın etkisinden kurtulması gerektiğini belirtmişti. Ermeni zulmünün ve savaşların yetim bıraktığı çok sayıda Türk çocuğunu koruyan ve çeşitli meslekler öğrenmelerini sağlayan Karabekir Paşa'nın açmış olduğu okullar; “*Sanayi Mektebi*”, “*Leyli Eytam İbtidâî Mektebi*”, “*Erzurum Ana Mektebi*”, “*İş Ocağı*”, “*Sıhhiye Mektebi*”, “*Sarıkamış Askeri İdadisi*” ve “*Sarıkamış Ana Mektebi*” idi.<sup>36</sup>

### 3.1. Sanayi Mektebi

Karabekir Paşa, 15'inci Kolordu Komutanı olarak Doğu'ya gittiğinde ilk iş olarak, kimsesiz ve bakıma muhtaç çocukları “*mektep*” çatısı altında toplayıp, gerekli okuma-yazma ve ahlak eğitiminden sonra sanatkâr olarak yetiştirmeyi düşünmüştü. Bu düşünce ile açılan ilk okul “*Sanayi Mektebi*”ydi. Kuruluş çalışmaları 24 Mayıs 1919'da başlayan Sanayi Mektebi Erzurum'da kurulmuş, ilk olarak Erzurum ve Bayburt'tan gelen kimsesiz çocukların ayrıldığı meslek sınıfına göre terzi, kunduracı, saraç ve marangoz eğitimine başlamıştı. Sanayi Mektebi; Eylül 1920'de “*Evliye-i Selâse*”yi almak için harekâta başlayan Kolordu Karargâhı Erzurum'dan ayrıldığından dolayı, Karabekir Paşa'nın açtığı diğer okul (Leyli Eytam İbtidâî Mektebi) ile birlikte Erzurum'dan taşınmak zorunda kalmıştı. Bahse konu iki okul Aralık 1920'de önce Kars'a, daha sonra Sarıkamış'a nakledilmiş ve bir buçuk yıl öğretime Sarıkamış'ta devam etmişti. Daha sonra Kolorduya bağlı 9.Fırka

---

<sup>35</sup> Yasin Mahmut YAKAR, “**Kazım Karabekir'in Çocuk Edebiyatındaki Yeri ve Şarklı İbret Eseri Üzerine Bir İnceleme**”, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2007, s.24.

<sup>36</sup> Yahya AKYÜZ, **Türk Eğitim Tarihi M.Ö.1000-M.S.2012**, Ankara 2012, s.325.

karargâhı 22 Nisan 1922’de Erzurum’a nakledilince Sanayi Mektebi de tekrar Erzurum’a taşınmıştı.<sup>37</sup>

Sanayi Mektebinin eğitim programlarındaki faaliyetlerini; okuma yazma eğitimi, sanat eğitimi, beden ve ruh terbiyesine yönelik faaliyetler ve millî şuur kazandıran faaliyetler olarak sıralayabiliriz.

1923’ten sonra, K.Karabekir Paşa’nın doğuda kurmuş olduğu müesseselerle birlikte, Sanayi Mektebi de yıkılmaya başlamış ve eski fonksiyonunu yitirmiştir.<sup>38</sup>

### **3.2. Leylî Eytam İbtidâî Mektebi**

Kazım Karabekir Paşa’nın, doğu’daki çocukların irfan ve eğitimine yönelik özellikle sahipsiz çocukların yeniden hayata kazandırılmasında Sarıkamış’ı seçtiği görülmektedir. 30 Ekim 1920 Kars’ın işgalden kurtarılmasından sonra, bölgede Amerikan Heyetleri’nin Tiflis, Gümrü ve Erivan’da 18.000 Ermeni çocuğunu himaye ettiğini ve onlara eğitim verdiğini gören Karabekir Paşa, bu eğitim çalışmalarından etkilenmiş ve yakından ilgilenmişti.<sup>39</sup>

Karabekir Paşa’nın Sanayi Mektebi’nden sonra açmış olduğu ikinci okul Leylî Eytam İbtidâî Mektebi (Yatılı Yetimler İlkokulu) idi. Zeki ve kabiliyetli çocuklardan oluşan bu okulun başta gelen amacı, öğrencileri ileride subay olmak üzere yetiştirmektir. Okul, subay yetiştiren okullar içinde bir ilkti. Okulun amacı subay yetiştirmek olduğundan eğitim programları da buna göre hazırlanmıştı. Eğitim programları arasında milli tarih eğitimine yönelik faaliyetlere de yer verilmiş, küçük yaştan itibaren milli tarih şuurunu kazanmalarına yardımcı olunmuştu. Leylî Eytam İbtidâî Mektebi, daha sonra askeri idadiye çevrilerek tarihe karışmıştır.<sup>40</sup>

### **3.3. Erzurum Ana Mektebi**

Kazım Karabekir Paşa, okul öncesi eğitimi faaliyetleri ile de ilgilenmiş Erzurum ve Sarıkamış’ta ana mektepleri açmıştır. Sanayi Mektebi ve Leylî Eytam İbtidâî Mektebine gidemeyecek yaşta olan çocukların oluşturduğu özel Ana Mektebi

---

<sup>37</sup> KÖSTÜKLÜ, **Kazım Karabekir ve Eğitim**, s.98–101.

<sup>38</sup> KÖSTÜKLÜ, **Kazım Karabekir ve Eğitim**, s.108–110.

<sup>39</sup> Makbule SARIKAYA, “Bir “Çocuk Kasabası” Sarıkamış”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı 23, Erzurum 2004, s.238.

<sup>40</sup> KÖSTÜKLÜ, **Kazım Karabekir ve Eğitim**, s.112–118.

iki haftalık bir eğitimden sonra, 08 Ocak 1920’de resmi olarak açılmıştı. Açılış törenine Milli Müdafaa Heyeti, Maarif Müdürü, şehrin ileri gelenleri ve halk katılmış, öğrenciler Kazım Karabekir Paşa’yı mektebin kapısında İstiklal Marşı söyleyerek karşılamışlardı.<sup>41</sup>

### 3.4. İş Ocağı

Karabekir Paşa’nın Erzurum’da kurmuş olduğu dördüncü okul olan Otomobil Mektebi veya İş Ocağı, bir taraftan kimsesiz çocukları himaye altına alıp onlara sanat kazandırırken diğer taraftan harp yıllarının bir sonucu olarak baş gösteren sanatkâr asker sıkıntısını gidermeye çalışmıştı. Okulda yalnız sanat öğretilmeyip, öğrencilerin genel kültürünü de geliştirmekle uğraşılıyordu. 04 Mart 1920 yılında kurulduğunda 200 öğrencisi bulunan okulun, 1922 yılında 46, 1923 yılında 170 öğrencisi bulunmaktaydı.<sup>42</sup>

### 3.5. Sıhhiye Mektebi

Sarıkamış’ta açılan okullardan biri de Sıhhiye Mektebi idi. Sıhhiye Umum Müdürlüğünün Küçük Sıhhiye Mektebi programı dahilinde, fakir ve şehit çocuklarını yetiştirmeyi amaçlayan mektepten Mayıs 1921’de 30 öğrenci diploma almış ve doğu vilayetlerinde sağlık alanında hizmet vermeye başlamışlardı.<sup>43</sup> Programları hakkında fazla bir bilgi olmayan okul, yaklaşık üç yıl sonra hukuki niteliğini kaybetmiş ve kapanmıştı.<sup>44</sup>

### 3.6. Sarıkamış Askeri İdadisi

Leylî Eytam İbtidâî Mektebi, belli bir eğitim düzeyine eriştikten ve beş sınıflı bir hale geldikten sonra okulun askeri ortaokul haline çevrilmesi uygun görülmüştü. İbtidâî Mektebin 19 Aralık 1920 tarihinden itibaren Erzurum’dan Kars’a alınmaya başlanması ve naklin tamamlanmasından sonra bu ilkokul Askeri İdadi’ye çevrilmişti. Yedi ay öğretimini Kars’ta sürdüren okul, 22 Nisan 1921’de Kolordu Karargâhının Kars’tan Sarıkamış’a nakledilmesinden sonra 24 Haziran 1921’de Sarıkamış’a taşınmıştı.

---

<sup>41</sup> KÖSTÜKLÜ, **Kazım Karabekir ve Eğitim**, s.120.

<sup>42</sup> KÖSTÜKLÜ, **Kazım Karabekir ve Eğitim**, s.121.

<sup>43</sup> SARIKAYA, Bir “Çocuk Kasabası” Sarıkamış, s.240.

<sup>44</sup> KÖSTÜKLÜ, **Kazım Karabekir ve Eğitim**, s.128.

Okulun statüsü ortaokul olmasına rağmen, belli bir süre ilk sınıflar ile öğretimi sürdürmüştü, sonradan orta kısımları teşekkül etmişti.<sup>45</sup>

Askeri İdadi'nin öğrencileri sanattan edebiyata ve müzikten el işlerine varıncaya kadar birçok alanda eğitim almışlardı. Atış talimi, tiyatro temsilleri ve dil eğitimi konusunda da önemli ve etkin çalışmalarda bulunan Askeri İdadi'de uygulanan program ve yapılan eğitim faaliyetleri dönemin şartlarına göre modern ve uygulamaya yönelikti.<sup>46</sup>

### **3.7. Sarıkamış Ana Mektebi**

Kars Antlaşması'ndan bir buçuk ay sonra Sarıkamış'ta, eğitime ve bakıma muhtaç çoğu yetim olan çocuklardan, küçük yaşta olanlar için Sarıkamış Ana Mektebi kurulmuştu. Eğitimin araç ve gereçleri bakımından oldukça modern bir eğitim müessesesi olan okul; programlarında eğitimin değişik cephelerine yer vermiş, hayatın esasları pratik bir şekilde öğretilmeye çalışılmıştı.<sup>47</sup>

---

<sup>45</sup> KÖSTÜKLÜ, **Kazım Karabekir ve Eğitim**, s.129.

<sup>46</sup> SARIKAYA, Bir "Çocuk Kasabası" Sarıkamış, s.240.

<sup>47</sup> KÖSTÜKLÜ, **Kazım Karabekir ve Eğitim**, s.150.



## 1923–1970 YILLARI ARASINDA KARS'TA EĞİTİM

### 1. Kars Milli Eğitim Müdürlüğünün Kuruluşu, Çalışmaları Ve Milli Eğitim Müdürleri

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte birçok alanda önemli değişimler gerçekleştirilmişti. Dönemin siyasal, ekonomik, hukuki ve kültürel değişimleri gerçekleştirildiğinde toplumun %10'u bile okuryazar olmadığı için, bunların kitlelere benimsetilmesi ve kökleştirilmesi için eğitime çok önem verilmişti. Bir tarafta azınlık ve yabancı okullar istedikleri gibi eğitim verirken; bir tarafta medreseler, maarif mektepleri; diğer tarafta tarikatlarda ve tekkelerde çok farklı eğitim veriliyordu. Bu kurumlar milli bir amaç gütmeyen, birbirlerine zıt görüşlü insanlar yetiştiriyordu. Öğretim birliğinin sağlanması amacıyla, 3 Mart 1924 tarihinde Tevhid-i Tedrisat Kanunu çıkarıldı, tüm bilim ve öğretim kurumları maarif vekâletine bağlandı. <sup>1</sup> İnönü döneminin ünlü Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel, Kanunu şöyle yorumluyordu: “*Kanun Türkiye’de “Ecole Unique” (tek tip okul) sistemini kurmuş oluyordu. Maarif mektepleri, açtığı ve açacağı okullarda yahut özel teşebbüslerle açılan öğretim kurumlarında din, ırk, mezhep farkı tanımadan bütün vatandaş çocukları için aynı hakları gözönünde tutarak, onların arzu ettikleri bütün öğretim derecelerinde bilgi elde etmelerine ve yetişmelerine imkân veriyordu.*” <sup>2</sup>

1878'den 1918'e kadar Rus işgali altında kalan ve Rus-Ortodoks eğitim sisteminin uygulama alanı olan Kars'ta, Rusça öğretim yapılması, Müslüman yerli halkın çocuklarını okula göndermemesine yol açmıştı. Öğretime gidenler içinde Müslüman öğrencilerin oranı kentlerde %4 köylerde ise yok denecek kadar azdı. 1920'de Türk yönetimine geçen Kars'ta eğitim ve öğretim hizmetleri yeniden düzenlenmeye başladı. <sup>3</sup> Okuma ihtiyacı içinde olan halk, açılan mekteplere yoğun bir ilgi gösterdi. Daha sonra, mahalli idareye bağlı bulunan idadi okulu, ortaokul ve

---

<sup>1</sup> AKYÜZ, *Türk Eğitim Tarihi M.Ö.1000-M.S.2012*, s.327–329.

<sup>2</sup> Salih ÖZKAN, *Türk Eğitim Tarihi*, Ankara, 2011, s.117.

<sup>3</sup> Taha PARLAK, *Yurt Ansiklopedisi Türkiye İl İl; Dünü, Bugünü, Yarını*, c.6, s.4532.

lise açıldı. Okul sayısı yıldan yıla fazlalaştığı gibi, öğretmen ve talebe sayısında da artış görülmekteydi.<sup>4</sup> Cumhuriyetin ilk yıllarında Kars'ta 39 ilkokul bulunmaktayken, bu sayı 1927'de 69'a, 1943'te 283'e yükselmişti. 1923'te 1560 ilkokul öğrencisi varken, 1943'te bu sayı 8 katına çıkmıştı. İlkokul öğretmenlerinin sayısı ise 1923'te 46 iken, 1943'te 402'ye yükselerek 8 kata yakın artmıştı.<sup>5</sup>

Ankara'da 15 Temmuz 1921'de toplanan Maarif Kongresi, yurdun her tarafından gelen 250'den fazla erkek ve kadın öğretmeni bir araya getirtmişti. M.Kemal Paşa kongrede, çocuklara ve gençlere neler öğretilmesi gerektiğini belirtirken, öğretmenleri “*gelecekteki kurtuluşumuzun saygıdeğer öncüleri*” olarak tanımlamıştı.<sup>6</sup>

Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal Paşa, Cumhuriyetin ilanının ertesini yılı Latife hanım ile birlikte Kars'a gelerek, 40 yıl anavatanından ayrı kalan bu şehrin, en büyük ve en acil ihtiyacı olan milli maarif bakımından gelişmesi gerektiğini görmüş ve ilgili kişilere bu yolda talimat vermişti. Bu yüzden şehirde ve köylerde en çok okumaya ve okullara önem verilmişti.<sup>7</sup>

Cumhuriyet döneminde eğitimin idari teşkilatlanması incelendiğinde, 3 Mayıs 1920'de Eğitim Bakanlığının “*Umur-ı Maarif Vekâleti*” adıyla yer aldığını, sonraki yıllarda da adının birkaç kez değiştiğini görmekteyiz. Milli Eğitim Bakanlığı merkez teşkilatına bağlı çeşitli genel müdürlükler ve daireler de birçok kez ad değiştirmiş, bir kısmı kaldırılmış, yeni yeni kurulanlar olmuştu.<sup>8</sup>

Maarif Vekâleti 1920 yılında; Program Heyeti, İlk Tedrisat Müdürlüğü, Orta Tedrisat Müdürlüğü, Hars (Kültür) Müdürlüğü, Sicil ve İstatistik Müdürlüğü olmak üzere beş birimden oluşuyordu. 1923 yılında genişleyen teşkilata önceki birimlere ilave olarak; Müsteşarlık, Yüksek Öğretim Dairesi, Teftiş Heyeti, Telif ve Tercüme Dairesi, Özel Kalem ve Evrak Dairesi birimleri kurulmuştu. Taşra teşkilatı da Maarif Müdürlükleri ve Maarif Memurlukları adı altında görev yapıyordu.<sup>9</sup>

---

<sup>4</sup> Tarhan TOKER, **Kars**, Kars 1938, s.75.

<sup>5</sup> PARLAK, Yurt Ansiklopedisi Türkiye İl İl; Dünü, Bugünü, Yarını, c.6, s.4532–4533.

<sup>6</sup> AKYÜZ, **Türk Eğitim Tarihi M.Ö.1000-M.S.2012**, s.320–321.

<sup>7</sup> KIRZIOĞLU, **Kars Tarihi**, s.559.

<sup>8</sup> AKYÜZ, **Türk Eğitim Tarihi M.Ö.1000-M.S.2012**, s.399.

<sup>9</sup> TÜRER, **Türk Eğitim Tarihi**, s.343.

Cumhuriyet döneminin sonunda, kentlerde ve köylerde, öğretmenler ve onların mesleki kuruluşları, İrşad Heyetleri (aydınlatma toplulukları) adı altında halka okuma yazma öğretmişlerdi (1925–1928). 1928 sonlarında Latin harflerinin kabul edilmesi üzerine halka okuma yazma öğretmek için millet mektepleri kurulmuştu.<sup>10</sup>

Türkiye’de özellikle yetişkinlerin eğitimi amacıyla kurulan millet mekteplerinin en önemli bölümlerini iller oluşturmaktaydı. Millet mektepleri sabit, gezici ve özel olmak üzere üçe ayrılmakta, bunlarında kendi içinde (A) ve (B) derslikleri bulunmaktaydı. Millet mekteplerinde özellikle, yetişkinlerin günlük yaşantılarında en çok yararlanabilecekleri konulara ait bilgilerin verilmesi amaçlanmıştı. Yeni harfler yasasının kabulü ve Millet Mektepleri Yönetmeliği’nin hazırlanması ve kabul edilmesinden sonra 1 Ocak 1929 tarihinde millet mekteplerinin resmen açılışı yapılmıştı. Bu çalışmalar sonucunda, 1927 yılında Türkiye’de okuryazarlık oranı %10,5 iken, bu oran 1935 yılında %20,4’e yükselmişti.<sup>11</sup>

Kars Maarif Müdürlüğüne ilk olarak Kasım 1920 tarihinde atanan Cevat DURSUNOĞLU’nu görmekteyiz. Cevat Bey, 30 Eylül 1922 tarihinde Erzurum Lisesi Müdürü olarak Erzurum’a geri dönmüş ve 1924 yılına kadar Erzurum Lisesi Müdürü olarak görevine devam etmiştir.<sup>12</sup>

1924 yılından itibaren Türkiye’ye çağrılan birçok yabancı eğitimciye Milli Eğitim Sistemi ile ilgili raporlar hazırlatıldı. Bunun yanı sıra, halk içinde özellikle köylüler arasında cahilliğin ortadan kaldırılmasına yönelik çalışılırken, Türklük etrafında yeni bir siyasal birlik sağlanmaya çalışılmıştı.

8 Ocak 1926 tarihinde toplanan 3.Heyet-i İlmiye (Bilim Kurulu)’de; karma eğitime geçilmesi, meslek okullarının teknik eğitimi amaçlayacak şekilde yapılandırılması, öğretmen okullarının geliştirilmesi, öğretmenlerin sosyal

---

<sup>10</sup> AKYÜZ, *Türk Eğitim Tarihi M.Ö.1000-M.S.2012*, s.404.

<sup>11</sup> Mustafa ALBAYRAK, “Millet Mekteplerinin Yapısı ve Çalışmaları (1928–1935)”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, sayı.29.

<sup>12</sup> Tolga BAŞAK, “Bakü Kongreleri (Eylül 1920) Cevat DURSUNOĞLU’nun Bakü Macerası Hakkında Değerlendirmeler, Komünistlik Yönünde Yapılan İthamlar ve 27 Yıl Sonra Karşılıklı Bazı Mektuplar”, *Atatürk Üniversitesi Atatürk Dergisi*, cilt 4, sayı 2, Erzurum 2004, s.256.

durumlarında yapılan iyileştirme, Talim Terbiye Kurulu'nun kurulması ve köye eğitim hizmetlerinin götürülmesi alınan kararlar arasında yer almaktaydı.<sup>13</sup>

Türkiye'de dört yıl süreli öğretmen okullarına ilave olarak, 1926'dan itibaren üç yıl süreli öğretmen okulları açıldı. Nüfusun büyük bir bölümü köylerde yaşadığından köy öğretmen okullarına önem verilmiş, İlk Muallim Mektepleri ve Köy Muallim Mekteplerinden mezun olan öğretmenler ilkokullara atanmaya başlamıştı.<sup>14</sup>

26 Aralık 1930 tarihinde Kars Maarif Müdürü Şevket Turgut Bey'in orta mektep Türkçe muallimliğine naklinden dolayı, Rize Maarif Müdürü Hüsnü Bey 30 lira maaşla Kars Maarif Müdürlüğüne tayin oldu.<sup>15</sup>

28 Eylül 1931 tarihinde Afyonkarahisar Lisesi Müdür Muavini ve Tedris Usul Muallimi Kemal Bey, Kars Maarif Müdürlüğüne atandı.<sup>16</sup> 1934 yılına kadar Kars Maarif Müdürlüğü görevini yürüten Kemal Bey'in görevi esnasında, Kars Valiliğince Maarif Vekâleti nezdinde girişimlerde bulunularak Kars Lisesine kız öğrenci alımı yapılmak istenmişti. Kız çocuklarının tahsilsiz ve cahil kalacağı, bütçe dolayısıyla kızlar için ayrı bir lise açılmasının mümkün olmadığı belirtilmişse de bu isteklerine Maarif Vekâletinin 11 Aralık 1933 tarihli yazısında uygun görülmediği bildirilmişti.<sup>17</sup>

Kars'ın merkez ve kazalarında görev yapan öğretmenlerin ödenemeyen maaşları için de 30 Mayıs 1934 tarihinde Maarif Vekâletinden Başvekâlet Yüksek Makamına yazılan yazıda, hayvan telefâtı yüzünden geçen sene bütçesinin maaş masraflarından 49.000 liranın tenzilat yapıldığı bildirilmiş, Vilayetin mali işlerde hatalı muameleler yaptığı ve tevdiatta muayyen bir sistem takip edilmediği yolunda bazı haberler alındığı, konu hakkında incelemeler başlatıldığı ifade edilmişti.<sup>18</sup>

---

<sup>13</sup> TÜRER, **Türk Eğitim Tarihi**, s.289–290.

<sup>14</sup> TÜRER, **Türk Eğitim Tarihi**, s.361.

<sup>15</sup> BCA, 030.11.1 / 60.38.18.

<sup>16</sup> BCA, 030.11.1 / 65.25.7.

<sup>17</sup> BCA, 030.10.00 / 142.20.2.1–142.20.2.4.

<sup>18</sup> BCA, 030.10.00 / 142.17.8.

26 Kasım 1934 tarihinde Konya Erkek Lisesi Terbiye Muallimi Nejat Bey, Kars Maarif Müdürlüğüne tayin oldu.<sup>19</sup>

Umumi Müfettişliğin 1935/1936 ders yılı içerisinde, doğu illerinde yaptığı incelemede; Kars Kültür Direktörünün yetersiz olduğunu belirtmişti. Bunun nedeninin ise Maarif Eminlikleri teşkilatı zamanında, kültür direktörlüklerine ilk öğretimden anlayanların tayin edildiği, 1931 yılında Eminlikler teşkilatı lağvedilince orta öğretim müesseseleri doğrudan Bakanlıkla iletişim kurdukları gösterilmişti. Bu hal birçok karışıklığa sebep olduğu için 1934/35 ders yılı yeni bir talimatname çıkartılarak, kültür direktörlüklerine yüksek tahsil görmüş kişilerin atanması şart kılınmıştı. Kars'ta 1935/36 yıllarında, bu talimatnameye göre atanacak biri bulunamadığından, kültür direktörü zayıf bulunmuştu. Doğu bölgesinde gerek direktörlerin ve gerekse ilköğretime ait teftiş personelinin yetersizliğinden dolayı halk ve öğretmenlerin sık sık şikâyetleri görülmekteydi. Bu kapsamda; kültür müesseselerinin sükûn, disiplin ve morale ihtiyacı bulunduğu tespit edilmiş, yerlerine daha tahsilli ve tecrübeli personelin atanması sağlanmıştı.<sup>20</sup>

3 yıl görev yapan Nejad Bey'in öğretmenliğe naklinden dolayı 18 Ocak 1937 tarihinde Eskişehir Lisesi Tarih-Coğrafya öğretmeni Sadettin Bey Kars Kültür Direktörlüğüne atandı.<sup>21</sup> 27 Mayıs 1939 tarihinde görevi Kars Lisesi Direktörü Samih Rağıp Atademir'e devretti.<sup>22</sup> Aynı yıl içerisinde Kars Maarif Müdürlüğü tekrar el değiştirmiş, 25 Kasım 1939 tarihinde Gümüşhane Maarif Müdürü Vehbi Okay Kars Maarif Müdürlüğüne atanmıştı.<sup>23</sup>

Türkiye'de Tanzimat döneminden 1940'lara kadar Avrupa eğitiminin bazı etkileri görülmüştü. Cumhuriyet döneminde eğitimde yenileşme, çağdaşlaşmanın önemli bir aracı olarak düşünülerek Avrupa ülkelerinin eğitimleri ve eğitimcilerinden

---

<sup>19</sup> BCA, 030.11.1 / 92.42.19.

<sup>20</sup> Üçüncü Umumi Müfettişlik Neşriyatından.; **Doğu Cumhuriyetin "15"inci Yılında**, sayı 1, 1938, s.18-19.

<sup>21</sup> BCA, 030.11.1 / 110.1.16.

<sup>22</sup> BCA, 030.11.1 / 131.18.10.

<sup>23</sup> BCA, 030.11.1 / 135.42.19.

yararlanılmaya çalışılmıştı. II. Dünya Savaşından sonra ABD ile ilişkilerin gelişmesi ile Amerikan eğitim anlayışı ve uygulamaları ülkemizde daha çok yaygınlaştı.<sup>24</sup>

Türk eğitim sistemine en geniş anlamda yön vermek amacıyla, görüş ve önerilerin sunulduğu, çalışmaları kanunla düzenlenen Milli Eğitim Şûrası ilk kez 1939 yılında toplanmıştı. Ele alınan temel konular incelendiğinde; 1939 yılında üç sınıflı köy okullarının beş sınıfa çıkarılması, her ikiyüz ilkokul mezunu bulunan yerde mesleki ve teknik kurs açılması; 1943 yılında Türk ahlâkının ilkelerinin belirlenmesi, tarih ve ana dil öğretimi; 1946 yılında sanat, ticaret okulları programlarının iş hayatına uyacak biçimde düzenlenmesi, bu okullarda atölye ders saatlerinin artırılıp kültür derslerinin azaltılması; 1949 yılında ilkokullarda tarih-coğrafya-yurt bilgisi öğretimi, liselerin dört yıla çıkarılması konularını görmekteyiz.<sup>25</sup>

Köylerin sosyal ve ekonomik yapısında öğretmen ve eğitim yoluyla düzenleme ve gelişmeler sağlamak amacıyla 17 Nisan 1940 tarihinde kurulan köy enstitüleri de 1940'lı yıllarda yapılan en önemli eğitim hareketiydi.

İl Maarif Müdürü Vehbi Okay ile Nisan 1940 tarihinde yapılan görüşmede; başlıca hedeflerinin geçen sene başlatılan eğitim mekteplerinin ikmal ve inşası olduğu, bunları bitirmedikçe yeni inşaat yapılmayacağı bildirmiş; bu işler bittikten sonra 22 mektebin inşasına başlanacağı, bunun için de 3 senelik bir planlama yapıldığı ifade edilmişti. Ayrıca Cılavuz Köy Enstitüsünün açılışı ile ilgili olarak, bütün hazırlıkların ikmalinin beklendiği, civarda bulunan bir değirmeni işleterek Cılavuz'a elektrik temin edileceğini belirtmişti. Ders yılı başında 29 okulda öğretmen açığı bulunduğu, söz konusu okullarda vekil öğretmenlerle bu boşluğun kapatılarak ihtiyacın 9'a düşürüldüğü haberi verilmişti.<sup>26</sup>

II. Dünya Savaşı'nın başladığı bu yıllarda ülke ekonomik yönden sıkıntılar içerisindeydi. 1923–1939 yılları arasında, Lozan Antlaşmasına göre Osmanlı İmparatorluğunun dış borçlarının Türkiye'ye devredilmesi Türkiye'nin ekonomisini bir hayli etkilemişti. Zaten 1929 yılında patlak veren Dünya ekonomik krizi ile iyice fakirleşen halk, açlık ve sefalet içinde bir yaşam sürüyordu. Yaşamın her alanında bu

---

<sup>24</sup> AKYÜZ, *Türk Eğitim Tarihi M.Ö.1000-M.S.2012*, s.411.

<sup>25</sup> AKYÜZ, *Türk Eğitim Tarihi M.Ö.1000-M.S.2012*, s.403.

<sup>26</sup> Kars Gazetesi, 19 Nisan 1940, sayı:835.

sıkıntının izleri görülmekteydi.<sup>27</sup> Kars gazetesinin 14 Mayıs 1940 tarihli haberinde; 23 Nisan kutlamalarında öğrencilerin kıyafetleri eleştirilmiş, öncelikle lise talebeleri olmak üzere bu durumu düzeltmek için maddi imkân yaratmak gerektiği belirtilmişti.<sup>28</sup>

22 Ağustos 1940 tarihinde Kars Maarif Müdürü Vehbi Okay'ın Gümüşhane Maarif Müdürlüğüne naklinden dolayı Zonguldak İktedrisat Müfettişlerinden Gazi Terbiye Enstitüsü Mezunu İbrahim Özdal Kars Maarif Müdürlüğüne atandı.<sup>29</sup>

Basında, Cılavuz Köy Enstitüsüne talep çok olduğundan, mevcut talebe kadrosuna ilave olarak 250 talebenin daha alınmasına Maarif Vekilliğince emir verildiği haberi yer almıştı.<sup>30</sup>

Kars vilayetinde 1939–1940 ders yılında okul sayısı 96'ya çıkarılmış, ayrıca 1937'den sonra 127 eğitimli köy okulu ilave edilmişti. 1940 yılı itibariyle okul sayısı 223, öğretmen sayısı 315'e yükselmişti. Cumhuriyetin ilanından sonra yurdun her tarafında açılan millet mektepleri sayesinde kadın, erkek binlerce vatandaşın okuryazar olmasının teminine çalışılmıştı.<sup>31</sup>

1941 yılının Eylül ayında Kars lisesine yeni bir bina ilave alınarak, bu yeni binanın tamiratına devam edilmiştir. Ancak tamiratın yapılabilmesi için daha fazla paraya ihtiyaç duyulmuştur.<sup>32</sup>

Ardahan'ın yıllardan beri özlemini çektiği ortaokulun açıldığı haberi 05 Aralık 1941 tarihli Kars gazetesinde yer almakta, ortaokul için talebe kaydı devam etmekteydi.<sup>33</sup> Bu ortaokula Ardahan'dan başka Çıldır, Poshov, Şavşat ve Ardanuç bölgelerinin talebeleri de gelmekteydi.<sup>34</sup>

---

<sup>27</sup> Sevil GÜNDÜZ, “1940–1960 Türkiye'nin Ekonomik Durumu”, <http://sevilgunduz89.wordpress.com/2012/06/09/5/>, 2012, (07 Haziran 2013).

<sup>28</sup> Kars Gazetesi, 14 Mayıs 1940, sayı:842.

<sup>29</sup> BCA, 030.11.1 / 141.26.19.

<sup>30</sup> Kars Gazetesi, 13 Eylül 1940, sayı:877.

<sup>31</sup> Kars Gazetesi, 29 Ekim 1940, sayı:890.

<sup>32</sup> Kars Gazetesi, 23 Eylül 1941, sayı:980.

<sup>33</sup> Kars Gazetesi, 05 Aralık 1941, sayı:998.

<sup>34</sup> **Kars**, (CHP Halkevleri Bürosu Yayınları), s.79.

Köy bütçelerine konulan tahsisatla yaptırılmak üzere 120 köy okulunun temellerinin atıldığı haberi 09 Ağustos 1944 tarihli Kars gazetesinde yer almaktaydı. Cılavuz Köy Enstitüsünden mezun olacak 80 öğretmen de bu okullarda görev yapacaklardı. Maarif alanındaki en büyük amacın, vatandaşa ilk tahsilini yaptırabilecek okul ve öğretmeni temin etmek olarak ifade edilmişti.<sup>35</sup>

Kars İlköğretim Müfettişi Nazım Esen, 03 Temmuz 1945 tarihinde İbrahim Özdal'dan görevi devralarak Kars Milli Eğitim Müdürlüğüne atandı.<sup>36</sup> 2 yıl görev yapan Nazım Esen, 24 Kasım 1947 tarihli kararname ile Erzincan Milli Eğitim Müdürü Nazmi Vural'a görevi devretti.<sup>37</sup> 27 Haziran 1949 tarihli kararnamenin yayınlanmasının ardından da, Ceyhan Ortaokul Müdürü Enver Öztürk, Kars Milli Eğitim Müdürlüğü görevini Nazmi Vural'dan devraldı.<sup>38</sup>

Milli Eğitim Şûrasının 22 Ağustos 1949 tarihli gündeminde ise, lise ders konularının dört yıllık teşkilata göre tespiti ile eğitim ve öğretimde dayanılan demokratik esasların gözden geçirilmesi ele alınmıştı.<sup>39</sup>

Demokrat Partinin iktidara gelmesiyle Türkiye'de eğitim ve öğretim alanında da yeni bir dönem başlamıştı. ABD ile yoğun ilişkilere girilen bu dönemde, Türk eğitimcileri Amerika'ya inceleme gezilerine gitmişlerdi. Bu kapsamda, ülkeye getirdikleri yeni kavramlar ve projeler; “*Program Geliştirme*”, “*Araç Geliştirme*”, “*Beslenme Eğitimi*”, “*Deneme Lisesi*”, “*Fen Lisesi*”, “*Barış Gönüllüleri Vakıf Bursları*” olarak görülmekteydi. Türkiye'ye gelen Amerikalı uzmanlardan Wolferd'in bildirdiği rapor doğrultusunda 1952–1953 yılında Öğretmen Okulları ile Köy Enstitüleri öğretim programları birleştirilerek değiştirilmişti. Derslerde de değişiklik yapılarak pedagoji dersi konmuş, eğitimde rehberlik anlayışının yerleşmesinde yapılan çalışmalar önemli faydalar sağlanmıştı.<sup>40</sup>

1953 yılında toplanan V. Milli Eğitim Şurası da, Demokrat Parti iktidarının ilk şurasıydı. Seçmenlerin isteklerine göre eğitim politikasını belirleyen Demokrat

---

<sup>35</sup> Kars Gazetesi, 09 Ağustos 1944, sayı:1256.

<sup>36</sup> BCA, 030.11.1 / 176.17.3.

<sup>37</sup> BCA, 030.11.1 / 194.30.7.

<sup>38</sup> BCA, 030.11.1 / 206.18.5.

<sup>39</sup> Kars Gazetesi, 20 Ağustos 1949, sayı:1754.

<sup>40</sup> ÖZKAN, **Türk Eğitim Tarihi**, s.223–224.



Parti zamanında, CHP dönemindeki eğitim atılımları sona ermişti. İlkeli eğitimin yeri, daha çok okul açmak şeklinde olan plansız ve altyapısız öğretim kurumlarına bırakılmış, köy enstitüleri ve halkevleri kapatılarak önemli eğitimciler görevden alınmıştı. Bu dönemde rehberlik hizmeti başlatılmış, batının kullandığı eğitim araç ve gereçleri örnek alınmıştı.<sup>41</sup> Rehberlik hizmetinin önemi hakkında Kars basınında çıkan bir yazıda; Amerika'nın birçok alanda çocuklara ve gençlere rehberlik etme ihtiyacı üzerinde durduğu belirtilerek, okullarda öğretmenlerin öğrencilerine tecrübe ve bilgileri ile yol göstermeleri gerektiği bildirilmişti.<sup>42</sup>

Bu dönemde; Kars Milli Eğitim Müdürü Enver Öztürk 2 yıl süren görevini 21 Nisan 1951 tarihli kararname gereği, Zonguldak İlköğretim Müfettişi Ali Seyhan'a devretti.<sup>43</sup> 23 Aralık 1952 tarihli kararname ile Balıkesir İlköğretim Müfettişi Selçuk Tunabay da Kars Milli Eğitim Müdürlüğüne atanmış, 08 Aralık 1954 tarihinde ise görevi Konya İlköğretim Müfettişi Şemsettin Ataman'a devretmişti.<sup>44</sup>

V. Milli Eğitim Şûrasından çıkan sonuçlara göz attığımızda; ilköğretim müfredat programının başındaki amaç ve ilkelerle müfredat arasında uyumsuzluklar olduğu belirtilmiş, programın en kısa zamanda mahallileştirilmesi gerektiği ifade edilmişti. İkinci devre derslerinin, çocukların kavrayışına, düşünme tarzına ve tecrübe imkânlarına uygun olması gerektiği; Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık derslerinin bir grupta, Tabiat Bilgisi, Tarım ve Aile Bilgisi derslerinin başka bir grupta toplanması, gruplamalardan sonra kalan derslerin bu iki grup dersleri destekleyecek şekilde olacak şekilde düzenlenmesini önermişlerdi. Müfredatta bütünlük olmasını, matematik müfredatının da hafifletilmesi gerektiğini belirtmişlerdi.

---

<sup>41</sup> Sait DİNÇ, "Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihinde V. Milli Eğitim Şûrası ve Uygulamaları (5-14 Şubat 1953)", 2008, [http://turkoloji.cu.edu.tr/ATATURK/arastirmalar/sait\\_dinc\\_V.milliegitim\\_surasi.pdf](http://turkoloji.cu.edu.tr/ATATURK/arastirmalar/sait_dinc_V.milliegitim_surasi.pdf), (02 Haziran 2013), s.2.

<sup>42</sup> Meş'ale Dergisi, 15 Mayıs 1955, sayı: 10, s.4.

<sup>43</sup> BCA, 030.11.1 / 223.17.14.

<sup>44</sup> BCA, 030.11.1 / 248.40.3.

İlkokul müfredat programının ağırlığı Avrupa memleketlerinin de baş endişesi olmuş, ilkokullarda bilginin kuvvet sayılması gerektiği ilmi araştırmaların en önemli neticelerinden biri olmuştu.<sup>45</sup>

Türkiye’de program geliştirme<sup>46</sup> çalışmaları, 1950’li yıllara kadar dersler ve konular listesi olarak ele alınmış, Wolferd’in bildirdiği raporla daha sistematik bir yaklaşım gösterilmeye başlanmıştı. İlkokul programlarının geliştirilmesi üzerinde durulan V. Milli Eğitim Şûrasında, hazırlanan taslak program, 1953–1954 öğretim yılında Bolu ve İstanbul illerinde uygulanmıştı. Bu çalışmalarla beraber ilköğretimin amaçlarını belirleme çalışmalarına başlanmış, araştırma ve değerlendirme kavramları program geliştirme ve uygulamalarında yer almıştı.<sup>47</sup>

Çok partili döneme geçişle birlikte mesleki ve teknik okulları inceleyecek olursak; Cumhuriyetin başında 9 kadar olan meslek okulu 1950’li yılların başında 400’e ulaşmıştı.<sup>48</sup> 1951 yılından itibaren kurslar açılmaya başlanmış, öğrencilere demircilik, kaynakçılık, matbaacılık gibi meslekler öğretilmiş, kadınlar için de Geçici Köy Kadın Kursları açılmıştı. Dört yıl süreli liseler ve ticaret liseleri ile imam hatip okulları da bu dönemde açılmıştır.<sup>49</sup>

13 Ocak 1958 tarihli kararname ile Kars Milli Eğitim Müdürlüğüne Ankara İlköğretim Müfettişi Osman Tunç atandı.<sup>50</sup>

1958–1959 ders yılında okul, öğretmen ve öğrenci sayıları aşağıda gösterilmiştir:<sup>51</sup>

---

<sup>45</sup> Ümit Dergisi, 1959, s.8.

<sup>46</sup> Program geliştirme: “Eğitim programının hedef, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme öğeleri arasındaki dinamik ilişkiler bütünü” olarak tanımlanmaktadır. Özcan DEMİREL, **Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme**, Ankara 2006, s.5.

<sup>47</sup> Özcan DEMİREL, **Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme**, Ankara 2006, s.13.

<sup>48</sup> TÜRER, **Türk Eğitim Tarihi**, s.301.

<sup>49</sup> ÖZKAN, **Türk Eğitim Tarihi**, s.233–234.

<sup>50</sup> BCA, 030.11.1 / 268.1.16.

<sup>51</sup> Ümit Dergisi, 1959, s.23.

### İlkokul Durumu:

Kaza Adı	Okul Durumu		Öğretmen Sayısı	Eğitmen Sayısı	Öğrenci	
	Şehir	Köy			Kız	Erkek
Kars M.	8	40	123	11	2313	5451
Ardahan	3	43	90	11	1249	3310
Arpaçay	1	56	85	8	1375	4422
Çıldır	1	27	43	1	628	1896
Digor	1	14	20	2	188	826
Göle	1	41	63	8	1131	2668
Iğdır	3	32	56	4	731	2695
Hanak	1	32	64	13	950	2074
Kağızman	2	22	40	7	608	1543
Posof	1	36	72	16	1111	1962
Sarıkamış	4	39	99	3	1459	2916
Selim	1	40	68	16	1191	2503
Tuzluca	1	15	27	4	326	805

Kars merkezdeki okul ve öğretmen sayılarının, Sarıkamış ve Ardahan ilçelerindeki okul ve öğretmen mevcutlarına yakın değerlerde olduğu görülmektedir. İl ve ilçelerinde erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre fazla miktarda olduğu da göze çarpmaktadır.

### Ortaokul Durumu:

Okul	Öğretmen	Öğrenci
Lise	26	2052
Cılavuz	25	843
Ardahan O.O.	6	557
Arpaçay O.O.	2	172
Çıldır O.O.	3	130
Göle O.O.	2	161
Iğdır O.O.	4	429
Kağızman O.O.	5	158
Posof O.O.	2	173
Sarıkamış O.O.	7	565

Teknik öğretimde; Erkek Sanat Enstitüsünde 10 öğretmen, 279 öğrenci, Kız Sanat Enstitüsünde 6 öğretmen, 240 öğrenci bulunmakta idi. Ayrıca vilayette 6 ilköğretim müfettişi, 4 ilköğretim denetmeni bulunmaktaydı.

Osman Tunç'tan görevi 16 Ağustos 1962 tarihli kararname gereği, Niğde Erkek Sanat Enstitüsü Türkçe Öğretmeni Celalettin Demiray devraldı.

Öğretmenlerin 1962 yılında basılan ilkökuller taslak programına göre üç çeşit plan yapması gerekiyordu. Bunlar; yıllık plan, ünite planı ve günlük plan...

Programın ayrıntılarına basında şu şekilde yer verilmişti: *“İlkokul program geliştirmesi, birinci dönemde hayatabilgisi üniteleriyle ifade ve beceri derslerini (Türkçe, matematik, müzik, resim-iş ve beden eğitimi) ikinci dönemde ise toplum ve ülke incelemelerini, fen ve tabiat bilgileri üniteleriyle yine ifade ve beceri derslerini kapsamaktadır. Bu üniteler çevre özelliğine göre esnek ve çevre üniteleri halindedir.*

*Öğretmen yıllık planını yapmadan önce, öğretim yılı başında, idareciler ve öğrenci velilerinin katılması ile bir toplantı yaparak önce program taslağındaki üniteler çevre özelliğine, ihtiyaç ve isteklere göre gözden geçirilir. Velilerin, idarecilerin ve tecrübeli meslekdaşların fikirlerini de alarak bu ünitelere şekil verilir. İşlenecek üniteler saptanır. Çevreye uymayan üniteler atılır. Çevre özelliğinden doğan ve o çevrenin toplum problemi bulunan önemli konular ek ünite olarak alınır.”*<sup>52</sup>

13 Mayıs 1964 tarihli kararname ile Ordu Milli Eğitim Müdür Yardımcısı Recai Erayrıç Kars Milli Eğitim Müdürlüğüne atandı.

## **2. Kars Merkezde Eğitim Kurumları**

Kars'ta 1920'den sonra açılan okullara halk tarafından fazla derecede ilgi gösterilmişti. İlk olarak Numune Mektebi açılmış, bu hareketi mahalli idareye bağlı bulunan idadi okulu, ortaokul ve lise gibi okulların açılması takip etmişti. 1926 yılında şehirde 2 erkek ve 1 kız ilköğretim, 1 idadi ve 1 ana mektebi bulunuyordu. İdadi daha sonra “ortamektep”e çevrildi.<sup>53</sup> Okulların açılmasıyla birlikte öğretmen

---

<sup>52</sup> Öğretmen Dünyası Gazetesi, 1 Mayıs 1965, sayı:2, s.3.

<sup>53</sup> **Kars**, (CHP Halkevleri Bürosu Yayınları), s.78.

ihtiyacı da ortaya çıkmıştı. Kars il bölgesinde 1929'dan 1938-39 ders yılına kadar olan okul sayıları şöyledir:<sup>54</sup>

Yıllar	Şehirde okul sayısı	Köyde okul sayısı	Yekûn
1929-1930	14	74	88
1930-1931	15	73	88
1931-1932	13	68	81
1932-1933	13	69	82
1933-1934	15	61	76
1934-1935	16	48	64
1935-1936	17	63	80
1936-1937	17	65	82
1937-1938	17	66	83
1938-1939	19	77	96

Kars il merkezinde artarak giden okul sayıları ve bunlarda görev yapan eğitimciler ise şöyledir:<sup>55</sup>

Yıllar	Şehirde	Köyde	Eğitmen
1928-1929	2	2	
1929-1930	-	6	
1930-1931	-	8	
1931-1932	-	6	
1932-1933	-	2	
1933-1934	-	-	
1934-1935	-	-	
1935-1936	1	1	
1936-1937	-	-	50
1937-1938	5	12	

1928'den 1938 yılına kadar şehir ve köyde olmak üzere tam teşkilatlı 45 ilkokul yapılmıştı. Bunun 8'i şehirde 37'si köylerde idi. 1936-1937 yılında küçük köylerde ise 50 tane eğitimci okulu yapılmıştı.

1927 nüfus sayımına göre 204.846 kişilik nüfusa sahip Kars il genelinde okuma yazma bilen 5.107 erkeğe karşılık, 103.696 erkek okuma yazma

---

<sup>54</sup> TOKER, *Kars*, s.75-78.

<sup>55</sup> TOKER, *Kars*, s.78.

bilmemektedir. Kadınlarda ise, 771 kadın okuma-yazma bilirken, 95.272 kişi okuma yazma bilmemektedir. Toplam okuma yazma bilmeyen sayısı 198.968'dir.<sup>56</sup>

1935 yılında yapılan sayımda ise 305.536 nüfusu bulunan Kars'ta, 26.167 erkek, 4.163 kadın olmak üzere toplam 30.330 kişi okuma yazma bilirken, okuma yazma bilmeyen kişi sayısı 275.206'ydi.<sup>57</sup>

İlk tahsili yaymak için doğu vilayetlerinin bütçelerinden azami derecede fedakârlık yapılmaya çalışılmıştı. Her yıl kültür bütçelerine, kültür işlerinde kullanılmak üzere fazladan tahsisat yapılmış ve öğretmen kadroları artırılmıştı. 1936/1937 ders yılında Kars ve Erzincan'da açılan eğitim kurslarında yetişmiş olan 99 eğitimci Bayburt, Pasin, Iğdır, Posof, Çıldır kazalarının öğretmensiz köylerine verilerek 3555 çocuk okutuldu.<sup>58</sup>

Kars ili Kültür Direktörü Sadi Tokcan'ın, Şubat 1938 tarihinde Kars gazetesine, Kars'ın eğitim durumu ile ilgili verdiği beyanatta; askeri, siyasi ve coğrafi olarak büyük önem arz eden Kars ilinde milli hasır ve milli kudretleri yaratacak olan kültür işlerine her şeyden önce önem vermek gerektiğini belirtmişti. Kars vilayetinde tahsil çağında 39764 çocuk bulunduğunu, resmi okullarda 8974 çocuğun eğitim aldığını belirterek geriye kalan 30000 çocuğun eğitimden mahrum kaldığını, acele tedbir almaya mecbur olduklarını beyan etmişti. Açılacak okullara verilecek eğitimci miktarının az olduğunu, bütçenin müsaadesi nispetinde önlem alınacağını dile getirmişti.<sup>59</sup>

Yapılan tetkik ve teftişlerde; okullarda sıra, yazı tahtası, masa ve sandalye gibi teçhizatların mevcut olmadığı görülmüş, bütçeden bir kısım paranın bunlar için ayrıldığı beyan edilmişti. Vilayet bütçesinin okullar açmak ve öğretmenler temin etmek için yeterli olmadığı, okuryazar miktarını artırmak maksadıyla her köyde talimatnameye göre birer okul açılmaya çalışılmıştı. 1938 yılı itibariyle; Kars merkezde 63, Sarıkamış'ta 101, Arpaçay'da 63, Ardahan'da 26, Kağızman'da 45, Göle'de 19, Posof'ta 36, Çıldır'da 20, Iğdır'da 25, Tuzluca'da 50 okul açılmış,

---

<sup>56</sup> Nebahat Oran ARSLAN, İlyas TOPÇU, "Cumhuriyet Döneminde Kars'ta Nüfus", **Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, s.99.

<sup>57</sup> **Kars**, (CHP Halkevleri Bürosu Yayınları), s.78.

<sup>58</sup> Üçüncü Umumi Müfettişlik Neşriyatından: **Doğu Cumhuriyetin "15"inci Yılında**, s.20.

<sup>59</sup> Kars Gazetesi, 16 Şubat 1938, sayı:622.

bunların öğretmenlerini beş sınıflı ilkokul mezunları teşkil etmişti. Bu okullara 21797 kişi devam etmişti.<sup>60</sup>

Cumhuriyet'in ilk yılında Kars'ta 39 ilkokul bulunurken, bu sayı 1927'de 69'a, 1943'te 283'e ulaşmıştı. Bu hızlı artışta Cılavuz Köy Enstitüsü Eğitimci Yetiştirme Programı'nın önemli bir payı bulunmaktaydı. Köylerde okul açılışı bakımından Doğu Anadolu Bölgesi'nin en gelişmiş illerinden biri olan Kars'ta okulu olan köylerin %9'unda ilkokullar geçici ya da prefabrik binalarda öğretim yapılmaktaydı.

Kars'ta ilkokul öğretmenlerinin sayısı 1923'te 46 iken, 1943'te 402'ye yükselmiş ve böylece 8 kata yakın artmıştı. 1943'te ildeki öğretici kadronun yarısından fazlasını eğitimci öğretmenler oluşturuyordu. Aynı yıl 100 eğitimciden 4'ü Kars'taydı ve il eğitimci sayısının yüksekliği açısından Ankara'dan sonra 2. sırada yer almaktaydı. Kars'ta yıllara göre okuryazar oranı:<sup>61</sup>

Yıllar	Erkek	Kadın	Toplam
1935	22,3	4,0	13,7
1945	40,5	10,8	26,9
1950	40,0	11,6	26,1
1955	50,8	15,7	34,6
1960	41,0	10,5	26,0
1965	55,2	18,8	37,6
1970	63,0	27,7	45,7

Kars ilinde okuryazar oranının 1945 yılında en yüksek artışın gerçekleştiğini, bunun nedeninin köy enstitülerinin kurulması olarak görebiliriz.

1942/1943 ders yılında kazalarda 18 ilkokul, 2.946 erkek, 1.007 kız olmak üzere 3.953 talebe; 51 erkek, 36 kadın olmak üzere 87 muallim; köylerde ise toplam 73 ilkokulda 3.903 erkek, 822 kız toplam 3.915 talebe, hepsi erkek olan 92 muallim mevcuttu. Buna göre Kars vilayetinde; 91 beş sınıflı ilkokul, 7.868 talebe, 179 öğretmen bulunmaktaydı. Ayrıca; 85 öğretmen ve 137 yardımcı öğretmen olmak

<sup>60</sup> Kars Gazetesi, 16 Şubat 1938, sayı:622.

<sup>61</sup> PARLAK, Yurt Ansiklopedisi Türkiye İl İl; Dünü, Bugünü, Yarını, c.6, s.4532-4533.

üzere 222 üç sınıflı “Eğitmen Okulu”, 3.361 erkek ve 1.597 kız, toplam 4.958 köylü çocuğu yetiştirmekteydi.<sup>62</sup>

Kars’ın 1959 yılı itibariyle il merkezindeki eğitim kurumlarını incelediğimizde; Kars’ın 45 köyünden Başkaya, Arslanizi ve Davul köyleri hariç 42 köyünde ilkokul vardı. Bunlara ilave olarak Merkezde 9 ilkokulu eklersek toplam 51 ilkokul bulunmaktaydı. Bunlardan ayrı merkezde 150 çocuğu barındıran bir yetiştirme yurdu vardı. İl merkezinde orta seviyede Alpaslan Lisesi ve buna bağlı ortaokul, Merkez Ortaokulu, Atatürk Ortaokulu ve 30 Ekim Ortaokulu olmak üzere 4 tane ortaokul bulunmaktaydı.

Mesleki ve teknik okullar; Ticaret Lisesi, Erkek Sanat Enstitüsü, Kız İlköğretmen Okulu, 3 Akşam Sanat Okulu, 1 Kız Sağlık Okulu ve İmam Hatip Okulu.<sup>63</sup>

TBMM’nin 1959 yılı Bütçe Komisyonunda Maarif Vekâleti Bütçesi görüşülürken, Kars milletvekilleri tarafından vilayet maarif davaları üzerinde durulmuştu. Üzerinde durulan başlıca konular; Iğdır, Ardahan ve Sarıkamış kazalarında bir lise ile Tuzluca, Selim, Digor ve Hanak kazalarında ortaokul açılması, Kars’ta teknik bir okulun açılması, Cılavuz Öğretmen Okulunun merkeze taşınması, Öğretmen Okulundan boşalacak yere de Bölge Ziraat Okulunun kurulmasıydı. Köylerin halen birçoğunda okul olmadığı gibi öğretmen ihtiyacının da karşılanmadığı gündeme getirilmişti.<sup>64</sup>

1964–1965 öğretim yılında açılan Bölge Okulları eğitim alanında önemli bir boşluğu doldurmuş, köyü olmayan ve fakir olan aile çocuklarının okuması sağlanmıştı.

1967 yılında Kars’ta 786 köy mevcuduna karşın 589’unda okul bulunmaktaydı. İlköğrenim çağında olan nüfusun genel nüfusa oranı %23’dü. İlköğrenim çağında olan 150.000 çocuğun ancak 80.000 kadarı öğrenimine devam etmekteydi. Türkiye genelinde ilköğrenim ortalaması %59 iken, Kars’ta okullara

---

<sup>62</sup> **Kars**, (CHP Halkevleri Bürosu Yayınları), s.78.

<sup>63</sup> Zâkir Zeki TAŞPINAR, **Bütün Yönleriyle KARS**, Kars 1969, s.16.

<sup>64</sup> Bugün Gazetesi, 24 Ocak 1959, sayı:274.



devam eden öğrenci ortalaması %65 olduğundan, Kars'ın okuma oranının Türkiye ortalamasından yüksek olduğu sonucu ortaya çıkmaktaydı.

1967 yılı itibariyle çoğu İlköğretmen Okulu mezunu olan, İlköğretim kurumlarında görevli öğretmen sayısı 1208 idi. Kars il merkezinde, Iğdır, Sarıkamış ve Ardahan ilçelerinde birer lise bulunmakta, Liselerde 70 öğrenciye bir öğretmen düştüğü görülmektedir. Orta dereceli okullarda 2065 kız, 8000 erkek olmak üzere 10.065 öğrenci okumaktaydı. Öğrencilerin %20'si kız, %80'i erkek öğrenciydi.

İl merkezinde kız, Susuz kazasında ise karma birer ilköğretmen okulu vardı. Bu okullarda 490 kız, 691 erkek öğrenci öğrenim görmekteydi. İl merkezinde ikisi müstakil, biri Alpaslan Lisesine bağlı üç ortaokul bulunmaktaydı.

Mesleki ve teknik okulları ele aldığımızda; İl merkezinde bir Ticaret Lisesi, bir Kız Sanat Enstitüsü, bir Erkek Sanat Enstitüsü ve üç Akşam Kız Sanat Okulu vardı. Bu okullarda 838 kız, 616 erkek öğrenci öğrenim görmekteyken, öğretim kadrosunda 53 asil öğretmen bulunmaktaydı.<sup>65</sup>

## 2.1. İlkokullar

### 2.1.1. Kars Numune Mektebi

Kars şehir merkezine ilk olarak açılan Numune Mektebine, yaş şartı olmadığı için evli erkekler bile alınmıştı.<sup>66</sup> Bunu takiben İdadi Mektebi açılmıştı.<sup>67</sup> Doğu Anadolu ve Kafkasya ile Ahıska konusunda ilmî araştırmaların yolunu açan ilk bilim adamı olan Prof. Dr. M. Fahrettin Kırzioğlu da, 1923 yılında Kars'ta Numûne Mektebi'nde başladığı ilk tahsilini, 1928 yılında İsmet Paşa İlkokulu'nda tamamlamıştı.<sup>68</sup>

---

<sup>65</sup> Kars İl Yıllığı 1967.

<sup>66</sup> **Kars**, (CHP Halkevleri Bürosu Yayınları), s.77.

<sup>67</sup> Selçuk URAL, “Atatürk Döneminde Kars'ın Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Durumu”, **Kars “Beyaz, Uykusuz, Uzakta”**, İstanbul 2006, s.130.

<sup>68</sup> Dr.Sinever Esin DAYI, “Prof.Dr. Fahrettin KIRZIOĞLU'nun Hayat Hikayesi”, **A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı 28, Erzurum 2005, s.3.

### 2.1.2. İsmet Paşa İlkokulu

İsmet Paşa İlkokulu, 1886–1888 yıllarında askeri amaçla Rus yönetimi tarafından inşa edilmişti.<sup>69</sup> 30 Ekim 1920 tarihinde Kars'ın kurtuluşu üzerine; dil, din, ırk gözetmeden yetim çocukları toplayan Kazım Karabekir Paşa, burayı “*Köy-yatı Mektebi*” olarak yaptırmış, 1926’da “*İsmet Paşa*” adı altında eğitim ve öğretim vermiştir.<sup>70</sup>

Kars gazetesinin 1 Ocak 1938 tarihli “ilkokulların teftişi” konulu kültür haberinde, Kültür Direktörü Sadi Tokcan tarafından, İsmet Paşa İlkokulunun dördüncü sınıfı için bir kompozisyon müsabakası yapıldığı ve birinci olan öğrenciye bir kitap hediye edildiği yazılmaktadır.<sup>71</sup> Bununla birlikte, 1 Haziran 1938 tarihli Kars gazetesinde ilkokul öğrencilerinin yıllık çalışmalarını gösteren sergilerinin 30 Mayıs’tan itibaren herkese açık olduğu haberi bulunmaktadır.<sup>72</sup>

### 2.1.3. Ziya Gökalp İlkokulu

1926 yılında Kars’ta bulunan bir diğer ilkokulun Ziya Gökalp İlkokulu olduğu anlaşılmakta, ilk defa 1934 yılında kız öğrenci mezun edildiği görülmektedir.<sup>73</sup>

Eğitime verilen önem konusunda, 1938 yılında Kars gazetesinde çıkan; “*Orta Mektep Muallimliği İmtihanlarında Kars İlinden Kazananlar*” konulu haberde, Kars Ziya Gökalp mektebinden iki öğrencinin sınavları kazandığı, Ankara’da ayrıca sözlü bir sınava tabi tutulacakları yazılmıştı.<sup>74</sup>

Ziya Gökalp İlkokulunda okutulan dersleri incelediğimizde; Türkçe, Tarih-Coğrafya-Yurt, Hesap-Hendese (Geometri), Tabiat-Eşya, Resim-Elişi, Musiki, Jimnastik olduğunu görmekteyiz. Okuldaki öğrenci dağılımı aşağıda gösterilmiştir:<sup>75</sup> Buna göre kız öğrencilerin sayısı oldukça az, erkek öğrencilerin sayısı oldukça fazladır.

---

<sup>69</sup> İsmet Paşa İlköğretim Okulu Arşivi.

<sup>70</sup> Ludmila DENİSENKO, **Böyle Bir Kars**, İstanbul 2011, s.85; İsmet Paşa İlköğretim Okulu Arşivi.

<sup>71</sup> Kars Gazetesi, 01 Ocak 1938, sayı:610.

<sup>72</sup> Kars Gazetesi, 01 Haziran 1938, sayı:647.

<sup>73</sup> Ziya Gökalp İlköğretim Okulu Arşivi.

<sup>74</sup> Kars Gazetesi, 16 Ağustos 1938, sayı:669.

<sup>75</sup> Ziya Gökalp İlköğretim Okulu Arşivi.

Yıllar	Erkek Öğrenci	Kız Öğrenci	TOPLAM
1931–1932	29	-	29
1932–1933	51	-	51
1933–1934	25	2	27
1934–1935	29	6	35
1935–1936	27	3	30
1936–1937	24	4	28

#### 2.1.4. Gazi Ahmet Muhtar Paşa İlkokulu

Milli Eğitim Müdürü Şevket Turgut Bey'in desteği ile 1929 yılında Turan İlkokulu adı altında 3 sınıflı olarak açılan okul, 1931 yılında 4 sınıflı bir ilkokul olarak öğretime devam etmiş 1932 yılında 5 sınıflı ilkokul haline getirilmişti. Ancak, 1'inci sınıfın çokluğu ve yerin müsait olmaması nedeniyle 5.sınıf öğrencileri Ziya Gökalp İlkokuluna nakledilmişti. 1933 tarihinden itibaren vilayet meclisinin kararı ile Gazi Ahmet Muhtar Paşa İlkokulu adını almış ve bu isimle eğitim ve öğretime devam etmiştir.<sup>76</sup>

#### 2.1.5. Fevzi Paşa İlkokulu

1877 Rus Harbine kadar Civelekoğlu Mustafa Ağa'ya ait olan okulun arsası, Rus işgalinde "Peçinov" isimli bir Ermeni tarafından ev olarak inşa edilmişti. 1919 yılında bitişiğindeki Cihangiroğlu İbrahim Bey'in evi ile birlikte askeri ecza deposu olarak kullanılmıştı.

1922'de Ana Mektebi olan bina, 1926 yılında "Merkez Mektebi" adı altında öğretime açılmış, 1930 senesinde "Fevzi Paşa İlkmektebi" adını almıştı.<sup>77</sup>

Fevzi Paşa İlkokulu'nun 1938–1950 yıllarına ait diploma kayıtlarına göre okuldaki kız ve erkek öğrenci sayısı aşağıdaki gibidir:<sup>78</sup>

<sup>76</sup> Gazi Ahmet Muhtar Paşa İlkokulu Arşivi.

<sup>77</sup> DENİSENKO, *Böyle Bir Kars*, s.90.

<sup>78</sup> Fevzi Paşa İlköğretim Okulu Arşivi.

<b>Yıllar</b>	<b>Erkek Öğrenci</b>	<b>Kız Öğrenci</b>	<b>TOPLAM</b>
1938–1939	26	9	35
1939–1940	16	8	24
1940–1941	21	15	36
1941–1942	18	13	31
1942–1943	12	7	19
1943–1944	22	16	38
1944–1945	26	15	41
1945–1946	30	13	43
1946–1947	19	8	27
1947–1948	12	11	23
1948–1949	20	11	31
1949–1950	17	16	33

Yukarıdaki tabloda yıllar itibariyle öğrenci sayılarının düşük olduğu göze çarpmaktadır. Savaştan çıkmış bir ülkenin ekonomisinin bozuk olması, eğitilmiş insan sayısının eksikliği, öğretmen maaşlarının düşük olması vb. nedenlerden dolayı talebe sayılarının oldukça az olduğu görünmektedir.

#### **2.1.6. Gazi İlkokulu**

1936 yılında kurulan Gazi İlkokulu, 1965 yılında öğretime başlayan Atatürk Ortaokulu ile 4306 sayılı kanuna göre 1996/1997 öğretim yılında birleştirilerek Atatürk İlköğretim Okulu adını almıştır. Okuldaki öğrenci dağılımı aşağıda gösterilmiştir:

<b>Yıllar</b>	<b>Erkek Öğrenci</b>	<b>Kız Öğrenci</b>	<b>TOPLAM</b>
1936–1937	28	10	38
1937–1938	32	8	40
1938–1939	24	9	33
1939–1940	32	6	38
1940–1941	34	11	45
1941–1942	28	23	51
1942–1943	29	16	45
1943–1944	21	17	38
1944–1945	24	17	41

1940 yılına kadar erkek öğrencilerin kız öğrencilerden daha fazla olduğu, 1940 yılından itibaren ise kız öğrenci sayısında bir miktar artış olduğu görülmektedir.

Okutulan dersleri incelediğimizde, 1936–1940 yılları arasında Türkçe, Yazı, Hesap-Hendese, Tarih-Coğrafya-Yurt, Tabiat Bilgisi, Aile Bilgisi, Resim-İş, Musiki, Jimnastik dersleri okutulurken, 1940–1941 yılından sonra Aile bilgisi yerine Ev İdaresi, Hesap-Hendese yerine Aritmetik-Geometri dersinin okutulduğu, 1945 yılından itibaren Din dersinin eklendiği görülmektedir.<sup>79</sup>

Vali ile birlikte Kültür Direktörü Sadi Tokcan tarafından 1938 yılının Ocak ayında, Susuz pansiyonu ve ilkokulunun yanı sıra Gazi ve İsmet Paşa ilkokulları da teftiş edilmişti. Her sınıfın ayrı ayrı derslerine girilerek öğrencilere değişik konularda sorular sormuşlar ve öğrenciler arasında bir kompozisyon yarışması da yapmışlardı.<sup>80</sup> Bu da bize dönemin Kars Valisinin eğitime verdiği önemi ve bunun yanı sıra eğitimi geliştirmek için neler yapılabileceğinin araştırıldığı ve incelendiğini göstermektedir.

Kars gazetesinin 11 Şubat 1950 tarihinde çıkan haberde, Gazi İlkokulunda aile birliği kurularak faaliyetlere başladığı, çocukların iyi yetişmeleri için esaslı kararlar alınarak uygulandığı bildirilmekteydi. Bu kapsamda, çocukların giyim işi üzerinde durulmuş, ihtiyacı olan çocuklara yardımda bulunulmuştu.<sup>81</sup>

Gazi İlkokulu günümüzde Atatürk İlkokulu olarak eğitime devam etmektedir.

### **2.1.7. Kazım Karabekir İlkokulu**

Dönemin valisi Hilmi Dağcıoğlu tarafından, 02 Aralık 1957 tarihinde açılan Kazım Karabekir İlkokulu, Kale içi mahallesinde eğitime başladı.<sup>82</sup> Hâlihazırda Kazım Karabekir Paşa İlkokulu olarak eğitime devam etmektedir.

### **2.1.8. Namık Kemal İlkokulu**

Kars Bülbül mahallesinde inşa edilen Namık Kemal İlkokulu 1959 yılında eğitime başlamıştı. 5 sınıflı olarak açılan okula Gazi İlkokulundan da 300–350 civarında öğrenci nakledileceği ve her iki okulunda normal tedrisat yapacağı haberi

---

<sup>79</sup> Atatürk İlkokulu Arşivi.

<sup>80</sup> Kars Gazetesi, 01 Ocak 1938, sayı:610.

<sup>81</sup> Kars Gazetesi, 11 Şubat 1950, sayı:1803.

<sup>82</sup> Hüryurt Gazetesi, 03 Aralık 1957, sayı:688.

basında yer almıştı.<sup>83</sup> Öğretime açıldığı ilk yılında 5 derslikle hizmet veren okul, öğrenci sayısı artış gösterince 2 derslik daha eklenerek derslik sayısı 7'ye çıkarılmıştı. 1967 yılında 1 derslik daha yaptırarak 8 derslik haline gelmişti.<sup>84</sup> Günümüzde Namık Kemal İlkokulu olarak eğitime devam etmektedir.

## 2.2. Ortaokullar

### 2.2.1. Akşam Kız Sanat Okulu

Kültür Bakanı Saffet Arıkan'ın doğuda yaptığı kültürel seyahat esnasında, Kars iline uğradığı vakit Kars merkezinde bir de kız akşam sanat okulunun açılması gerektiğini ileri sürmüştü.<sup>85</sup> Kars Gazetesinde okulun açılma girişimleri ile ilgili birçok haber yayınlandı. Bunlardan ilk haber, 8 Eylül 1939 tarihli Kars Gazetesinde çıkan Akşam Kız Sanat Okuluna alınacak öğrencilerle ilgilidir.<sup>86</sup> 15 Eylül 1939 tarihinde basında çıkan diğer bir haberde ise Akşam Kız Sanat Okuluna alınacak öğrencilerin kayıt ve kabul şartları; *“1. Akşam kız sanat mekteplerine 12 yaşından küçük 45 yaşından büyük olan bayanlar kabul edilmez. 2. Akşam kız sanat mekteplerine girmek isteyenlerin tahsili şu derecede olmalıdır: A. 12–16 yaşında bulunanlar beş senelik ilk mektebi ikmal etmiş bulunmalıdırlar. B. 16–45 yaşında bulunanların en az bir ilk mektebin üçüncü sınıfını ikmal etmiş olmaları ve yahut millet mekteplerinin A ve B kurslarından mezun olmaları lazımdır. 3. Akşam kız sanat mekteplerine girmek üzere müracaat edenler çok olduğu takdirde tahsil derecesi yüksek olanlar tercihan alınırlar. Aynı ders için müteaddit dersaneler ve dersler açıldığı takdirde bir dershaneye seviye ve tahsilleri takriben biri birine yakın olan talebeler alınır. 4. Akşam kız sanat mekteplerinin talebe kayıt ve kabulü mektebin açılmasından itibaren iki ay müddet daha devam eder. Bu tarihten sonra müracaat edenlerin kabulü ertesi seneye kalır.”* olarak belirlenmişti.<sup>87</sup>

Okul resmi olarak 30 Ekim 1939 tarihinden itibaren açılmış, açılışı ile ilgili basında çıkan haberde; *“Bu okulun Kars için mana ve ehemmiyeti büyüktür. Bir defa tahsilin ikmal etmek imkânını kaybetmiş olan yetişkin memleket kadınlarını hem*

---

<sup>83</sup> Ümit Dergisi, 1959, s.22.

<sup>84</sup> Namık Kemal İlkokulu Arşivi.

<sup>85</sup> Kars Gazetesi, 27 Eylül 1938, sayı:680.

<sup>86</sup> Kars Gazetesi, 8 Eylül 1939, sayı:776.

<sup>87</sup> Kars Gazetesi, 15 Eylül 1939, sayı:778.

*kültür hem de hüner verecek olan bu müessese diğer yandan da ilkokulu bitirmiş olan kızlarımıza hakiki bir tahsil ve sanat kazandıracaktır. Üç sene sonra okuldan çıkan kızlarımız hem bir ortaokul mezunu hem de eli hünerli bir müstahsil olarak ayrılacaktır”* denilmişti.

Moda, biçki dikiş, pastacılık, şapkacılık... vb. gibi birçok kısımlar halinde çalışacak olan okul 01 Kasım 1939 tarihinde 60 kadar talebe ile eğitime başlamış, ilerleyen yıllarda da halkın büyük ilgisi olmuştu.<sup>88</sup> 1948–1949 ders yılında 120’si birinci sınıfta, 78’i ikinci sınıfta olmak üzere 198 kayıtlı öğrenci bulunmaktaydı. Dikiş, çamaşır ve nakış derslerinin okutulduğu bu eğitim döneminde okuldan 50 kız öğrenci mezun olmuştu.<sup>89</sup>

Akşam Kız Sanat Okuluna gönderilen bölüm öğretmenleri yardımıyla okulda açılan atölyeler; biçki, dikiş, şapka ve çiçek siparişleri alarak halka da yararlı olmuşlardı. Okul, çalışmalarını açılan sergilerle sık sık halka sunmuştu.<sup>90</sup> Kars Gazetesi’nin 27 Mayıs 1941 tarihli nüshasında yer alan: “*Geçenlerde ikinci sene mezunlarını vererek yaz tatiline girmiş olan Akşam Kız Sanat Okulunun iki senelik mesaisini gösterir bir sergi tertip ettiği memnuniyetle öğrenilmiştir.*” haberi yer almaktadır.<sup>91</sup> Ayrıca öğrencilerin kendilerinin hazırladığı kıyafetleri de zaman zaman defile şeklinde sergiledikleri de görülmektedir.<sup>92</sup>

Kars’ın eğitim alanında önemli bir yer tutan Akşam Kız Sanat Okulunun adı 1960 yılında Atatürk Kız Enstitüsü olarak değiştirilmiş ve aynı yıllarda da defileler devam etmiştir.<sup>93</sup> Daha sonra ismi Atatürk Kız Meslek Lisesi olarak değiştirilen okul, eğitime devam etmektedir.

### **2.2.2. Kars Erkek Sanat Okulu**

Maarif vekâleti teknik öğretim dairesinin, Kars’ta bir erkek akşam sanat okulu açılmasına karar vermesi büyük bir memnuniyetle karşılanmıştı. Bu okul için

---

<sup>88</sup> Kars Gazetesi, 7 Kasım 1939, sayı:792.

<sup>89</sup> Kars Gazetesi, 15 Haziran 1949, sayı:1736.

<sup>90</sup> Aydan GÜRLÜYER, “1938–1960 Yılları Arasında Kars’ta Sosyo-Kültürel Hayat”, Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars 2010, s.37–38.

<sup>91</sup> Kars Gazetesi, 27 Mayıs 1941, sayı:946.

<sup>92</sup> Bugün Gazetesi, 27 Haziran 1958, sayı:108.

<sup>93</sup> Bugün Gazetesi, 16 Ocak 1960, sayı:555.

vekâlet bütçesinden yeni bir bina inşa edilecekti. Binanın arsası seçilmiş ve planlarının yapılmasına başlanmıştı.<sup>94</sup> 15 Nisan 1944 tarihli Kars gazetesinde çıkan “Kars İçin Sanat Okulunun Önemi” adlı yazıda Sanat Okulunun doğu bölgesi için gerekliliği ve öneminden bahsedilmişti. Her gün bir yenisi açılan fabrikaların, atölyelerin okul mezunu sanat erbabına şiddetle ihtiyaç bulunduğu, sanat okullarının hem bilgi, hem de bir sanat öğreten kurumlar olduğundan söz edilmişti.<sup>95</sup> Nihayet 02 Ekim 1944 tarihinde törenle açılan Kars Erkek Sanat Okulu açılışı müteakip derslere başlamıştı. 82 Öğrenci ile ilk dersine başlayan okulun öğrenci sayısının zamanla artacağı değerlendirilmekteydi.<sup>96</sup>

27 Şubat 1947 tarihinde “Erkek Sanat Enstitüsü” adını alan<sup>97</sup> okul, 1949–1950 eğitim yılından itibaren Ortaokul mezunları için özel tesviyecilik kursu açmış, şehrin gençlerinin mesleki anlamda gelişmesini sağlamıştı.<sup>98</sup>

Basında 24 Haziran 1950 tarihinde, Erkek Sanat ve Yapı Enstitülerine alınacak öğrencilerin 1951–1952 öğretim yılında yatılı öğrenci alınmayacağı, bu nedenle ortaokul mezunları için seçme imtihanı açılmayacağı bildirilmişti. Erkek Sanat Enstitüleri 1.sınıfına alınacaklar için bütün il merkezlerinde seçme imtihanların; erkek sanat okulu bulunmayan Ağrı, Bingöl, Hakkâri, Muş ve Tunceli illerinde yapılacağı haberi yer almıştı.<sup>99</sup>

1970–1971 öğretim yılında elektrik bölümü, 1985–1986 öğretim yılında Teknik Lisenin Makine Bölümü, 1988–1989 öğretim yılında elektronik bölümü, 1990–1991 öğretim yılında Teknik Lise Bilgisayar Yazılım Bölümü eğitime başlamıştır.<sup>100</sup>

Günümüzde Gazi Ahmet Muhtar Paşa Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi olarak eğitime devam etmektedir.

---

<sup>94</sup> Kars Gazetesi, 19 Aralık 1941, sayı:1002.

<sup>95</sup> Kars Gazetesi, 15 Nisan 1944, sayı:1224.

<sup>96</sup> Kars Gazetesi, 04 Ekim 1944, sayı:1271.

<sup>97</sup> Gazi Ahmet Muhtar Paşa Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi Arşivi.

<sup>98</sup> Kars Gazetesi, 25 Mayıs 1949, sayı:1730.

<sup>99</sup> Kars Gazetesi, 24 Haziran 1950, sayı:1841.

<sup>100</sup> Gazi Ahmet Muhtar Paşa Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi Arşivi.



### 2.2.3. Atatürk Ortaokulu

1965 yılında Atatürk Ortaokulu olarak eğitime başlayan okulda; Türkçe, Sosyal Bilgiler, Din dersi, Yurttaşlık, Matematik, Fen Bilgisi, Yabancı Dil, Beden Eğitimi, Ticaret ve Resim-iş dersleri okutulmaktaydı. Atatürk Ortaokulunun yıllara göre öğrenci sayıları aşağıda gösterilmiştir:

Yıllar	Erkek Öğrenci	Kız Öğrenci	TOPLAM
1965–1966	373	14	387
1966–1967	788	55	843
1967–1968	540	56	596
1968–1969	500	39	539
1969–1970	301	39	340

4306 sayılı Kanun gereği 1996/1997 eğitim öğretim döneminde, Gazi İlkokulu ile birleşen Atatürk Ortaokulu, Atatürk İlköğretim Okulu adını almıştır.<sup>101</sup>

### 2.2.4. 30 Ekim Ortaokulu

Kars'ın 1959 yılı itibariyle il merkezinde bulunan ortaokullardan biri olan 30 Ekim Ortaokulu 1997 yılında kapatılmıştır.<sup>102</sup>

## 2.3. Liseler

### 2.3.1. Kars Lisesi

Kars'ta bir lisenin açılması gerektiği hususunda 3 Nisan 1930 tarihli Kars Gazetesi'nde bir haber yer almış ve bu ihtiyacın giderilmesi için 100.000 lira değerinde bir bina tahsis edilerek Kars Ortaokulu 1932 yılında Kars Lisesi'ne dönüştürüldü.<sup>103</sup>

Kars Lisesi, açılışı ile birlikte Kars'ın kültürel açıdan en önemli ihtiyacını karşılamıştı. Ancak 1 yıl sonra kız öğrencilerin müracaatları da göz önüne alınarak, 26 Kasım 1933 yılında Valilik kız talebe kabul edilmesine müsaade edilmesini talep etmişti. Vilayetten yazılan istek yazısında; Kars'ın yarım asır kadar Rus idaresinde

<sup>101</sup> Atatürk İlkokulu Arşivi.

<sup>102</sup> Zâkir Zeki TAŞPINAR, **Bütün Yönleriyle KARS**, s.16.

<sup>103</sup> GÜRLÜYER, "1938–1960 Yılları Arasında Kars'ta Sosyo-Kültürel Hayat", s.37–38.

kaldığı ve ilk tedrisattan bile mahrum bulunduğu, mühim bir askeri garnizon olduğundan kız çocuklarının tahsilsiz ve cahil kalacağını, kız talebenin tahsiline bu bölgede ihtiyacın çok olduğunu, milliyet hissini uyandırmak gerektiği de ele alınarak kız öğrencilerin de kabulü istenmişti. Valiliğin teklifini değerlendiren Başvekâlet, muhtelit tedrisat usulünün uygun görülmediğini bildirmişti.<sup>104</sup>

Kars Gazetesi'nin 19 Ocak 1938 tarihli nüshasında; Kars Lisesi'nde Tarih öğretmeni olan Tarhan TOKER, Kars Lisesi ile ilgili olarak yazdığı "Kars İli Kültür Durumu" adlı makalesinde şu bilgilere yer vermektedir: "Saltanat yönetgesinde ilk mektepten bile mahrum olan ilimiz cumhuriyet idaresinde orta tahsil müessesesinden başka birde yüksek kültür müessesesi olan liseye kavuştu. Bu suretle doğunun zeki gençleri üniversite yollarını açmış oldu. Ve sayısı artan lise kadrosu 1936-1937 ders yılında 700 mevcutlu iken 1937-1938 ders yılı başında bu miktar (830)'a balığ oldu. Bu artış göğüslerimizi kabartacak..olan devrimsel ve kültürel bir keyfiyettir.

*Tabii artış karşısında müstakbel inkişafalara göre hazırlanmamış olan bina kâfi gelmediğinden 350 talebe başka bir binaya nakledildi. Aynı zamanda liseye bağlı olarak ta bir pansiyonun kurulması Kars kültür merkez hareketinin iç yüzünü gösterir."*<sup>105</sup>

Kars Lisesi'nin 1937-1938 yıllarına ait diploma defterlerini incelediğimizde; 1, 2 ve 3'üncü sınıfların lisenin orta kısmını oluşturduğu ve Türkçe, Tarih, Coğrafya, Yurt Bilgisi, Matematik, Kimya ve Fen bilgisi, Fizik, Tabii İlimler, Yabancı Dil, Askerlik, Jimnastik, Resim, Müzik, Ev idaresi, Çocuk bakım, Biçki Dikiş derslerinin okutulduğu görülmektedir. Lise kısmını oluşturan 4, 5 ve 6'ncı sınıflarda öğrenciler Edebiyat ve Fen kollarına ayrılmakta; Fen kolunda Türkçe Kompozisyon, Matematik, Fizik-Kimya, Tabii İlimler okutulurken, Edebiyat kolunda Türkçe Kompozisyon, Edebiyat, Tarih-Coğrafya, Filozofi-Sosyoloji dersleri okutulmaktaydı.<sup>106</sup>

Tarhan Toker Kars Lisesi ile ilgili olarak, Kars gazetesinde 02 Aralık 1938 tarihinde yazmış olduğu makalede; 950 mevcutlu lisenin 65 mevcutlu pansiyonu bulunduğu ve lisenin günden güne talebe kadrosunun arttığını, bunun da halkın

---

<sup>104</sup> BCA, 030.10.00 / 142.20.2.

<sup>105</sup> Kars Gazetesi, 19 Ocak 1938, sayı:615.

<sup>106</sup> Kars Alpaslan Lisesi Arşivi.

kültüre bağlılığını gösteren en canlı delil olduğunu belirtmişti.<sup>107</sup> Kültür Bakanı Saffet Arıkan, Temmuz 1938 tarihinde yaptığı doğu gezisinde Umumi müfettiş Abidin Özmen ile birlikte Kars'a da uğramış, ildeki eğitim ile ilgili yaptığı tetkikler sonucu yeni bir lise yapılmasını sağlamıştı.<sup>108</sup>

Kars lisesinin; okutulan derslerin yanı sıra öğrencilere ve öğrenci velilerine yönelik müsamere ve konferans gibi faaliyetler içerisinde de olduğu Kars gazetesinin 31 Mart 1939 tarihli haberinde yer almaktaydı. Buna göre; Lise Müdürlüğü mevsim şartları izin verdiği süre içerisinde sık sık talebe ve velilere müsamere ve konferans gibi faaliyetler etrafında toplamak için karar vermişti. İlk olarak öğrenci tarafından hazırlanacak küçük bir piyes, şarkı ve rakslarla verilecek konferans velilerin de mektebe katılımını sağlayacaktı.<sup>109</sup> Halkın kültürel gelişmesine katkısı olan lisede, tarihteki önemli günler hakkında bilgi veren konferanslar da düzenleniyordu. Bunların yanı sıra halkın gezip görebileceği kitap sergileri de Kars Lisesinin yaptığı önemli çalışmalarından biridir.<sup>110</sup>

Kars Lisesi öğrenci ve öğretmenlerinin katkılarıyla 26–27 Nisan 1948 yılında yapılan “Türkiye Gecesi” büyük beğeni toplamış, Kars’ın son 70 yıllık maarif hayatı ele alınmıştı. Kars gazetesinde yer alan haberde; “*Kars lisesi kültür faaliyetleri bu yılki başarılarıyla bilen ve görenlere cidden güven sağlamaktadır. Programlı bir çalışmanın okul içi ve dışı tesirlerini yaşamak isteyenler okulla ilgilenirler... Milli bütünlük ve egemenliğimizin mesnedi olan güzel yurdumuza sevgi ve bağlılık duygularımızın tezahürünü teşkil eden (Türkiye Gecesi) Karlı her yurttaşın gönlünde hoş, ferah ve güvendirici bir heyecanın tazeliğini her an koruyacak bir değer ve mana taşımakta idi...*” Kars lisesinin yurdumuzun en doğu ucundaki bu büyük ve mühim kültür müessesemizin, Kars vilayeti ve etrafı için önemli bir yer teşkil ettiği belirtilirken, kırk yıllık kara günler boyunca düşman esareti acılarını tatmış ve milli maariften mahrum bırakılmanın felaketlerini çekmiş bulunan Kars’ta büyük bir manevi ve milli kaynak olduğu daha iyi anlaşılacağı dile getirilmişti.<sup>111</sup>

---

<sup>107</sup> Kars Gazetesi, 02 Aralık 1938, sayı:698.

<sup>108</sup> Bahattin DEMİRTAŞ, “Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde Eğitim ve Öğretim (1923–1938)”, Atatürk Üniversitesi, **Türk İnkılâp Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, sayı:41, s.84

<sup>109</sup> Kars Gazetesi, 31 Mart 1939, sayı:731.

<sup>110</sup> GÜRLÜYER, “1938–1960 Yılları Arasında Kars’ta Sosyo-Kültürel Hayat”, s.33.

<sup>111</sup> Kars Gazetesi, 08 Mayıs 1948, sayı:1625.

1949–1950 yılı öğretim dönemi sonunda 15. devre mezunlarını veren Kars Lisesi, 1936 yılında ilk mezunlarını vermiş, kuruluşundan itibaren de yaklaşık 700 genci mezun etmişti. Bu ders yılında öğretim kadrosu tam olan lisenin, orta ve lise kısmında 470 öğrencisi bulunmaktaydı. Eski yıllara göre daha başarılı olan lisede; orta kısmından 30 talebe Devlet Ortaokul imtihanını başararak mezun olmuş, lisede ise 25 öğrenci mezun olmuş ve 27 öğrenci olgunluk imtihanını kazanmıştı. Mezun olanların 3’ü kız, 22’si erkek, olgunluğu kazananların ise 3’ü kız, 24’ü erkek talebeydi.<sup>112</sup>

II. Dünya Savaşından sonra Amerikan eğitim anlayışı ve uygulamalarının ülkemizde yaygınlaşmasının etkileri Kars’ta da görüldü. 15 Ocak 1955 tarihinde basında çıkan haberde, Kars lisesi eski müdürü Ekrem Altay ve matematik öğretmeni Enver Taşdemiroğlu’nun Ford müessesesi adına Türkiye’de açılacak olan Amerikan tipi liseleri görmek ve Bakanlığın açacağı bu liselere hocalık edecek şekilde yetiştirmeleri amacıyla Amerika’da 8 ay kurs görecekları yazılıydı.<sup>113</sup>

1958–1959 ders döneminde Kars lisesinde sınıf geçen ve mezun olan öğrenciler incelendiğinde, ortaokul 1.sınıf 604 öğrenciden 193 öğrenci sınıf geçmiş (ortalama %32), ortaokul 2.sınıf 440 öğrenciden 65 öğrenci sınıf geçmiş (ortalama %14,8), ortaokul 3.sınıf 255 öğrenciden 12 öğrenci diploma almış (ortalama % 4,7) olduğu görülmekteydi. Aynı dönemi lise 1.sınıf 283 öğrenciden 26’sı sınıf geçmiş (ortalama % 9), lise 2.sınıf 189 öğrenciden 32’si sınıf geçmiş (ortalama % 17), lise 3.sınıf 112 öğrenciden 7 öğrenci diploma almıştı (ortalama % 6,2). Anılan eğitim döneminde, Kars lisesinin eğitiminde bir düşüş olduğu, acele tedbir alınması gerektiği bildirilmişti. Bu tedbirler; lisede mevcut olan asil öğretmen sayısını artırmak, yüksek tahsilli çocukların öğretmen yardımcısı olmasını sağlamak, disiplini kuvvetlendirmek, velilerin yardımını talep etmek olarak belirlenmişti.<sup>114</sup>

Kars Lisesinden mezun olan edebiyatçı yazar Neşe Doster, Kars Lisesi’nin yalnız Kars’ın değil, Artvin, Rize, Ağrı ve Van gibi birçok ilin öğrencisini de okuttuğundan bahsederken, donanımlı ve olanakları kısıtlı bir okul olmasına rağmen

---

<sup>112</sup> Kars Gazetesi, 5 Temmuz 1950, sayı:1844.

<sup>113</sup> Meşale, 15 Ocak 1955, sayı:2.

<sup>114</sup> Bugün Gazetesi, 6 Temmuz 1959, sayı:381.

hiçbir eğitim kurumunda edinemeyeceği şeyleri kendilerine kattığını belirtmektedir.<sup>115</sup>

1964'te Kars'ın Büyük Selçuklu Hükümdarı Alparslan tarafından fethedilişinin 900. yıldönümünde adı Kars Alpaslan Lisesi olarak değiştirilen Kars Lisesi, eğitim hizmetine Kars Alpaslan Anadolu Lisesi adıyla devam etmektedir.

### 2.3.2. Kars Ticaret Lisesi

1964 -1965 Eğitim ve öğretim döneminde hizmete açılan okul; 1976 yılında hâlihazırda öğretime, Ortakapı Mahallesi Gölyeri Mevkii hizmet binasında devam etmektedir.

Yıllara göre öğrenci mevcutları aşağıda gösterilmiştir:

Yıllar	Erkek Öğrenci	Kız Öğrenci	TOPLAM
1964–1965	72	8	80
1965–1966	155	12	167
1966–1967	226	22	248
1967–1968	249	14	263

Yıllar itibariyle öğrenci miktarlarında büyük bir artış bulunduğu, çıraklık ve mesleki bir okul olması sebebiyle kız öğrenci talebinin az olduğu göze çarpmaktadır.

Okulda; 4. sınıf talebelere okutulan dersler: Türkçe, Sosyal Bilgiler, Matematik, Fen Bilgisi, Yabancı Dil, Milli Güvenlik, Beden Eğitimi, Muhasebe, Ticari Aritmetik, Satış-Reklam, Mal Bilgisi, Daktilo

5. sınıflara okutulan dersler: Türkçe, Sosyal Bilgiler, Matematik, Fen Bilgisi, Yabancı Dil, Milli Güvenlik, Beden Eğitimi, Muhasebe, Ekonomi, İstatistik, Ticaret Hukuku, Mal Bilgisi, Daktilografi.

6. sınıflara okutulan dersler: Türkçe, Tarih, Coğrafya, Matematik, Yabancı Dil, Milli Güvenlik, Beden Eğitimi, Muhasebe, Ekonomi, Maliye, M.Cebir, Ticaret Hukuku, Daktilografi.<sup>116</sup>

<sup>115</sup> Neşe DOSTER, **Yüreğim Kars'ta Kaldı**, İstanbul 2011, sayı:116.

<sup>116</sup> Kars Ticaret Lisesi Arşivi.

### 2.3.3. İmam Hatip Okulu

1968 yılında halk tarafından yapılarak hazineye devredilen okulun, 1992 yılında bünyesinde Anadolu bölümü açılmıştı.

1972 yılında yapılmış bir pansiyonu mevcuttur. Günümüzde Kars Anadolu İmam Hatip Lisesi adı altında, aynı binada tek müdürlük çatısı altında eğitim öğretime devam etmektedir. Parasız yatılı pansiyonu da olan okulda, eğitim öğretim yeni sisteme göre 4 yıl olarak uygulanmaktadır.<sup>117</sup>

## 3. Eğitim Alanında Kars Halkevinin Katkısı

### 3.1. Kars Halkevinin Kuruluşu Ve Faaliyetleri

1930 yılı, Dünya Ekonomik Bunalımı'nın etkilerinin yurdumuzda da görüldüğü bir dönemin başlangıcı olmuş, ülkedeki yönetici kesim de bu bunalım karşısında sorunu çözmeye yönelik programlar geliştirmeye çalışmışlardı. Bununla birlikte Cumhuriyetin hemen hemen her alanında devrimlerin olmasıyla devletin kurumları çağdaş bir görünüm almaya başlamıştı. Ekonomik, sosyal ve siyasi alanda devrimler önemli olsa da eğitimin yeri farklı bir önem taşımaktaydı. Çünkü çağdaşlaşıp diğer milletleri yakalamanın yolunun eğitimden geçildiği bilinmekteydi.<sup>118</sup>

Kısa zamanda toplumsal ve kültürel kalkınma sağlanarak, Türk toplumunun çağdaşlaşmasına yönelik katkıların artırılması amacıyla halkevleri, köy enstitüleri ve Türk Ocakları kurulmaya başlandı. Çünkü bu kurumlar milli hayatın ve milli eğitimin temel yuvaları olarak görülmekteydi. Bu nedenle 1933'te Kars'ta açılan halkevinin, şehrin eğitim seviyesinin gelişmesinde büyük etkisi olmuştu.<sup>119</sup>

Halkevleri dokuz ayrı koldan oluşan bir yapıya oturtuldu ve bağlı oldukları parti yönetim kurullarının sağlayacağı para ile yönetildiler. Bu parti örgütleri Halkevlerine bina ve yer sağlamakla birlikte, bütçelerini de yaparak onların parasal kaynaklarını yarattırlardı. Dokuz ayrı kol biçiminde örgütlenen Halkevlerinde en önde dil, tarih ve edebiyat kolu geliyordu. Cumhuriyet rejiminin ulusallaşma süreci

---

<sup>117</sup> Kars Anadolu İmam Hatip Lisesi Arşivi.

<sup>118</sup> Anıl ÇEÇEN, **Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri**, İstanbul 2000, s.91.

<sup>119</sup> Nebahat ORAN ARSLAN, "Türk Ocağından Halkevine Geçişte Bir Örnek Kars Halkevi", **Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, sayı:1, Kars 2008, s.40.

içerisinde dil, tarih ve edebiyat ortak olarak ele alınıyor ve konular beraberce işlenerek ulusal bütünlük yaratmak amaçlanıyordu. Dergi ve benzeri yayınlarla Türk dilinin gelişmesine çalışılırken, halkın genel bilgisinin artırılması yönünde çaba sarf ediliyordu.<sup>120</sup> Çünkü buradaki asıl hedef, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte Atatürk İlke ve İnkılâpları ışığında eğitim faaliyetlerini yürüterek halka milli bilinci aşlamaktı. Ancak bu yol izlenerek halkın sosyal yaşamda çekmiş olduğu sıkıntıları aşarak çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşılabilirdi. Tabii burada hem yönetimin hem de Cumhuriyet dönemi aydınlarının bilinçli ve koordineli çalışmalarının bir eseri olduğu yadsınamaz. Ayrıca bu durum kültür milliyetçiliğinin şekillenmesinde büyük bir etkisi olmuştur.

Halkevleri, Cumhuriyetin, Cumhuriyet ideolojisinin ve özellikle 1930'lu yılların ekonomik ve toplumsal koşullarının bir ürünüydü. 19 Şubat 1932 günü başta Ankara olmak üzere 14 il merkezinde Halkevlerinin açılış töreni yapıldı. Bu sayı yıllar geçtikçe yurdun her köşesine yayılarak sayıları 455'i bulmuştu. Halkın kültürel ve sosyal kalkınmasını ve yükselmesini hedef alan halkevleri başarıya ulaşmak için her çevrede aydınların ve halkın ilgisini destek almışlardı.<sup>121</sup>

Halkevleri Talimatnamesi hazırlanırken birçok ülkenin kültür ve gençlik kurumları araştırılmış fakat hiçbirisi taklit edilmemişti. Tüm ülkenin çeşitli bölgeleri, genel kültür seviyesi, ihtiyaçları, toplumsal bünyesi dikkate alınarak, 19 yıl milli kültür sahasında çalışmış olan Türk Ocaklarında elde edilen büyük tecrübelerden de faydalanılmıştı.<sup>122</sup> Bu kapsamda hazırlanan Halkevleri Talimatnamesinde, Halkevlerinin amaçları Atatürk ilkeleri doğrultusunda vatandaşlar yetiştirmek, ulusal karakteri yükseltmek, güzel sanatları, ulusal kültürü ve bilimsel çalışmalarını desteklemek ve güçlendirmek olarak açıklanmıştı.<sup>123</sup>

Mustafa Kemal Atatürk Halkevleri için belirlediği görev ve işlemleri şu sözleri ile açıklamıştı:

---

<sup>120</sup> ÇEÇEN, *Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri*, s.104–105.

<sup>121</sup> Zeki ARIKAN, "Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi", *Ankara Üniversitesi Atatürk Yolu Dergisi*, sayı 1–24, cilt I-VI, s.262–268.

<sup>122</sup> Nurcan TOKSOY, "Türk İnkılâbında Milli Kültürün Yeri ve Halkevi Çalışmaları", *Turkish Studies*, sayı 1, cilt 2, Erzincan 2007, s.148.

<sup>123</sup> Mustafa ORAL, Halkevlerinin Toplumsal ve Kültürel İşlevleri, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, sayı 53, cilt XVIII, s.7.

*“Devrimlerin niteliğinin ve amaçlarının bilinçli algılanıp benimsenmesini, değer yargularının buna uyumlu gelişme sürecine girmesi, yeni değer yargularının oluşması, doğu kültüründen batı kültürüne geçişte kültür, sanat, spor ve yazının etkinliklerine katkıda bulunarak halka gönüllü hizmet sunulması. ”*

Halkevi sayısı zamanla arttıkça, başta öğretmenler olmak üzere devlet hizmetindeki herkesin Halkevi çatısı altında görev almaları istendi. Halkodalarının Halkevlerine eklenmesiyle eğitmen sıkıntısı doğmuş, bu nedenle her yörenin aydın kişileri göreve çağrıldı. Bu aşamada, köyün kente, kentin köye tanıtılması, köylere uygarlığın götürülmesi aydınların başlıca görevi oldu.<sup>124</sup>

Cumhuriyet Halk Partisinin yönettiği ve CHP'nin birer kültür organı olarak çalışan halkevleri vergiden muaf tutulmuş, halkevlerine devlet bütçesinden de önemli sayılabilecek yardım yapılmıştı. Atatürk'ün vefatından sonra vasiyeti gereğince menkul mallarının bir kısmı halkevlerine verilmişti.<sup>125</sup>

Halkevlerinde dokümantasyon ve dosyalama olaylarına da büyük önem veriliyordu. Halkevlerinin tutmak zorunda olduğu defterler; halkevi üyeleri için kayıt defteri, halkevi ve şube yönetim kurullarınca alınan kararların yazıldığı karar defterleri, muhasebe defteri, demirbaş ve donanım kayıt defteri, kütüphane kataloğu, halkevinin gönderdiği ve aldığı resmi yazıların kaydedildiği evrak defteri...<sup>126</sup> Bu kapsamda, Halkevleri altı ayda bir rapor göndererek her şubenin faaliyetlerinden rakamlar ve kısa açıklamalarla bilgilendirirlerdi.<sup>127</sup>

Halkevleri bütün ülkede örgütlenme çabası içinde olmuş, bu bağlamda Kars vilayetinde de 1933 yılında Milli Emniyet Müfettişi Eyüp Saygın'ın başkanlığında Kars Halkevi açılmıştı. Halkevi, kuruluşunun birinci yıldönümünde faaliyetlerine başlamıştı.<sup>128</sup>

---

<sup>124</sup> ORAL, Halkevlerinin Toplumsal ve Kültürel İşlevleri, s.10.

<sup>125</sup> Emine KISIKLI, Atatürk Döneminde Cumhuriyet Kültürünü Yerleştirme Çabaları Çerçevesinde Halkevleri ve Millet Mektepleri, **Yaşam Bilimleri Dergisi**, Batman 2012, sayı 1, cilt 1, s.338.

<sup>126</sup> Sefa ŞİMŞEK, **Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932–1951**, İstanbul 2002, s.88.

<sup>127</sup> ORAL, Halkevlerinin Toplumsal ve Kültürel İşlevleri, s.11.

<sup>128</sup> Erdal AYDOĞAN, Doğu'da Bir Kültür Ocağı; Kars Halkevi, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü, **Atatürk Dergisi**, cilt: V, sayı: 1, Ocak 2006, s.102.



Öncelikle yedi şube açan halkevi, kısa sürede diğer şubelerini de faaliyete geçirmiştir.<sup>129</sup> Kars Halkevi'nin yapılması planlanan faaliyetleri;

a. Dil, Tarih, Edebiyat Şubesi: Kars tarihini incelemek; Kars'ın muhtelif mntıklarında dil ve şive ayrılıkları, bunların milli şive üzerinde toplanması üzerinde tetkikler; Türk dil derlemeleri; yurttta yaşamak vecibeleri; yazılmış edebi ve milli şiirleri tespit ve yayınlanması.

b. Güzel Sanatlar Şubesi: Mahalli halk şarkılarının bestelerini tespit, oyun havaları ile birlikte söylenecek korolar meydana getirmek; müzik aletleri kurslarının açılmasını sağlamak; resim ve fotoğraf müsabakaları yapmak, sanatkârlardan istifade edebilmek.

c. Temsil Kolu: Genel sekreterlik talimat ve repertuarları çerçevesinde temsiller yapmak, halka tiyatroyu sevdirecek şekilde hazırlıklı ve zevkli şekilde yapılmasını sağlamak.

d. Spor Şubesi: Güreş, atletizm, avcılık, kayak, futbol, voleybol sporlarının yapılmasını yaygınlaştırmak.

e. Sosyal Yardım Şubesi: İşsizlere iş bulma faaliyete, yoksul ailelere halıcılık, tezgâhçılık gibi ev ve el işleri yapabilecekleri alet ve malzemeyi temin etmek, tahsil tedavi için gideceklere para yardımında bulunmak.

f. Kütüphane ve Yayın Şubesi: Elde mevcut kitapların tasnifi ve muhafazasını sağlamak, gençleri okumaya teşvik etmek, Halkevi Kütüphanesinde tüm kitapların toplanması ve istifade edilmesine yönelik çalışmalar yapmak, Kars'ın kenar mahallelerinde, köylerde küçük okuma odaları tesis etmek.

g. Halk Dershaneleri ve Kurslar Şubesi: Yabancı dil kursları, okuma-yazma kursları açmak; halıcılık, dikiş-nakış, çiçekçilik, sebzeçilik vb. kursları imkânlar elverdiği sürece açmak.

h. Müze ve Sergi Şubesi: Ellerde bulunan küçük tarihi eserleri toplayarak Kars'ta bir müze teşkil etmek, halk milli kıyafetleri sergisi meydana getirmek.

---

<sup>129</sup> BCA, 490.01 / 957.705.1.

1. Köycülük Şubesi: Sağlık meseleleri, ekim ve hayvan besleme konusunda köylüye nasihatler vermek; köylerde ağaç fidanı, hayvan hastalıklarına mahsus ilaçlar tedarik etmek ve dağıtmak.<sup>130</sup>

Kars'ta halkevinin açılması ile köy ve kazalarında da şubeler açılması için çalışmalar başlamıştı. İlk olarak, 23.2.1934 tarihinde Iğdır'da halkevi açılmasına izin verildi. Daha sonra Sarıkamış, Ardahan, Kağızman'da da halkevi açılması için gelen talepler değerlendirildi. Bu ilçeleri Posof, Tuzluca'da açılan halkevleri ile Arpaçay'da ve diğer ilçelerde özellikle köylerinde açılan halkodaları izledi.<sup>131</sup>

Cumhuriyet Halk Partisi Genel Merkezi'nin Kars merkez, ilçe ve köylerinde birçok halkevi ve halkodası açılmasına izin verilmesinde, bölgenin uzun süreler Rusya egemenliği altında kalmasından dolayı, Türkçülük akımının kuvvetlendirilmesine çalışılması<sup>132</sup> ve gayri Türk unsurların da içimize alma politikası görülmekteydi. Bu beklentilere, Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliğinin 08 Ocak 1934 tarihli yazısında şöyle rastlanmaktadır: *“Uzun seneler yabancı ellerde Kars vilayetimizde kültür cephesinden ne kadar çok çalışmak icap ettiğini takdir buyuracağınız tabiidir. Bu kadar mühim yurt mesuliyeti altında bulunan halkevinizin daha ziyade faaliyet ve gayrete geçerek hem ırk olmayan unsurların Halkevi yolu ile yapılması mümkün olan ısındırma ve içimize alma işlerine ehemmiyet verilmesini ve vilayetiniz dahilinde hangi ırklara mensup ne kadar gayri Türk hangi unsurlar bulunduğu bildirilmesini rica ederim.”*<sup>133</sup> Görülüyor ki; sınır boyunda olan şehirde, genç devletin siyasi ve kültürel politikalarının bölge halkınca daha iyi bir şekilde özümsemesi ve bu çabaların bir kültür meselesi olarak algılanması teşvik edilmişti.<sup>134</sup>

Kars Halkevinin ikinci başkanı Erzurumlu Salim Bey, Şubat 1935'e kadar Halkevi başkanlığını yürütmüş; kısa bir süre sonra Salim Bey'in Erzurum Belediye

---

<sup>130</sup> BCA, 490.01 / 988.825.1 (Kars Halkevinin 1935 ve 1945 Faaliyet Raporları Hülasası).

<sup>131</sup> AYDOĞAN, Doğu'da Bir Kültür Ocağı; Kars Halkevi, s.105.

<sup>132</sup> AYDOĞAN, Doğu'da Bir Kültür Ocağı; Kars Halkevi, s.106.

<sup>133</sup> BCA, 490.01 / 837.306.2.118.

<sup>134</sup> AYDOĞAN, Doğu'da Bir Kültür Ocağı; Kars Halkevi, s.106.

Başkanlığına seçilmesi ile Kars Vilayet Heyeti, 1940'lara kadar bu görevi yürütecek olan üyelere Hüseyn Talınlı'yı Halkevi Başkanlığına seçmişti.<sup>135</sup>

Halkevi binasının geniş bir alanda çalışmalarını yürütebilmesi amacıyla, Dahiliye Vekili Şükrü Kaya'nın girişimleri sonucunda 1937 yılında yeni bir bina yapılması için 30 bin lira CHP İl İdare Reisliğine gönderildi. Yeni halkevi binası, bu para yardımıyla yapılarak 1938 yılında faaliyete geçirildi.<sup>136</sup>

Halkın, Kars Halkevine ilgisi ve katılımı iyi seviyede idi. Ancak; halkevi şubelerine kayıtlı olan kişilerin mesleklerine göre dağılımı incelendiğinde, kadın üye sayısının erkeklere göre oldukça az olduğu görülmektedir:

ÜYELERİN MESLEKLERİNE GÖRE DAĞILIMI											
Kurulan Şubelerin İsimleri	Avukat	Doktor	Muallim	Tüccar	İşçi	Çiftçi	Güz. San.	Şair	Kadın	Erkek	Yekün
Dil Tarih Edebiyat	-	-	10	5	2	-	-	17	4	30	34
Güzel Sanatlar	-	-	8	-	-	-	4	5	2	15	17
Temsil Şubeleri	-	-	18	6	5	-	2	21	3	49	52
Spor Şubesi	-	-	1	13	-	-	-	83	1	96	97
İçtimai Yardım	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Halk dersaneleri ve kurslar	-	2	1	1	-	-	3	3	-	10	10
Kütüphane ve Neşriyat	-	-	7	2	2	-	1	6	1	17	18
Köycüler	1	-	-	16	-	3	-	23	-	43	43
Yekün									11	260	271

Halkevi yönetimi, halkı daha çabuk bilinçlendirmek, bölgenin zengin kültür potansiyelini değerlendirmek amacıyla, 29 Ekim 1933 tarihinde "Doğuş" adı verilen bir dergi çıkarmaya başladı. 1947 yılına kadar çıkartılan dergi, imkânsızlıklardan dolayı yayın hayatına iki yıl ara verdi ve 1949 yılında tekrar yayınlanmaya başladı. Kars ili çevresinde yayın hayatına büyük katkıları olan Doğuş Dergisi, ulusal ve yöresel sorunların yanı sıra edebiyat ve tarih konularını da ele almıştı.<sup>137</sup>

<sup>135</sup> AYDOĞAN, Doğu'da Bir Kültür Ocağı; Kars Halkevi, s.105.

<sup>136</sup> ARSLAN, "Türk Ocağından Halkevine Geçişte Bir Örnek Kars Halkevi", s.43.

<sup>137</sup> ARSLAN, "Türk Ocağından Halkevine Geçişte Bir Örnek Kars Halkevi", s.46-47.

Aylık olarak yayınlanan dergi, içerik ve yazar kadrosu yönünden oldukça zengindi. Özellikle bölgeye yönelik bilgilerin yer aldığı dergide, ulusal konulara da yer verildiği görülmektedir. “*Tarih Araştırmaları*” adı altında yazılan yazılar, bölgenin tanıtılması açısından önemli olmuş, 14’ü Kars, 5’i Çoruh elinden yetişme 19 şair ve aşığın yaşayış ve şiirleri edebiyat alanındaki araştırmacılar için önemli bir kaynak olmuştur.<sup>138</sup> Ancak, Halkevlerinin kapatılmasıyla ilgili 11 Ağustos 1951 tarihli ve 5830 sayılı kanunun çıkmasıyla birlikte Doğu Dergisi de yayından kaldırılmıştı.<sup>139</sup>

Halkevlerinde her türlü konuda bilgi verilmek üzere konferanslar tertip edilmiş, konferansların yanında zaman zaman da münazaralar yapılmıştı. Örneğin, Aralık 1937’de halkevi salonunda, 8’inci Ulusal Ekonomi ve Artırma haftasının son gecesi Ezcümle Türkofis Direktörü N.Oktem tarafından Türk Ekonomisi üzerine değerli bir söylev verilmiş, kalabalık bir topluluk tarafından dinlenmişti.<sup>140</sup>

Kars Halkevi’nin dikkati çeken en önemli çalışmalarından birisi de Türkçe okuma yazma kursu açması olmuştu. Köylerde yaşayan kadınlar için gezici okuma yazma kursları tertip edilmiş, Halkevi imkânları kullanılarak dokuma, nakış vb. kursları da açılarak kültürel ve ekonomik anlamda Türk kadınına değer ve fırsat verilmek istenmişti. CHP Genel Merkezi’nin koordinesinde açılan bu kurslarda görev yapacak öğretmenlerin bölgenin tecrübeli, başarılı öğretmenlerinden olmasına özen gösterilmişti.

### **3.2. Kars Halkevinin Teftiş Sonuçları**

Halkevleri ve halkodalarının çalışma, yaşama ve gelişmeleri için gerekli olan gelirin temini ve kullanılması ile ilgili olarak her sene halkevleri teftiş tabi tutuluyordu.

CHP Çoruh Bölgesi Müfettişi Muğla mebusu Cemal Karamuğla’nın 1940 yılında Kars Halkevi ve halkodaları hakkında vermiş olduğu raporda; Kars’ta yeni açılmış bir halkevi ve halkodası olmadığı, vilayette eskisi gibi biri Kars merkezinde diğeri de Kağızman, Sarıkamış, Ardahan ve Iğdır’da olmak üzere “5” halkevi

---

<sup>138</sup> GÜRLÜYER, “1938–1960 Yılları Arasında Kars’ta Sosyo-Kültürel Hayat”, s.76.

<sup>139</sup> ARSLAN, “Türk Ocağından Halkevine Geçişte Bir Örnek Kars Halkevi”, s.47.

<sup>140</sup> Kars Gazetesi, 22 Aralık 1937, sayı:607.

bulunduğu belirtilmişti. İdarecilerden beklenen ilgi ve desteğin tam olarak görülmediği, halkevlerine temin edilen gelirlerin iyi tevzi edilmediği bildirilmişti. Kars merkezindeki Halkevinin açık bulunan şubelerinin bir kısmının esaslı bir faaliyet gösterememekle beraber kendisinden beklenen hizmetleri yapmaya çalıştığı görülmüştü.<sup>141</sup>

CHP Erzurum Bölge Müfettişinin 1942 yılında Kars Halkevi ile ilgili vermiş olduğu raporda; Kars Halkevi reisliğine Kars Lisesi Müdürü Faik Binal'ın getirildiği ve Halkevinin yeni binada faaliyete geçirilmesi gerekli olduğu belirtilmişse de, şiddetli kış ve elektrik sıkıntısı nedeniyle Halkevinde istenilen faaliyetler gösterilememişti. Bununla beraber, idare heyetine lisenin öğretmenleri geçirilmesiyle, milli günlerde ve milli günler haricinde muhtelif mevzular üzerine faydalı konferanslar verilmişti. Lisedeki bütünlemeli talebelere kurslar açılmış, iki müsamere yapılmış, İngilizce ve Almanca kursları açılmıştı. Kütüphane ve yayın şubesinde bütün kitaplar tasnif edilerek kütüphane açılmış ve halkın istifadesine sunulmuştu.<sup>142</sup>

Halkevine 1945 yılında verilen raporda ise; Kars halkevi binasının mevcut halkevlerinden en müsait olmasına rağmen yöneticilerinin mahalli imkânlardan faydalanmadığı ve kendi işleriyle meşgul olmalarından dolayı yeterli randıman alınamadığı belirtilmişti. Binanın pis ve bakımsız olduğu, toplantı yapılmadığı ve alınan kararlarda devamlı, programlı bir çalışmadan ziyade günlük, akla gelen çalışmaların izleri olduğu görülmüştü. Her yer için mevcut olan şartların dışında, Kars'ın bazı özellikleri; yarım asır içinde Kars ve çevresinin geçirdiği med-cezirler ve bunlardan doğan göç ve yerleşmeler, bu yerleşmelerin içtimai bünyede doğurduğu ayrılıklar Kars halkevinin taşıdığı imkânlar nispetinde muvaffak olamamasına sebep olan amiller olmuştu. 1921'de Kars ve çevresi cumhuriyetimize intikal ettikten sonra Ermeniler de Rusya'ya kaçmışlar, Kars ve çevresi boş kalmıştı. Azerbaycan çevresinde Bolşevik ve Anti Bolşevik cereyanların çarpıştığı 1918, 1919, 1920 durumlarını güç görerek Kars'a göçen Azeri Türkleri; yine Bolşevik cereyanının Kafkasya'ya yayılması sırasında bu rejime karşı durum alan ve Kars'a göçen Karapapak Türkleri; dar arazili ve geçim zorluğu olan Karadeniz kenarı ile

---

<sup>141</sup> BCA, 490.01 / 999.860.1.70.

<sup>142</sup> BCA, 490.01 / 999.860.1.63.

Anadolu'nun muhtelif yerlerinden göçüp yerleşen Türkler, boş kalan çevreye Cumhuriyet döneminde yerleşmişlerdi.

Halkevine verilmesi gerekli olan çalışma istikameti olarak; zümreler arasında yakınlık meydana getirmek, devlet ve halk münasebetlerinde samimiyet ve şuur telkin etmek olarak belirlenmişti.

Halkevi çalışmalarında en önemli unsur olan valilerin ve Milli Eğitim Müdürlerinin ilgileri zayıf olmuş, bu durum halkevinin çalışanlarını gerekli teşvikten mahrum bırakmıştı.<sup>143</sup>

Sonuç olarak görülüyor ki, halkevleri halkın eğitim ve kültürüne destek olurken, zamanla ilgisizlik ve maddi yetersizlik sebebiyle istenen verim alınamamıştı.

### 3.3. Halkevlerinin Kapatılması

Kars Halkevi ile ilgili yerel basında çıkan bazı yazılarda eksiklikler ve sıkıntılar olduğu, hatta CHP Genel Sekreterliğine Kars Halkevinin çalışmaları ve başkanları hakkında şikâyetler bildirildiği görülmekteydi.<sup>144</sup>

Halkevleri, kuruluşlarını izleyen ilk on yıllık dönemde eriştikleri heves ve coşkuyu zamanla kaybetmeye başlamış, halkevlerinin statüsü DP ile CHP arasında önemli bir itilaf konusu haline gelmişti.<sup>145</sup>

Çok partili hayata geçince Halkevlerine olan maddi yardımlarda önemli oranda kesilmişti. CHP'nin bir organı gibi görülen halkevlerinden maddi yardımlar kesilince Halkevlerinin faaliyetleri zayıflamıştı. Halkevlerinin kapatılmasına neden olan 8 Ağustos 1951 tarihli 5830 sayılı yasa ile Halkevleri tarih olmuştu.<sup>146</sup>

1960 yılına gelindiğinde ülkede siyasi sorunlara paralel olarak, 27 Mayıs 1960 Askeri darbesi yapılmıştı. Halkevlerinin kapatılarak mal varlıklarının hazineye devredilmesi ve Halk Eğitim Merkezlerinin açılması sürecine paralel olarak Kars'ta Doğu dergisinin görevini "*Karseli Aylık Kültür Dergisi*" üstlenmişti. Dergi ilk

---

<sup>143</sup> BCA, 490.01 / 999.860.1.5.

<sup>144</sup> ARSLAN, "Türk Ocağından Halkevine Geçişte Bir Örnek Kars Halkevi", s.48.

<sup>145</sup> ŞİMŞEK, *Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932–1951*, s.204.

<sup>146</sup> Yavuz ÖZDEMİR, Elif AKTAŞ, "HALKEVLERİ (1932'den 1951'e)", *A.Ü.Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]* 45, Erzurum 2011 s.260.

sayısında çıkış amacını, “*Halk eğitimi, halkı kültürel, toplumsal ve ekonomik yönlerden geliştirmek ve bugünkü durumdan daha üstün bir hayat seviyesine yükseltmek demek olduğuna göre bu dergi, halka inmek isteyen münevverlerimiz için mühim bir araç olacaktır...*” şeklinde izah etmişti.<sup>147</sup>

Halkın eğitimi ve öğretimi ile ilgili çok önemli roller üstlenen Kars Halkevi, bölgede yaptığı çalışmalarla çağdaş kültürün kabulü ile Atatürk devrimlerinin benimsenmesinde büyük katkı sağlamıştı.

#### **4. Kars Cılavuz Köy Enstitüsü**

##### **4.1. Köy Enstitülerinin Kuruluşu Ve Çalışmaları**

Türkiye’de köye uygun öğretmen yetiştirme düşüncesi, meşrutiyet yıllarına dayanmaktaydı. Bu kapsamda, köylerden alınacak kız ve erkek çocukların köy öğretmenleri olarak yetiştirilmeleri fikri ileri sürüldü.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte yapılan devrimler kentlerle sınırlı kalıyor, köylere ulaşamıyordu. 1932 yılında halkevlerinin kurulması ve Türk Ocaklarında “köycü doktor” olarak çalışan Reşit Galip’in Maarif Vekili olması ile birlikte, eğitimde köylere yönelik bir hareket oluştu.<sup>148</sup>

Ulusal eğitimin atılımı 1936 yılında Eğitim kursları ile başlamış, eğitimler kurslar sırasında köye gerekli olan genel bilgi ve görgü edinmenin yanında beden gücü ile de çalışarak üretime katkıda bulunmuşlardı.<sup>149</sup>

Kültür Bakanlığı yetkilileri Ankara’nın Çubuk, Ayaş, Polatlı; Afyon’un Aziziye (Emirdağ), Erzincan’ın Kelkit, Tercan, Pasinler kazalarında, Eskişehir, Kars, Edirne ve Kırklareli çevresindeki köylerde açacakları eğitim kursları için askerliğini çavuş veya onbaşı olarak yapmış, ilkokul mezunu öğrenciler aramaya başlamışlardı. 18 Nisan 1937’de Eskişehir, Kars, Edirne, Erzincan ve Kocaeli’de Eğitim Kursları açılma kararı alındı.<sup>150</sup> Bu kurslar Köy Enstitülerinin temelini oluşturmaktaydı. Eğitim Kursları, 11 Haziran 1937 tarihinde 3238 sayılı “Köy

---

<sup>147</sup> AYDOĞAN, Doğu’da Bir Kültür Ocağı; Kars Halkevi, s.112.

<sup>148</sup> Mustafa ERGÜN, “Öğretmen Yetiştirme Tarihimizde Köy Eğitmeni Yetiştirme Kursları”, **Öğretmen Okullarının 160.Yılı**, Ankara 2008. 69–77.

<sup>149</sup> Mevlüt KAPLAN, **Aydınlanma Devrimi ve Köy Enstitüleri**, Ankara 2002, s.37.

<sup>150</sup> Mustafa ERGÜN, “Öğretmen Yetiştirme Tarihimizde Köy Eğitmeni Yetiştirme Kursları”, s.69–77.

Eğitmenleri Kanunu'nun mecliste kabul edilmesiyle yasal bir düzene girmiş ve ülke çapında yaygınlaşmaya başlamıştı.<sup>151</sup>

1940 yılına gelindiğinde, nüfusun %78'i okuryazar olmamakla birlikte köylerde bu oran %90'ı buluyordu. Köylerin sosyal ve ekonomik yapısında öğretmen ve eğitimle gelişen bir düzen sağlamak, bilgisizlikle mücadele etmek temel amacı oluşturuyordu. Bu kapsamda 17 Nisan 1940 tarihli ve 3803 sayılı Kanun'la Köy Enstitüleri kuruldu. Kuruluşunda Maarif Vekili Hasan Ali Yücel ve İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'un büyük emeği bulunmaktaydı.<sup>152</sup>

Köye yarayacak her tür elemanı yetiştirmek için kurulmuş olan köy enstitüleri, ilköğretim seferberliğini kapsayan tüm sistemi ele almıştı. 1936'da eğitim uygulamasıyla başlayan, 1946'da sona eren bölünemeyecek bir süreci oluşturuyordu.<sup>153</sup>

Köy enstitüleri, II. Dünya Savaşının sınıra dayandığı, ülkede kuraklık ve kıtlığın olduğu bir dönemde kurulmuştu. Kurtuluş Savaşından geride kalan çocukların oluşturduğu erkek işgücü yeniden askere alınmış, köylerde kadın ve çocuklar kalmıştı. Bütün bu sıkıntılara rağmen kurulan köy enstitülerinde yapılan tarım sayesinde öğrencilerin ihtiyacı karşılanmış, elde edilen üretim fazlasıyla köylüye ve devlete yardım edilebilmişti.<sup>154</sup>

Enstitüler, ilkokuldan sonra 5 yıl öğretim yapmakta, bu süre içinde toplam 114 hafta "kültür" dersleri, 58 hafta "ziraat" ders ve çalışmaları, 58 hafta da "teknik" ders ve çalışmalar yapmaktaydı. Köy enstitülerine ilkokulu bitiren köy çocukları sınavla alınıyor, kız öğrencilerle karma bir eğitim uygulanıyordu.<sup>155</sup>

1937 yılında Köy Öğretmen Okulu'na ilk girişi yapan öğretmen adayı öğrenciler, Köy Enstitülerinden 1942 yılında mezun oldular.

---

<sup>151</sup> Çiğdem ERDEM, "Cumhuriyet Yönetiminin 1930'lu Yıllarda Köyde ve Köylülükte "Dönüşüm"ü Gerçekleştirme İsteğinin Bir Aracı Olarak "Köy Eğitim Kursları", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi** 10 / 3 (2008), s. 187-200.

<sup>152</sup> AKYÜZ, **Türk Eğitim Tarihi M.Ö.1000-M.S.2012**, s.411.

<sup>153</sup> Engin TONGUÇ, **Köy Enstitülerinin İzinde**, Ankara 2003, s.313.

<sup>154</sup> Necdet AYSAL, "Anadolu'da Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 35-36, Mayıs-Kasım 2005, s.276.

<sup>155</sup> AKYÜZ, **Türk Eğitim Tarihi M.Ö.1000-M.S.2012**, s.394.



Köy Enstitüleri kısa süre içerisinde tüm dünya eğitimcilerinin, üniversitelerinin, bilim adamlarının ilgi odağı olmakla birlikte eğitim ve öğretim yöntemleri ile büyük beğeni topladı.

Çevrenin ve bölgenin eğitim ve kültür merkezi olan köy enstitülerinin, kendisine yetecek binlerce dönüm toprağı vardı. Kuruluş yeri seçilirken kentlerden uzak, kıraç, verimsiz ve susuz yerler olması göz önüne alınmıyordu. Her enstitü zamanla kendi emek ve alınteri ile kendi üretim tüketen örnek bir kurum haline geldi.<sup>156</sup>

17 Nisan 1940 tarihli 3803 sayılı Kanun gereğı; Köy Enstitülerinde tahsilini bitirerek öğretmen tayin edilenler, Maarif Vekilliğinin göstereceğı yerlerde 20 sene çalışmaya mecburdu. Köy enstitülerinden mezun öğretmenler, tayin edildikleri köylerin her türlü öğretim ve eğitim işlerini görecekti, ziraat işlerinin fennî bir şekilde yapılması için bizzat meydana getirecekleri örnek tarla, bağ ve bahçe, atölye gibi tesislerle köylülere rehberlik ederek ve köylülerin bunlardan istifade etmelerini temin edeceklerdi.<sup>157</sup>

Köy enstitüsü mezunları, köylerde öğrenciden aileye kadar ulaşan bir eğitim ortamı yaratmışlar, bu eğitim ortamı içinde düzenlenen kurslarla okuma-yazma ve meslek kazanmalarına yönelik eğitim vermişlerdi. Öğretmenler bu çalışmalarını sırasında, gezici öğretmen, gezici başöğretmen ve ilköğretim müfettişlerince denetlenmiş, karşılaşılan sorunlar birlikte çözülmüştü.<sup>158</sup>

Köy enstitülerinin kuruluş amacı, köyü geri kalmışlıktan, köylüyü yoksulluktan kurtarmaktı. Köy Enstitüsü mimarlarından İsmail Hakkı Tonguç “köy güzelleşmedikçe bütün memleket güzelleşemez, köy canlandırılmadıkça memleketin umumi hayatı canlanamaz. Köy çiçeklenmedikçe kasaba ve şehirler çiçeklenemez. Köylü gülmedikçe şehirli de gülemez. Köylü olmadıkça millet doyamaz. Köylü topraksız kalırsa şehirli halkında büyük çoğunluğu evsiz ve yurtsuz kalır.” demişti.<sup>159</sup>

---

<sup>156</sup> KAPLAN, **Aydınlanma Devrimi ve Köy Enstitüleri**, s.48-49.

<sup>157</sup> 22 Nisan 1940 tarihli, 4491 sayılı Resmi Gazete.

<sup>158</sup> AYSAL, “Anadolu'da Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri”, s.276.

<sup>159</sup> Sadık KARTAL, “Toplum Kalkınmasında Farklı Bir Eğitim Kurumu: Köy Enstitüleri”, **Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 4, Sayı 1, Haziran 2008 s.29.

19 Haziran 1942 tarihinde Köy Enstitüleri ile ilgili olarak bir yasa daha çıkarıldı. Bu yasa gereği; başarısız olanların teşhir edileceği ve 18–50 yaş arası tüm köylülere çalışma mecburiyeti getirildiği bildirilmişti. Bu durumda köylüler, kendi işlerine ilave olarak köy ve bölge okullarının yapım ve onarım işlerinde çalışmak zorunda kalmıştı.<sup>160</sup>

Türk köylüsünün üzerindeki bilgisizlik ve cahilliğin kaldırılması için kurulan Köy Enstitülerinde, yaratıcılığın ön plana çıkartıldığı eğitim anlayışı yerini geleneksel, ezberci eğitimin yerleştiği öğretmen okullarına bırakmış ve 1954 yılında kapatılmıştı.<sup>161</sup>

#### **4.2. Cılavuz Köy Enstitüsü Kuruluşu Ve Çalışmaları**

Köy Enstitüleri seçilirken, özellikle tarım işlerine elverişli geniş arazisi bulunan köylere veya onların yakınında bulunan yerlere kurulmasına, su gereksinimini karşılayacak bir bölgede olmasına önem verilmişti. 1940 yılı içerisinde on iki ilde açılan okullardan biri de Kars Cılavuz Köy Enstitüsü idi.<sup>162</sup>

Maarif Vekilliğince Cılavuz mevkiinde 200 mevcutlu bir öğretmen okulu açılacağı ve okulun 1 Nisan 1940 tarihinde faaliyete başlayacağı basında yer almıştı. Okula, Çoruh'tan 30, Kars'tan 80, Bayazıt'tan 10, Erzurum'dan 80 olmak üzere 200 talebe alınacaktı. Talebe köy ve nahiyelerden ve halkı çiftçilikle geçinen, kasabalardaki ilkokulları bitirmiş çocuklardan seçilecekti. Okula kız talebe alınacağı da bildirilmiş, okulun kız ve erkeklere göre münasip bir şekilde hazırlanacağı bilgisi verilmişti. Talebe burada 5 yıl tahsil görerek öğretmen olacaktı. Çocukların yiyecek, giyecek ve yatacak eşyaya ait masrafları okul idaresince devlet tahsisatından karşılanacaktı.<sup>163</sup>

---

<sup>160</sup> Abdulnasır YİNER,“Köy Enstitüleri Üzerine Bir Deneme”, **The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science Volume 5 Issue 4**, p. 307–317, Ağustos 2012, s.312.

<sup>161</sup> Erol KAPLUHAN,“Atatürk Dönemi Eğitim Seferberliği ve Köy Enstitüleri”, **Marmara Coğrafya Dergisi**, Sayı: 26, Temmuz - 2012, s.193.

<sup>162</sup> Nebahat ARSLAN,“Türk Eğitim Sisteminde Köy Enstitülerine Bir Örnek: Kars Cılavuz Köy Enstitüsü”, **History Studies**, Ocak 2012, s.33.

<sup>163</sup> Kars Gazetesi, 12 Mart 1940, sayı:825.

Memleketin şehir ve kasabalarından ayrı, birer çiftçi mıntıkasında kurulacak olan bu okullar bir köy inkılâpçısı yetiştirmek için gereken bütün teçhizata sahip olacaktı.<sup>164</sup>

Enstitünün direktörü olarak Halit Ağanoğlu görevlendirilmiş, derhal eksikliklerin temini için çalışmalara başlamıştı.<sup>165</sup> 1940 yılının Mart ayı başlarında görevlendirilen Ağanoğlu, enstitü mezunu bir öğretmenin köyde bir öncü olacağı, toplumsal değişimi sağlayacağı düşüncesiyle hareket etmişti.<sup>166</sup> Ağanoğlu enstitüde uygulayacağı programı ele alırken dikkate aldığı esaslar; öğretim ortaokul ve bazı tarafları ile lise programına uygun yapılacak ve ayrıca köy halkının ihtiyaçlarına göre konular tespit edilecek, köyün gerektirdiği her türlü zirai iş yapılacak, yaşayış biçimi kurulması istenilen ileri köy yaşayışına göre düzenlenecek, amaca ulaşma yolunda sıkı bir disiplin uygulanacaktı.<sup>167</sup>

Cılavuz Köy Enstitüsünün çalışma programı, diğer enstitülerde olduğu gibi mevsime, haftaya ve güne göre planlanmıştı. Kış sert geçtiğinden, bu süre zarfında dışarıda ders yapılmaz, nazari dersler ve atölye çalışmalarına ağırlık verilirdi. Günlük işleri; temizliği, hayvanların bakımı ve yemlenmesini öğrenciler yapardı.<sup>168</sup>

1944 yılına gelindiğinde Cılavuz Köy Enstitüsü büyük bir gelişme göstermişti. Fiziki şartlarının iyileşmesinin yanı sıra yeni binalar tamamlanmış, öğrenci sayısı da arttırılmıştı. Sırasıyla üç bina, yemekhane, hamam yaptırılmış, öğretmenlere lojman imkânı sağlanmıştı.<sup>169</sup>

Cılavuz'da tarımsal üretim ve hayvancılık uygulamaları dışında atölyeler (işlikler) bulunur, bu atölyelerde enstitünün ihtiyaçlarını karşılayacak üretim yapılırdı. Bunların başlıcaları; dikiş ipliği, dokuma işliği, demircilik işliği, marangoz işliği idi.<sup>170</sup> 1944 yılında Müdür, öğretmen ve öğrencilerin ortak çalışmasıyla,

---

<sup>164</sup> Kars Gazetesi, 15 Mart 1940, sayı:826.

<sup>165</sup> Kars Gazetesi, 16 Nisan 1940, sayı:834.

<sup>166</sup> Firdevs GÜMÜŞOĞLU, **Cılavuz Köy Enstitüsü**, İzmir 2011, s.76.

<sup>167</sup> Şenay SAĞDIÇ, "Cılavuz Köy Enstitüsünün Kuruluş ve İşleyişi", **Eğitim Dergisi**. Sayı: 29, Ocak 2011, s.34.

<sup>168</sup> GÜMÜŞOĞLU, **Cılavuz Köy Enstitüsü**, s.85.

<sup>169</sup> ARSLAN, "Türk Eğitim Sisteminde Köy Enstitülerine Bir Örnek: Kars Cılavuz Köy Enstitüsü", s.34

<sup>170</sup> GÜMÜŞOĞLU, **Cılavuz Köy Enstitüsü**, s.90.

40 beygir gücünde Fransız tipi türbünlü elektrik santrali kuruldu. Enstitü artık elektriğe kavuşmuştu.<sup>171</sup>

Kars gazetesinin 04 Kasım 1944 tarihli haberinde; Cılavuz Köy Enstitüsünün ilk mezunlarının 146 öğrenci olduğu yayınlanmıştı.<sup>172</sup>

Köy Enstitüsünün kullandığı araç ve gereçle birlikte Kars Cılavuz Köy Enstitüsü mezunlarının da çalıştıkları köy okulları için ihtiyaçlar artmıştı. Bu maksatla, Kars Cılavuz Köy Enstitüsü mezunlarının da çalıştıkları köy okulları için, 420 inek ile 250 öküz alınmıştı.<sup>173</sup>

Köy Enstitülerinde dersler sınıf geçmek için değil, günlük yaşamda kullanılmak için öğretilirdi.<sup>174</sup> Cılavuz'da da aynı esaslarda eğitim yapılır, öğrenciler çok yönlü bir eğitimden geçirilirdi.

Köy enstitülerinin programlarında 1947'de yapılan değişiklikle, kültür derslerine genel bilgi dersleri denmiş ve diğer derslerden daha çok vakit ayrılmıştı. Yapılan bu değişiklik, köy enstitülerinin ana fikrinden uzaklaşması olarak değerlendirilmişti.<sup>175</sup>

Köy enstitülerinin zaman içerisinde izledikleri eğitim politikalarından ve yapılan değişikliklerden Kars Cılavuz Köy Enstitüsü de etkilenmişti. 1954 yılında İlk Öğretmen Okulu adını alan okul, 1960 yılında Susuz Belediye seçimlerinde öğrencilere yapılan baskı nedeniyle basında yer almıştı. Habere göre; bir kısım öğretmenler politikaya karışmış, bilhassa Demokrat Parti 2. Reisi Asker Yıldırım'ın okulu sık sık ziyaret etmesi ile öğretmenlerin cesareti artmıştı. Bu durum, Vali ve Maarif Müdürüne iletilerek ilgili kişiler hakkında işlem yapılması için uyarılmıştı.<sup>176</sup>

Cılavuz İlk Öğretmen Okulu 1976 yılında Kazım Karabekir Öğretmen Lisesi adını almıştı. 1990 yılında da Kazım Karabekir Anadolu Öğretmen Lisesi adını alan okul halen bu isimle öğretime devam etmektedir.

---

<sup>171</sup>ARSLAN,“Türk Eğitim Sisteminde Köy Enstitülerine Bir Örnek: Kars Cılavuz Köy Enstitüsü”, s.34

<sup>172</sup> Kars Gazetesi, 04 Kasım 1944, sayı:1280.

<sup>173</sup> BCA, 030.18.01 / 002.109.51.1.

<sup>174</sup> KAPLAN, **Aydınlanma Devrimi ve Köy Enstitüleri**, s.99.

<sup>175</sup> AKYÜZ, **Türk Eğitim Tarihi M.Ö.1000-M.S.2012**, s.395.

<sup>176</sup> Altınyurt Gazetesi, 13 Şubat 1960.

## 5. Eğitim Kurumlarında Yaşanan Sıkıntılar

### 5.1. Öğretmen Durumu

Doğu vilayetlerimizde öğretmen yetersizliği geçmişe dayanan bir sıkıntıydı. Hükümet öğretmen ihtiyacını karşılamak için, şehir ve kasaba ilkokullarına öğretmen yetiştirmekle beraber köy öğretmeni yetiştirmek içinde adımlar atmıştı. TBMM'de Maarif Vekâletinin 25 Şubat 1925 tarihinde yapılan bütçe görüşmeleri esnasında, köy öğretmenlerinin gerekliliğine ait açıklamalar yapılmış ve öğretmen miktarlarının artırılması konusunda tedbirler alınmıştı. Ayrıca "*Şark Vilâyetlerine Gidecek Muallimlere İtası Muktezi Maaş Zamları Hakkında Talimatnamenin Meriyede Vaz'ına Dair Kararname*" ile Artvin, Ardahan, Erzurum, Ergani, Ağrı, Bitlis, Hakkâri, Siirt, Süleymaniye, Kars, Kerkük, Genç, Muş, Musul, Van, Dersim ve Erzincan vilâyetlerindeki ortaöğretim okullarına gönderilen öğretmenlere maaşlarında iyileştirme yapılması teklifi ile öğretmen eksikliği giderilmeye çalışılmıştı.<sup>177</sup>

Kars'ın ana sınırlar içerisine alınmasıyla, okuma ihtiyaç ve susuzluğu içinde olan halk ise açılan mekteplere yoğun bir ilgi göstererek akın etmiş, ihtiyaç ve bütçe nispetinde de kültür kadrosu kabarmıştı. Yıllar içinde Kars ilinin resmi ilkokul öğretmenleri sayısı aşağıda gösterilmiştir:<sup>178</sup>

Yıllar	Şehirde		Köyde		Yekûn
	E	K	E	K	
1929–1930	--	--	--	--	208
1930–1931	--	--	--	--	203
1931–1932	49	14	91	--	154
1932–1933	50	17	76	2	145
1933–1934	49	15	60	--	124
1934–1935	50	15	58	--	123
1935–1936	47	19	79	--	145
1936–1937	48	25	84	1	158
1937–1938	64	23	83	5	175
1938–1939	70	20	99	1	190

<sup>177</sup> Bahattin DEMİRTAŞ, "Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde Eğitim ve Öğretim (1923–1938), *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, sayı.41, Mayıs 2008, s.79.

<sup>178</sup> TOKER, *Kars*, s.78–79.

1929–1930 ve 1930–1931 yıllarında öğretmen sayısının daha çok olduğu görülmektedir. Müteakip yıllarda eğitimlerde öğretmen olarak görev almış ancak mevcutlara dahil edilmemişti.

Kars ili kültür durumu hakkında 16 Şubat 1938 tarihinde Kültür Direktörü Sadi Tokcan ile yapılan görüşmede; Kars vilayetinde tahsil çağında 39764 çocuk bulunurken bunların yalnız 8974'ünün mekteplerde okutulduğu, rakamın düşündürücü olduğu ve acele tedbir alınması gerektiği belirtilmişti. Bir öğretmene 50 çocuğun isabet ettiği kabul edilirse 600 öğretmene daha ihtiyaç bulunacağı; yeterli bütçesi olmayan kültür dairesi, eğitim okulları ve ulus okulları ile ihtiyaca cevap vermeye çalışılacağı değerlendirilmişti. Bütçenin müsaadesi nispetinde 938 muallim kadrosu hazırlanmış ders senesi başında mevcut okullara ilave olarak Kars merkezine bağlı büyük Zavotta, Digor nahiye merkezinde, Ardahan'ın Değirmen köyünde, Arpaçay'ın Cala köyünde, Kağızman'ın Karabağ, Sarıkamış'ın Zellige, Suphanazat, Tuzluca'nın Güllüce, Çıldır'ın Yukarı Canbaz, Göle'nin Salot, Iğdır'ın Melekli köylerinde yeniden okullar açılacağını müjdelemişti. Yeni gelecek öğretmenlerin maaş, harcırah ve teçhizat bedellerinin de bütçeye konulduğu, diğer illerden Kars vilayetine gelen genç mezunların ödemelerinin vakitlice yapılacağı planlanmıştı. 1938 Haziran ayından itibaren öğretmenlerin mesken bedelleri kendilerine verilecek, ilçelerde birer kültür mekanizması olan kültür memurlarının idari ücretleri onbeş liraya çıkartılacaktı.<sup>179</sup>

Kars Lisesinin 1938–1939 öğretim döneminde; Kültür Bakanı Saffet Arıkan'ın doğu seyahatlerinde verdiği söz üzerine, öğretmen kadrosu tamamlanmış, açık ders bırakılmamıştı.<sup>180</sup>

Umumi Müfettişliğin yapmış olduğu tetkik seyahatlerinde tedrisatın muhitleştirilmediği ve programların hedefledikleri gayelerden uzak sahalarda çalışılmakta olduğu görülmüştü. Öğretmenlerde okuma hevesini uyandırmak ve onları yeni yeni bilgilerle teçhiz etmek için kurs açmak gerektiği belirtilmişti.<sup>181</sup>

---

<sup>179</sup> Kars Gazetesi, 16 Şubat 1938, sayı:622.

<sup>180</sup> Kars Gazetesi, 04 Kasım 1938, sayı:691.

<sup>181</sup> Üçüncü Umumi Müfettişlik Neşriyatından: sayı 1, 1938, Doğu Cumhuriyetin "15"inci Yılında, s.19.

1943 yılında Kars'taki ilkokul öğretmenlerinin sayısı ildeki öğretici kadronun yarısından fazlasını eğitimcilerin oluşturuyordu. İldeki ilkokul öğretmeni sayısı 1961–1962 öğretim yılında 1375'e ulaşmıştı. Ancak bu tarihte, öğretmenlerin yarıya yakını “vekil öğretmen” idi.

1954–1955 öğretim yılında Kars'ın 9 ortaokulunda 88 öğretmen vardı. Bu sayı 1964–1965 döneminde 281, 1979–1980 döneminde 456 olmuştu.

1955'te Kars Alparslan Lisesi'nde 14 öğretmen bulunmaktayken, 1965'te bu tek lisedeki öğretmen sayısı 32'ye yükseldi.<sup>182</sup> Siyasette yaşanan sıkıntılı dönemin, eğitimi de sekteye uğrattığı basında yer alan haberde görülmekteydi. Habere göre; okulların öğretmen ihtiyacını karşılamak için, bir taraftan yedek subaylar görevlendirilmiş, diğer taraftan da orta dereceli okulların öğretmen yetiştirecek duruma gelmesi için çalışmalara başlanmıştı.<sup>183</sup>

Öğretmen sayısındaki artış 1965–1980 döneminde gerçekleşti. Öğretmen sayısı artışı 11 katı geçerek 390'a vardı.

Buradan anlaşıyor ki, 1965 yılından sonra yapılan çalışmalarla ildeki öğretmen ve eğitimcilerin sayısı hızla artmış, ancak öğretmen artışı öğrenci artışının gerisinde kalmıştı.<sup>184</sup>

## 5.2. Okul Ve Teçhizat Durumu

Üçüncü Umumi Müfettişliğin 1938 yılında doğu illerinde yaptığı incelemede; kültür teşkilatının ihtiyaca cevap verebilecek şekilde olmadığı, okul sayısının yetersiz olduğu anılan raporda belirtilmişti. Kars lisesinin ise mevcut olan talebeyi alamadığı gibi yatılı bir liseye de ihtiyaç duyulduğu ifade edilmişti.

Mıntıkanın iç vilayetlerinde okumak için kitap tedarikinde zorluk çekiliyordu. Talebenin kitapsız kaldığına veya kitapların imtihanlara yakın bir zamanda geldiğine şahit olunmuştu.

Lise, orta ve öğretmen okullarında mevcut olan ders vasıtaları kırık dökük olmakla birlikte bunların hiçbirisi programların tatbiki için uygun değildi.<sup>185</sup>

---

<sup>182</sup> PARLAK, Yurt Ansiklopedisi Türkiye İl İl; Dünü, Bugünü, Yarını, c.6, s.4532–4534.

<sup>183</sup> İkinci Gazetesi, 29 Ekim 1960, sayı: 2671.

<sup>184</sup> PARLAK, Yurt Ansiklopedisi Türkiye İl İl; Dünü, Bugünü, Yarını, c.6, s.4532–4534.

Ders kitaplarını incelediğimizde; 1938–1939 öğretim dönemine kadar, her sene tedrisat başladıktan birkaç ay sonra gelen lise kitaplarının, devletin aldığı tedbir ve okul idaresinin gösterdiği hassasiyet üzerine, Ekim ayı içerisinde tamamlandığı müjdesi verilmişti.<sup>186</sup>

08 Eylül 1939 tarihli Kars gazetesinde yer alan haberde; çocuğunu okutmak isteyen ailelerin Eylül’ün birinci gününden itibaren lisenin önünde yığıldığı, iki üç gün içerisinde kaydedilen talebe sayısının 150 olduğu belirtilmişti. Geçen yıllar idare edilmişse de bu yıl mümkün olmadığı, alınan talebeyi yerleştirecek dersane bulunmadığı ifade edilmişti. Vilayet makamı ve lise direktörlüğünün konu ile ilgili çalıştığı haber verilmekteydi.<sup>187</sup> Talebe kadrosu karşısında duyulan bina krizini önlemek üzere, askeriyeden alınan binaların tamirine başlandığı Kars gazetesinde yer almaktaydı.<sup>188</sup>

Basında; 1939–1940 eğitim döneminde, ilçe okullarında okul kitaplarının geç gelişi nedeniyle yaşanan sıkıntıya yer verilmekteydi. Okulların açılışının üzerinden bir hayli zaman geçtiği halde okul kitapları henüz gelmemiş, eğitim öğretimin aksamasına neden olmuştu.<sup>189</sup>

Kars gazetesinin 15 Nisan 1950 tarihinde çıkan nüshasında, Kars ilinin önemli bir ihtiyacı olan, Genel Kitaplığa kavuştuğu haberi verilmekteydi. Haberde; *“Milli Eğitim alanında İlimizin bugün erişmiş olduğu seviye, birçok illerimizi çok geride bırakmış bir durumdadır. Okuma yazma bilenleri yüzde oranıyla ifade ettiğimiz taktirde elde edilecek rakam bu konuda Cumhuriyet Hükümetinin gayretini ve semeresinin miktarını bizlere ifade etmektedir.*

*Diğer birçok illerimizde olduğu gibi eğitim alanında, ilk ve orta dereceli okulları sinesinde toplayan ilimiz, Milli Eğitim Bakanlığının gözünden kaçmamış; bu dereceli okulların ve diğer taraftan halkın ihtiyacını tamamlayıcı bir müessese olması bakımından çok yerinde bir karar ve düşünce ile Kars’ta bir Genel Kitaplık*

---

<sup>185</sup> Üçüncü Umumi Müfettişlik Neşriyatından: sayı 1, 1938, Doğu Cumhuriyetin “15”inci Yılında, s.19.

<sup>186</sup> Kars Gazetesi, 04 Kasım 1938, sayı:691.

<sup>187</sup> Kars Gazetesi, 08 Eylül 1939, sayı:776.

<sup>188</sup> Kars Gazetesi, 19 Eylül 1939, sayı:779.

<sup>189</sup> Kars Gazetesi, 03 Kasım 1939, sayı:791.



*açmağı 10-III-949 tarihinde Valiliğimize teklif etmiştir. Mali bakımdan büyük masraflarla meydana gelecek böyle bir müessesenin ihtiyaçlarını kısmen olsun vilayetimizin temin etmesini istemiş ve vilayet yüksek makamında bu kültür müessesesinin fikir ve eğitim alanındaki kıymetini takdir ederek, Milli Eğitim Bakanlığının bu teklifini yerinde bulmuş ve elindeki imkânlardan azami faydalanma cihetine gidilerek kitaplığın şimdilik dere kenarındaki İl Pansiyonu binasının alt katında açılmasını Bakanlığa bildirmiştir.”* yer almaktaydı. Beş altı ay içinde eksiklerini tamamlayacağı bildirilen kütüphanede; Ankara’da ciltlenmekte olan eserlerin yanı sıra, tarıma, hayvancılığa, hukuka, tıba, edebiyata, tarihe ve diğer ilim kollarına ait eserlerden faydalanma imkânı halka sunulacaktı. <sup>190</sup>

Coğrafi bakımdan teknolojinin diğer şehirlere göre biraz daha geç ulaştığı Kars iline, 1955 yılında Cılavuz’a gelen sinema makinesinin öğrenciler sevinçle karşıladı. Ankara’da ki öğretici filmler merkezinde açılan kursa iştirak eden okula verilmişti. Klasik ders anlatım metotlarından daha eğlenceli ve öğretici olan bu makinenin eğitim ve öğretim çalışmalarını hızlandıracağı, çevre köylerin de bundan istifade edeceği basında yer almıştı. <sup>191</sup>

Kağızman Merkez İlkokulu öğretmeninin Ümit dergisinde yazdığı yazıda; memleketi kalkındırmanın köylerden başladığını, ancak köylerin okul, su, yol, ışık gibi birçok problemi olduğunu belirtmişti. Öğretmenlerin köy ve okullardaki vazifelerini iki grupta toplamış, okulun yapım ve onarım işleriyle ilgili görevlerini bir grupta, okuma yazma kursları gibi köy halkını yetiştirme görevlerini diğer grupta göstermişti. Köyde öğretmenlik yapacakların vazifelerinin tek tek sıralayan yazar, zor olduğunu ancak köylüye örnek olacak şekilde öğretmenlerin çalışmasını tavsiye etmişti. <sup>192</sup>

---

<sup>190</sup> Kars Gazetesi, 15 Nisan 1950, sayı: 1821.

<sup>191</sup> Meş’ale Dergisi, 15 Mayıs 1955, sayı: 10, s.3.

<sup>192</sup> Ümit Dergisi, Nisan 1959, sayı: 2.

## SONUÇ

Tarih boyunca birçok devletin hüküm sürdüğü Kars vilayeti, hem bulunduğu coğrafi konum hem de kırk yıl boyunca Rus egemenliği altında kalması nedeniyle eğitim ve öğretimde geri kalmıştı. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte, halkın eğitime olan ilgisi ve çalışmalarıyla hızlı bir ilerleme göstermesi araştırmamın konusunu oluşturdu.

Osmanlı Devleti'nden ayrılarak 1878 yılından 1918'e kadar Rusya'ya bağlanan Kars halkı, Rus yönetiminin izlediği politika sonucu eğitim ve kültürden yoksun kalmış, dini eğitim konulara yönlendirilerek cahil bırakılmak istenmişti. Rusya'nın I.Dünya Savaşı'ndan çekilmesiyle birlikte, bölge halkı Ermeni işgaline uğramış, milli bilinci yükselen halk kendini korumak üzere bağımsız teşkilatlar oluşturmuştu.

Kars'ın anavatanına katılması ve Cumhuriyetin ilanı ile birlikte kurulan eğitim kurumları, halkın yoğun ilgisiyle karşılandı. Eğitim ve öğretim alanında, sadece kurulan okullarla değil halkevleri ve köy enstitüleri ile de büyük bir ilerleme sağlandı. Halkevleri sayesinde şehrin okuma yazma oranında büyük bir artış görüldü.

Bölge halkının eğitiminin gelişmesinde, Kazım Karabekir Paşa'nın katkısı çok büyüktür. Karabekir Paşa, savaş ve Ermeni terörü sonucu yetim ve öksüz kalan binlerce çocukla yakından ilgilendiği gibi bunlara çeşitli eğitim kurumları da tesis ederek halkın bilinçlenmesini sağlamıştı.

1940 yılında kurulan 12 köy enstitüsünden biri olan Cılavuz Köy Enstitüsü'nün Kars'ta açılması bölge halkı için büyük bir şanstı. Çünkü buralarda yetişen halk hem eğitim yaparken hem de üretim yapıyordu. Köy enstitülerinden mezun olanlar öğretmen olarak yeniden köylere giderek çalışıyorlardı. Zamanla eğitim programlarında yapılan değişiklikler sonucunda köy enstitülerinin kapatılmasını başlatan süreç Kars'ı da olumsuz olarak etkiledi.

Eğitim kurumlarında çalışan bilinçli ve özverili insanlar sayesinde okul sayıları gittikçe artarken, meslek liselerinin de açılmasıyla, öğrencilerin bir an önce meslek edinmesi ve bu suretle ekonomiye katkısı sağlandı.

Kurtuluş Savaşı'ndan yorgun ve bitkin bir biçimde çıkan ülkemiz, Atatürk'ün yaptığı inkılâplar sayesinde 1940'lı yıllara kadar hızlı bir gelişim göstermişti. Eğitim konusunda geri kalmış olan halkı süratle eğitmek için büyük bir çalışma ve emek sarfedilmişti. Ancak ülkede yaşanan ekonomik sıkıntılar ve siyasal çekişmeler, eğitiminde zamanla gerilemesine sebep olmuş, ekonomik sıkıntılar nedeniyle büyük kentlere göç eden eğitilmiş halkın gitmesiyle Kars'ın eğitim seviyesinde belirgin bir zayıflama görülmüştür.

## **KAYNAKLAR**

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi.

İsmet Paşa İlkokulu Arşivi.

Ziya Gökalp İlkokulu Arşivi.

Gazi Ahmet Muhtar Paşa İlkokulu Arşivi.

Fevzi Paşa Ortaokulu Arşivi.

Kars Alpaslan Anadolu Lisesi Arşivi.

Namık Kemal İlkokulu Arşivi.

Atatürk İlkokulu Arşivi.

Gazi Ahmet Muhtar Paşa Teknik ve Endüstri Meslek Lisesi Arşivi.

Kars Ticaret Lisesi Arşivi.

Kars Anadolu İmam Hatip Lisesi Arşivi.

### **A) TEZLER**

Hürü SAĞLAM, **1287, 1288, 1290, 1291, 1293, 1294 Tarihli Erzurum Salnamelerinde Kars Sancağı**, Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars, 2011.

YAKAR, Yasin Mahmut, **“Kazım Karabekir’in Çocuk Edebiyatındaki Yeri ve Şarkılı İbret Eseri Üzerine Bir İnceleme”**, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2007.

GÜRLÜYER, Aydan, **“1938–1960 Yılları Arasında Kars’ta Sosyo-Kültürel Hayat”**, Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars 2010.

## B) KİTAPLAR

AKYÜZ, Yahya, **Türk Eğitim Tarihi M.Ö.1000-M.S.2012**, Ankara, Pegem Akademi Yayınevi, 2012.

ANWEILER, Oskar, **Rusya'da Sovyetler (1905–1921)**, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 1990.

ARMAOĞLU, Fahir, **20.YY. Siyasi Tarihi**, İstanbul, Alkım Yayınevi, 2004.

ARMAOĞLU, Fahir, **Siyasi Tarih Dersleri 1789–1919**, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasi Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1961.

ASLAN, Yavuz, **Birinci Doğu Halkları Kurultayı (1–7 Eylül 1920-Bakû)**, İstanbul, Kaynak Yayınları, 2007.

BADEM, Candan, **Çarlık Rusyası Yönetiminde Kars Vilayeti**, İstanbul, Birzamanlar Yayınevi, 2010.

ÇEÇEN, Anıl, **Atatürk'ün Kültür Kurumu Halkevleri**, İstanbul, Cumhuriyet Kitapları, 2000.

DEMİREL, Özcan, **Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme**, Pegem Yayıncılık, Ankara 2006.

DENİSENKO, Ludmila, **Böyle Bir Kars**, İstanbul, Heyamola Yayınları, 2011.

DERİNSU DAYI, Esin, **Elviye-i Selase'de (Kars, Ardahan ve Batum) Milli Teşkilatlanma**, Kültür Eğitim Vakfı Yayınları, Erzurum, 1997.

DOSTER, Neşe, **Yüreğim Kars'ta Kaldı**, İstanbul, Kırmızı Kedi Yayınevi, 2011.

GÜMÜŞOĞLU, Firdevs, **Cılavuz Köy Enstitüsü**, İzmir, Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği Yayınları, 2011.

HABLEMİTOĞLU, Necip, **Çarlık Rusyasında Türk Kongreleri (1905–1917)**, Ankara, Kırım Dergisi Yayınevi, 1997.

KAPLAN, Mevlüt, **Aydınlanma Devrimi ve Köy Enstitüleri**, Ankara, Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri, 2002.

Kars 1967 İl Yıllığı.

**Kars**, CHP Halkevleri Bürosu Yayınları, Yeni Sabah Matbaası, İstanbul, 1943.

- KILIÇ, Selami, Türk-Sovyet İlişkilerinin Doğuşu, İstanbul, Dergâh Yayınları,1998.
- KIRZIOĞLU, M.Fahrettin, **Kars Tarihi**, İstanbul, Işıl Yayınevi, 1953.
- KÖSTÜKLÜ, Nuri, **Kazım Karabekir ve Eğitim**, Konya, Çizgi Kitabevi Yayınları, 2009.
- ÖZKAN, Salih, **Türk Eğitim Tarihi**, Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2011.
- ŞİMŞEK, Sefa, **Bir İdeolojik Seferberlik Deneyimi Halkevleri 1932–1951**, İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2002.
- TAŞPINAR, Zâkir Zeki, **Bütün Yönleriyle KARS**, Kars, 1969.
- TOKER, Tarhan, **KARS**, Kars, Kars İl Basımevi, 1938.
- TONGUÇ, Engin, **Köy Enstitülerinin İzinde**, Ankara, Güldiken Yayıncılık, 2003.
- TÜRER, Ali, **Türk Eğitim Tarihi**, Ankara, Detay Yayıncılık, 2011.
- URAL, Selçuk; AKYÜZ ORAT, Jülide; ORAN ARSLAN, Nebahat; BİNGÖL, Akın; TÜYSÜZ, Cem; **Kars Tarihi**, Kars, Kafkas Üniversitesi Yayınları, 2011.

### C) MAKALELER

- ALBAYRAK, Mustafa, “Millet Mekteplerinin Yapısı ve Çalışmaları (1928–1935)”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, sayı 29.
- ARIKAN, Zeki, “Halkevlerinin Kuruluşu ve Tarihsel İşlevi”, **Ankara Üniversitesi Atatürk Yolu Dergisi**, sayı 1–24, cilt I-VI, (1999), s.262–268.
- AYDOĞAN, Erdal, Doğu’da Bir Kültür Ocağı; Kars Halkevi, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Müdürlüğü, **Atatürk Dergisi**, cilt: V, sayı: 1, (2006), s.102.
- AYSAL, Necdet, “Anadolu’da Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı 35–36, (2005), s.276.
- BAŞAK, Tolga, “Bakü Kongreleri (Eylül 1920) Cevat DURSUNOĞLU’nun Bakü Macerası Hakkında Değerlendirmeler, Komünistlik Yönünde Yapılan İthamlar ve

27 Yıl Sonra Karşılıklı Bazı Mektuplar”, **Atatürk Üniversitesi Atatürk Dergisi**, cilt 4, sayı 2, (2004), s.256.

DAYI, Esin, “Prof.Dr. Fahrettin KIRZIOĞLU’nun Hayat Hikayesi”, **A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Sayı 28, (2005), s.3.

DEMİRTAŞ, Bahattin, “Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde Eğitim ve Öğretim (1923–1938)”, Atatürk Üniversitesi, **Türk İnkılâp Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, sayı:41, s.84

ERGÜN, Mustafa, “Öğretmen Yetiştirme Tarihimizde Köy Eğitmeni Yetiştirme Kursları”, **Öğretmen Okullarının 160.Yılı**, Ankara 2008. 69–77.

KARTAL, Sadık, “Toplum Kalkınmasında Farklı Bir Eğitim Kurumu: Köy Enstitüleri”, **Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Cilt 4, Sayı 1, (2008) s.29.

KAPLUHAN, Erol, “Atatürk Dönemi Eğitim Seferberliği ve Köy Enstitüleri”, **Marmara Coğrafya Dergisi**, Sayı: 26, (2012), s.193.

KISIKLI, Emine, Atatürk Döneminde Cumhuriyet Kültürünü Yerleştirme Çabaları Çerçevesinde Halkevleri ve Millet Mektepleri, **Yaşam Bilimleri Dergisi**, (2012), sayı 1, cilt 1, s.338.

ORAN ARSLAN, Nebahat, “Türk Ocağından Halkevine Geçişte Bir Örnek Kars Halkevi”, **Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, sayı:1, (2008), s.43.

ORAN ARSLAN, Nebahat, “Türk Eğitim Sisteminde Köy Enstitülerine Bir Örnek: Kars Cılavuz Köy Enstitüsü”, **History Studies**, (2012), s.33.

ORAN ARSLAN, Nebahat; TOPÇU, İlyas “Cumhuriyet Döneminde Kars’ta Nüfus”, **Karadeniz İncelemeleri Dergisi**, s.99.

ORAL, Mustafa, Halkevlerinin Toplumsal ve Kültürel İşlevleri, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, sayı 53, cilt XVIII, (2002), s.7.

ORTAYLI, İlber, “Çarlık Rusyası Yönetiminde Kars”, **Tarih Enstitüsü Dergisi**, sayı: IX, (1978), s.356.

ÖZDEMİR, Yavuz; AKTAŞ, Elif ; “HALKEVLERİ (1932’den 1951’e)”, **A.Ü.Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED] 45**, (2011), s.260.

ÖZTOPRAK, İzzet, “Türkiye’nin İşgali ve Milli Direniş Hareketleri”, **Türkler Ansiklopedisi**, c.16, s.588.

PARLAK, Taha, **Yurt Ansiklopedisi Türkiye İl İl; Dünyü, Bugünü, Yarını**, c.6, (1982–1983), s.4532.

SAĞDIÇ, Şenay, “Cılavuz Köy Enstitüsünün Kuruluş ve İşleyişi”, **Eğitişim Dergisi**. Sayı: 29, (2011), s.34.

SARIKAYA, Makbule, “Bir “Çocuk Kasabası” Sarıkamış”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, sayı 23, (2004), s.238.

TOKSOY, Nurcan, “Türk İnkılâbında Milli Kültürün Yeri ve Halkevi Çalışmaları”, **Turkish Studies**, sayı 1, cilt 2, (2007), s.148.

URAL, Selçuk, “Kurtuluştan Mondros Mütarekesine Evliye-i Selase’de Yaşanan Sorunlar”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, sayı 47, (2011), s.649

UCA, Alaattin, “Albayrak Heyeti ve Faaliyetleri”, **Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, sayı 10, (1998), s.206–207.

ULUDAĞ, Zekeriya, “Kâzım Karabekir’in Eğitimle İlgili Düşüncelerinin Değerlendirilmesi”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, sayı 38, Cilt: XIII, (1997), s.471–500.

URAL, Selçuk, “Atatürk Döneminde Kars’ın Sosyal, Kültürel ve Ekonomik Durumu”, **Kars “Beyaz, Uykusuz, Uzakta”**, (2006), s.130.

Üçüncü Umumi Müfettişlik Neşriyatından:, **Doğu Cumhuriyetin “15”inci Yılında**, sayı 1, 1938, s.18–19.

YİNER, Abdulnasır, “Köy Enstitüleri Üzerine Bir Deneme”, **The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science Volume 5 Issue 4**, p. 307–317, (2012), s.312.

ZEYREK, Yunus, “Doksanüç Harbi ve Esaret Yılları”, **Bizim Ahıska Dergisi**, sayı:16, (2009), s.14



#### **D) DERGİ VE GAZETELER**

Altınyurt Gazetesi

Bugün Gazetesi

Ekinci Gazetesi

Hüryurt Gazetesi

Kars Gazetesi

Meş'ale Dergisi

Öğretmen Dünyası Gazetesi

Resmi Gazete

Ümit Dergisi

#### **E) İNTERNET**

Sait DİNÇ, “Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihinde V. Milli Eğitim Şûrası ve Uygulamaları (5–14 Şubat 1953)”, 2008, [http://turkoloji.cu.edu.tr/ATATURK/arastirmalar/sait\\_dinc\\_V.milliegitim\\_surasi.pdf](http://turkoloji.cu.edu.tr/ATATURK/arastirmalar/sait_dinc_V.milliegitim_surasi.pdf), (02 Haziran 2013), s.2.

Sevil GÜNDÜZ, “1940–1960 Türkiye'nin Ekonomik Durumu”, 2012, <http://sevilgunduz89.wordpress.com/2012/06/09/5/>, (07 Haziran 2013).

<http://tr.wikipedia.org/>

## EKLER LİSTESİ

**Sayfa No:**

BELGE I	: Kars Milli Eğitim Müdürlüğünün Kars'ın Eğitim Tarihi ile ilgili çalışma yapılmak üzere kurmuş olduğu komisyona ait yazı.....	74
BELGE II	: Kars Maarif Müdürlüğüne 1930 yılında yapılan atama.....	75
BELGE III	: Kars Kültür Direktörlüğüne 1937 yılında yapılan atama.....	76
BELGE IV	: Kars Milli Eğitim Müdürlüğüne 1949 yılında yapılan atama.....	77
BELGE V	: Kars ili öğretmen teadül cetveline 1939 yılında yapılan ilave ödeme ile ilgili belge.....	78
BELGE VI	: 26 Kasım 1933 tarihli Kars Lisesine kız öğrenci alımı ile ilgili yazı.....	79
BELGE VII	: Kars'ta açılan köy eğitimleri yetiştirme kurslarında çalıştırılacaklara ait 6 aylık kadronun tasdikine ait belge.....	81
BELGE VIII	: Kars'ın eğitim hizmetlerinde harcanmak üzere İller Bankasından ödünç para alınmasına verilen izin.....	82
BELGE IX	: Kars Lisesinden Yetişenler Cemiyeti tarafından, Kars'ın kurtuluşunun 25.yıldönümü nedeniyle broşür basmak üzere istenen maddi yardım..	83
BELGE X	: 1937-1938 Kars Lisesi Ortaokulu Diploma Defteri.....	84
BELGE XI	: 1937-1938 Kars Lisesi Ortaokulu Sınıf Geçme Defteri.....	85
BELGE XII	: 1937-1938 Kars Lisesi Olgunluk Diploması Defteri.....	86
BELGE XIII	: 1937-1938 Kars Lisesi Sınıf Geçme Defteri.....	87
BELGE XIV	: 1933-1934 Ziya Gökalp İlkokulu Diploma Defteri.....	88
BELGE XV	: 1933-1934 Ziya Gökalp İlkokulu Öğretmen Sicil Defteri.....	89
BELGE XVI	: 1938-1939 Fevzi Paşa İlkokulu Diploma Defteri.....	90
BELGE XVII	: 1938-1939 İlk Öğrenim Diploması.....	91
BELGE XVIII	: Kars Cılavuz Köy Enstitüsü Mezunlarının çalıştıkları Köy Okulları için satın alınacak 670 hayvana ait ihalenin geçerli sayılmasına ait belge.....	92

BELGE XIX : 1967-1968 Kars Ticaret Lisesi Sınıf Geçme Defteri.....	93
BELGE XX : 1959-1960 Gazi Ahmet Muhtar Paşa İlkokulu Diploma Defteri.....	94
FOTOĞRAF I : Kars Halkevi Köycülük Şubesi Resmi.....	95
FOTOĞRAF II : Kars Halkevi Dil tarih kolu Iğdır’da tetkikte.....	96
FOTOĞRAF III : İsmet Paşa İlkretim Okulu Resmi.....	97
FOTOĞRAF IV : Fevzi Paşa İlkretim Okulu Resmi.....	98

T.C.  
KARS VALİLİĞİ  
Milli Eğitim Müdürlüğü

14 ŞUB 2013


Sayı : 91782061-604.01/  
Konu: Tez Çalışması

Sayın: *Müge KESER*  
*(14. maddeler... Tıpçı... Komisyon*  
*KARS*

İlgi: 14/02/2013 tarih ve 3018 sayılı Valilik Makamının Oluru.

İlimiz Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencilerinden Müge KESER' in " **Kars' ta 1923-1970 Yılları arası Eğitim**" konulu tez çalışması kapsamında, İl Milli Eğitim Müdürlüğünün Kuruluşu, Kuruluşundan itibaren atanan Milli Eğitim Müdürleri ve İlimizde Bulunan Okulların kuruluş tarihini araştırmak amacıyla kurulan komisyonda görevlendirildiğinize dair Valilik Oluru yazımız ekinde gönderilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

  
Bülent BUDAK  
Müdür a.  
Şube Müdürü

Eki: Onay (1 adet)

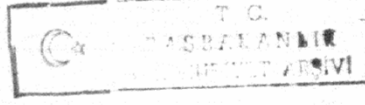
**BELGE I : Kars Milli Eğitim Müdürlüğünün Kars'ın eğitim tarihi ile ilgili çalışma yapılmak üzere kurmuş olduğu komisyona ait yazı.**

T. C.  
MAARİF VEKÂLETİ

Z. İ. Dairesi  
Umum  
Husus:

Ankara 1930

Hulâsa



Kararname

№ 6082

Kars Maarif Müdürü Şevket Turgut Beyin Orta mektep Türkçe muallimliğine naklinden dolayı inhilâl eden mezkûr Maarif Müdürlüğüne maaşı halisi olan 30 lira maaşla Rize Maarif Müdürü Hüsnü Beyin naklen tayini tensip kılınmıştır.

Bu kararnamenin icrasına Maarif Vekili memurdur.

26-12-930

Reisi Cumhur

Başvekil

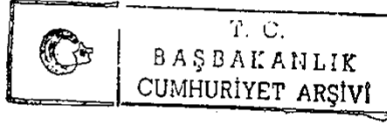
Maarif Vekili

BELGE II : Kars Maarif Müdürlüğüne 1930 yılında yapılan atama.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ  
KÜLTÜR BAKANLIĞI

Zat İşleri Direktörlüğü

Sayı: \_\_\_\_\_



Ankara : / 1938

Ozet: 12781

- I- Nejadın öğretmenliğe naklinden dolayı Kars Kültür Direktörlüğüne Eskişehir Lisesi Tarih- Coğrafya öğretmeni , Üniversite mezunlarından Sadettin'in 40 lira aylıkla atanması uygun görülmüştür .
- 2- Bu kararnamenin icrasına Kültür Bakanı memurdur .

18 K.Sani 1937

Reisicumhur

*K. Atatürk*

Başvekil

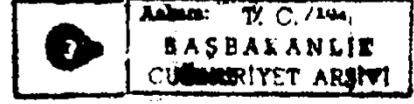
Kültür Bakanı

*J. İsmail*

*S. Arıkan*

BELGE III : Kars Kültür Direktörlüğüne 1937 yılında yapılan atama.

T. C.  
MILLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI  
Zarfları M000-1000  
Sayı: 30/1



K A R A R

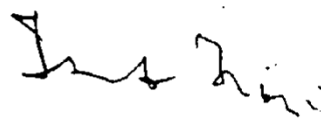
22544

1-Açık bulunan 70 lira maaşlı Kars Millî Eğitim Müdürlüğüne,  
Ceyhan Ortaokul Müdürü Enver Öztürk'ün almakta olduğu 40 lira  
maaşla naklen tayini uygun görülmüştür.

2-Bu kararı yürütmeye Millî Eğitim Bakanı görevlidir.

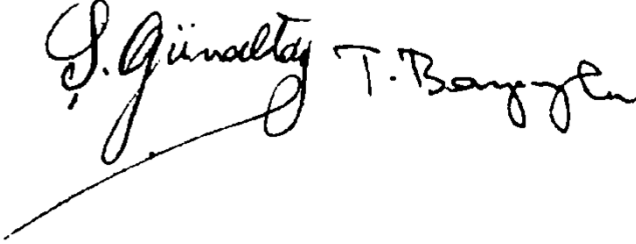
27. Haziran 1949

CUMHURBAŞKANI



Başbakan

M. Eğ. Bakanı



BELGE IV : Kars Millî Eğitim Müdürlüğüne 1949 yılında yapılan atama.

10759

Kars Vilâyeti öğretmen teadül cetveline ilişik şekildeki gibi ilâve yapılması; Dahiliye Vekilliğinin 7/4/939 tarih ve 256/5359 sayılı tezkeresile yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince II/4/939 tarihinde onanmıştır.

II/4/939

REİSİCÜMHUR

İsmail İsmail

Bş. V. Ad. V. M. M. V. Da. V. Ha. V.  
S. F. Çobanoğlu T. F. Alay M. M. V. Da. V. Ha. V.  
Ma. V. ME. V. Na. V. İK. V. S. İ. M. V.  
S. F. Çobanoğlu Yücel A. F. Çobanoğlu ve G. İ. V. V. S. İ. M. V.  
G. İ. V. Zr. V. Mu. Mü. V. Tİ. V.  
M. M. V. A. Çetinkaya

BELGE V : Kars ili öğretmen teadül cetveline 1939 yılında yapılan ilave ödeme ile ilgili belge.



T.C  
KARS VİLAYETİ  
Mektupgönderme Kalemi

A C E L E  
\*\*\*\*\*  
26.II. 1933

sayı  
\*\*\*\*\*  
2844  
703

Baş Vekaleti Celileye

H U D A S A :  
\*\*\*\*\*  
Kars Lisesine kız talebesi -  
alınması hakkında.



Kars Lisesine kız talebesi kabul edilmesine müsaade olunması hakkında iki aydan beri Maarif Vekaletine vaki müracaatlara alınan 12/II/1933 tarih ve Orta tedrisat 36788 numaralı tahrirat sureti raptan taktim kılınmıştır.

- 1 - Malumu devletleridir ki eviyel selase yarım asır kadar Rus idaresinde kalmıştır. Halkı ilk tedrisattan bile mahrum bulunmaktadır. İstirdattan beri mühtelit olarak açılan ilk mektepler ile kısmen halkın tenvirine çalışılmıştır. Halbuki buda kafi değildir.
- 2 - Halkın ekserisi Milliyet itibarıyla Türktür. Fakat mezhep itibarıyla şiidir.  
İran harsı, dini Kaffas Türklerine Hamilen sarayet etmiştir. Vilayet halkıda bundan hisse almıştır.  
Milliyet Hissini uyandırmak ve mezhep amanatını unutturmak için yegane çare maariftir.  
Maarifte ne kadar halkı tenvir ede bilirse Milliyet, meffure - siyle o derece neşvünema bulacaktır.
- 3 - Diğer maddeden burası mühim bir askeri garnisonudur. Kız çocukları tahsilsiz, Cahil kalacaktır.
- 4 - Bir taraftan halkın tenviri diğer cihetten Sabit ve Memur çocuklarının cahil bırakılmaması gibi esbap dolayısıyla idareci Hususiyeye Lise için yüz bin liralık bir bina tahsis edilmiş - lise açılmıştır. Lise ikinci devresinde kız talebe bulunmasına Maarif Vekaletince müsaade edilmedi. Halkın bilhassa mustahbel anaların Cumhuriyet gayelerine yetiştirilmesi ancak Maarifle olacaktır.

BELGE VI : 26 Kasım 1933 tarihli Kars Lisesine kız öğrenci alımı ile ilgili yazı.

14/12/33

- 5 - Muhtasar şekilde arz ve izah edilen sebep dolayısıyla kız talebenin tahsiline bilhassa bu muntahada ihtiyaç pek çoktur. mesafe uzak, Halk fakirdir. Merkezde kızların tahsili için başka mektepde yoktur. Bütçe dolayısıyla kızlar için lise açılmasında mümkün olmasa gerektir. Lise ikinci Devresinde kızların tahsili için - Hükümetçe ittihaz edilmiş bir karar olsa bile şu maruzat dolayısıyla İstisnai olarak kız talebenin Lise ikinci devresine kabulü - Müvafık olur mutalaasındayım.  
Ders senesi geçmeden mümkün ise şu maruzatın is'afına müsaade - lerini rica ederim efendim.
- 6 - Şayet bu hususta Hükümetçe bir mahzur melhus ise kızlar için - lise açılmasına ihtiyaç pek fazla olduğundan bu cihetin nazarı - itibare alınmasına müsaade buyrulmasını arz ederim efendim.



Kars Valisi

*Emre Det*

*Maarif Vekili Bf. Hz. ne takdim*

11.12.1933

*14/12/33*

175

*14/12/33*  
*465*

BELGE VI : 26 Kasım 1933 tarihli Kars Lisesine kız öğrenci alımı ile ilgili yazı.

Ücretleri Umumî Muvazene kanununun 5 inci maddesi mucibince 1937 malî yılı bütçesinin (B) cetveline dahil 66 ıncı fasıl tahsisatından verilmek üzere Ankara, Edirne, Kocaeli, Eskişehir, Erzincan ve Karsda açılan köy öğretmenleri yetiştirme kurslarında çalıştırılacaklara aid ilişik(6) aylık kadronun 1/6/937 tarihinden müteber olmak üzere tasdiki; Maarif Vekillığının 5/6/937 tarih ve 2242 sayılı tezkeresi ve Maliye Vekillığının 15/6/937 tarih ve 1142/38 sayılı mütaleanamesi üzerine İcra Vekilleri Heyetinin 17/6/937 toplantısında onanmıştır .

17/6/937

RESİCUMHUR

K. Atatürk

Bs. V.

*[Signature]*

Ad. V.

*[Signature]*

M. M. V.

*[Signature]*

Da. V.

*[Signature]*

Ha. V.

*[Signature]*

Ma. V.

*[Signature]*

Mi. V.

*[Signature]*

Na. V.

*[Signature]*

İk. V.

*[Signature]*

S. İ. M. V.

*[Signature]*

G. İ. V.

*[Signature]*

Zr. V.

*[Signature]*

BELGE VII : Kars'ta açılan köy öğretmenleri yetiştirme kurslarında çalıştırılacaklara ait 6 aylık kadronun tasdikine ait belge.

K A R A R

25961



I - Vilâyetin Millî Eğitim hizmetlerine harcanmak üzere İller Bankasından (300.000) liranın istikraz yoluyla sağlanması hakkında Kars Vilâyeti Umumî Meclisince verilen kararın, İdareî Umumiyeî Vilâyat kanununun halen yürürlükte bulunan 131 inci maddesi gereğince kabulü tensip edilmiştir .

2 - Bu kararı İçişleri Vekili yürütür .

30 NİSAN 1953

REİSİCUMHUR

*C. Tazay*

Başvekil

İçişleri Vekili

*A. M. ...*

*H. ...*

BELGE VIII : Kars'ın eğitim hizmetlerinde harcanmak üzere İller Bankasından ödünç para alınmasına verilen izin.

C. H. P.

KARS VİLAİYET

DEVLET ARŞİTLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ  
CUMHURİYET ARŞİVİ

9 / 8 / 1945

İDARE HEYETİ BAŞLIĞI

Özü : Karsın kurtuluşu için  
basılacak kitap H.

SAYI 178

31792

22 Ağustos 1945

Eki:

2687

C.H.P. Genel Sekreterliğine

Eki

Ankara

I

Kars kurtuluşunun 25 inci yılına armağan  
adiyle resimli bir broşurun İstanbulda nefis  
bir şekilde ve (2000) nüsha olarak basılması  
için (2000) liraya ihtiyaçları olduğuna dair  
Kars Lisesinden yetişenler cemiyetinin İl İda-  
re kurulumuza yazdıkları I/8/945 gün ve I4  
sayılı yazılarının tasdikli bir örneği ilişik  
olarak sunulmuştur .

Bu hususda gereken yardımın yapılmasına  
yüksek müsaadelerini idare hey'eti kararıyle  
arz ederim .

C.H.P. İl İdare Kurulu Başkanı

A. Sürmen

Yayın Çapları 's

24.8.1945

N.K-

Yayın Çapları 's





23.8.1945

BELGE IX : Kars Lisesinden yetişenler cemiyeti tarafından, Kars'ın kurtuluşunun  
25.yıldönümü nedeniyle broşür basmak üzere istenen maddi yardım.

DİPLOMA DEFTERİ

1937-1938

Devresi: Haziran

Sıra No	Cografya	Yurtbilgisi	Matematik	Kimya ve Fenbilgisi	Fizik	Tabii ilimler ve sağlık bilgisi	Yabancı dil	Resim	Cimnastik	Müzik	Askerlik	Biçki - Dikiş	Çocuk bakımı	Toplam	Diploma			Fotoğraf	
															Derecesi	Numarası	Tarihi		
9	Sokak	Sokak	Hadi	Sokak	-	8	9	6	6	8	10			97	İYİ	465	25.6.938		
Soyadı		Lekici Akengün											Babasının adı		Ali Galib				
Yer ve yıl		Zarfat 340											Okul numarası		16				
7	Hadi	Sokak	Sokak	-	8	8	8	7	9	7				101	İYİ	466	25.6.938		
Soyadı		Anelakhat Güngör											Babasının adı		Mustafa				
Yer ve yıl		Çankırı 338											Okul numarası		25				
7	Hadi	Bey	Bey	-	5	5	8	7	5	8				73	ORTA	467	25.6.938		
Soyadı		Muri Münihan											Babasının adı		Kafur				
Yer ve yıl		Ordahan 1340											Okul numarası		28				
8	Sokak	Bey	Hadi	-	7		6	7	7	6				79	İYİ	468	25.6.938		
Soyadı		Zerkalem Tıfçidi											Babasının adı		Ahmet				
Yer ve yıl		Kars 1338											Okul numarası		45				

BELGE X : 1937-1938 Kars Lisesi Ortaokulu diploma defteri.

SINIF GEÇME DEFTERİ

Ders yılı: 1937

Sınıf: 7. s. A

	Türkçe	Tarih	Coğrafya	Yurtbilgisi	Matematik	Kimya ve Fenbilgisi	Fizik	Tabii ilimler	Yabancı dil	Askerlik	Gimnastik	Resim	Müzik	Eviidaresi	Çocuk bakımı	Biçki - Dikiş	Sonuç	Düşü	
1. Kanaat	7	7	1		2			2	2		5	3	0				KALDI		
2. Kanaat	3	6	5		4			2	3		6	5	5						
3. Kanaat	3	5	2		4			3	2		6	3	10						
Sözlü sınav	2		0		2			3	2		7	7							
Engel sınavı																			
Bütünleme sınavı																			
Sınıf geçme notu	2	6	0		2			3	2		6	7	5						
Okul № 181	Adı, soyadı : <u>R. R. R. R.</u>																		
	Babasının adı : <u>...</u>																		
1. Kanaat	3	5	7		4			5	2		5	3	4				GEÇTİ		
2. Kanaat	5	2	2		4			4	4		5	4	5						
3. Kanaat	6	7	6		7			3	4		6	7	6						
Sözlü sınav								5	5										
Engel sınavı																			
Bütünleme sınavı																			
Sınıf geçme notu	5	5	5		5			5	5		5	5	5						
Okul № 184	Adı, soyadı : <u>...</u>																		
	Babasının adı : <u>...</u>																		
1. Kanaat	3	4	5		5			7	4		5	5	4				GEÇTİ		
2. Kanaat	4	4	4		6			3	5		6	4	5						
3. Kanaat	4	9	10		5			2	5		6	3	6						
Sözlü sınav	5							5					6						
Engel sınavı																			
Bütünleme sınavı																			
Sınıf geçme notu	5	6	6		5			5	5		6	6	5						
Okul № 228	Adı, soyadı : <u>...</u>																		
	Babasının adı : <u>...</u>																		
1. Kanaat	2	5	3		3			3	4		5	3	3				KALDI		
2. Kanaat	3	5	4		4			2	3		5	3	6						
3. Kanaat	4	10	1		3			1	3		6	8	8						
Sözlü sınav	3		5		2			5	5										
Engel sınavı																			
Bütünleme sınavı																			
Sınıf geçme notu		7	5					5	5		5	5	6						
Okul № 252	Adı, soyadı : <u>...</u>																		
	Babasının adı : <u>...</u>																		

BELGE XI : 1937-1938 Kars Lisesi Ortaokulu sınıf geçme defteri.

Kars





LİSESİ

Sahife:.....

## OLGUNLUK DİPLOMASI DEFTERİ

Ders yılı: 1937-1938

Devresi: Eylül

Edebiyat kolu				Fen kolu				Toplam	Olgunluk diploması		Liseyi bitirme diploması			Fotoğraf		
Türkçe kompozisyon	Edebiyat	Tarih - Coğrafya	Filoz. - Sosyoloji	Türkçe kompozisyon	Matematik	Fizik - Kimya	Tabii ilimler		Numarası	Tarihi	Aldığı okulun adı	Numarası	Tarihi			
6	10	10	10					36			Kars					
altı	on	on	on	Diploması verilmiştir.				altı	63	35.9.38	lisesi	58	1.8.38			
Adı ve soyadı: Ahmet Türkmen				Babasının adı: Mehmet				Doğduğu yer: Sargel							Doğduğu yıl: 1334	
5	13	14	12					44			Kars					
Beş	onüç	on dört	on iki	Diploması verilmiştir.				on dört	64	35.9.38	lisesi	64	1.8.38			
Adı ve soyadı: Zeliha Çupacı				Babasının adı: Samir				Doğduğu yer: Kars							Doğduğu yıl: 1337	
5	14	14	10					43			Kars					
Beş	on dört	on dört	on	Diploması verilmiştir.				on dört	65	35.9.38	lisesi	65	1.8.38			
Adı ve soyadı: Kemal Çuğur				Babasının adı: Mehmet				Doğduğu yer: Sarıkamış							Doğduğu yıl: 1334	
9	15	15	14					53			Kars					
dokuz	on beş	on beş	on dört	Diploması verilmiştir.				on dört	66	35.9.38	lisesi	67	1.8.38			
Adı ve soyadı: Selahattin Bgler				Babasının adı: Ramazan Emir				Doğduğu yer: Antakya							Doğduğu yıl: 1334 / 1332	

BELGE XII : 1937-1938 Kars Lisesi olgunluk diploması defteri.










## SINIF GEÇME DEFTERİ

Ders yılı: 19

Sınıf: 4 S. A

	Edebiyat	Tarîh	Coğrafya	Geometri	Cebir	Tabii ilimler	Biyoloji	Fizik	Kimya	Yabancı dil	Psikoloji	Filozofi - Sosyoloji	Kozmografiya	Mekanik-Kozmog- rafya	Geometri-Müselle- sat	Cebir - Aritmetik	Askerlik	Cimnastik	Sonuç	
1. Yazılı sınav	4	6	6	1	0	4		6	0	3								3	5	GEÇTİ
2. Yazılı sınav	6	7	6	/	3	6		4	8	3								7	5	
3. Kanaat	7	7	5	3	3	3		4	4	3								10	7	
Sözlü sınav				1	3	5		6		3										
Engel sınavı																				
Bütünleme sınavı				5	5					5								7	6	
Sınıf geçme notu	6	7	6	5	5	5		5	5	5										
Okul № 22	Adı, soyadı : Kemal Arasli																			
	Babasının adı : Osman																			
1. Yazılı sınav	7	7	7	5	5	10		9	6	9								7	9	GEÇTİ
2. Yazılı sınav	10	7	5	/	10	10		10	10	10								9	9	
3. Kanaat	10	7	7	10	10	10		10	9	10								9	9	
Sözlü sınav																				
Engel sınavı																				
Bütünleme sınavı																		9	9	
Sınıf geçme notu	9		6	8	9	10		10	9	10										
Okul № 24	Adı, soyadı : Ali Kayranan																			
	Babasının adı : T. Kender																			
1. Yazılı sınav	4	7	5	1	0	4		4	4	2								6	5	KALDI
2. Yazılı sınav	2	7	6	/	2	5		4	7	4								5	5	
3. Kanaat	2	7	3	4	3	3		4	3	3								5	7	
Sözlü sınav	8		6	7	0	2		0	2	4										
Engel sınavı																				
Bütünleme sınavı																		5	6	
Sınıf geçme notu	5	8	6	5	1	4		2	4	4										
Okul № 36	Adı, soyadı : Ayşe Karakurt																			
	Babasının adı : Kamil																			
1. Yazılı sınav	2	8	7	4	0	7		4	2	4								4	8	GEÇTİ
2. Yazılı sınav	7	8	7	/	3	7		3	8	5								7	6	
3. Kanaat	6	9	4	4	3	6		4	9	5								10	8	
Sözlü sınav				1	4			0												
Engel sınavı																				
Bütünleme sınavı					5	5		5										8	7	
Sınıf geçme notu	6	8	6	5	5	7		5	7	5										
Okul № 63	Adı, soyadı : Yakup Sağıtöglü																			
	Babasının adı : Serhat Kumbil																			

BELGE XIII : 1937-1938 Kars Lisesi sınıf geçme defteri.

Fotoğraf	Talebinin		DERSLER										Yekûn	Notice	
	Mektep No .	Adı ve babasının adı	Doğduğu yer, tarihi ve tabiiyeti	Rakam ile	Yazı ile	Rakam ile	Yazı ile	Rakam ile	Yazı ile	Rakam ile	Yazı ile	Rakam ile			Yazı ile
	2	Bettaş oğlu Mankarım	Körmüslü 338 C. C.	Rakam ile	4 5 4 4 4 5 5	4 5 4 4 4 5 5	4 5 4 4 4 5 5	4 3 3 3 4 5 5	4 3 3 3 4 5 5	5 5 5 5 5 5 5	9 3 4 4 4 5 5	4 3 4 3 5 5 5	4 4 3 2 4 5 5	31	30/10/34
	52	Hasan oğlu Binali f.	Larıkamış 337 C. C.	Rakam ile	4 5 4 4 4 5 5	4 5 4 4 4 5 5	4 5 4 4 4 5 5	4 3 3 3 4 5 5	4 3 3 3 4 5 5	5 5 5 5 5 5 5	9 3 4 4 4 5 5	4 3 4 3 5 5 5	4 4 3 2 4 5 5	31	30/10/34
	59	Hüseyin f. oğlu Hasan f.	Kamakhöy 339 C. C.	Rakam ile	4 3 3 3 4 5 5	4 3 3 3 4 5 5	4 3 3 3 4 5 5	4 3 3 3 4 5 5	4 3 3 3 4 5 5	5 5 5 5 5 5 5	9 3 4 4 4 5 5	4 3 4 3 5 5 5	4 4 3 2 4 5 5	27	30/10/34
	104	İvan oğlu Vasil f.	Kars 334 C. C.	Rakam ile	5 5 5 5 5 5 5	5 5 5 5 5 5 5	5 5 5 5 5 5 5	4 3 4 3 5 5 5	4 3 4 3 5 5 5	5 5 5 5 5 5 5	9 3 4 4 4 5 5	4 3 4 3 5 5 5	4 4 3 2 4 5 5	35	30/10/34
	126	Abdurmut oğlu Kaplan f.	Körmüslü 336 C. C.	Rakam ile	4 3 4 4 4 5 5	4 3 4 4 4 5 5	4 3 4 4 4 5 5	4 3 4 3 5 5 5	4 3 4 3 5 5 5	5 5 5 5 5 5 5	9 3 4 4 4 5 5	4 3 4 3 5 5 5	4 4 3 2 4 5 5	29	30/10/34
	201	Mustafa oğlu Aliyazi f.	Kars 334 C. C.	Rakam ile	4 3 4 3 5 5 5	4 3 4 3 5 5 5	4 3 4 3 5 5 5	4 3 4 3 5 5 5	4 3 4 3 5 5 5	5 5 5 5 5 5 5	9 3 4 4 4 5 5	4 3 4 3 5 5 5	4 4 3 2 4 5 5	29	30/10/34
	214	Zamil oğlu Kâzım f.	Kars Cestere 337 C. C.	Rakam ile	4 4 3 2 4 5 5	4 4 3 2 4 5 5	4 4 3 2 4 5 5	4 3 4 3 5 5 5	4 3 4 3 5 5 5	5 5 5 5 5 5 5	9 3 4 4 4 5 5	4 3 4 3 5 5 5	4 4 3 2 4 5 5		30/10/34

BELGE XIV : 1933-1934 Ziya Gökalp İlkokulu diploma defteri.

Ziya Gökalp İlkokulu

11

Öğretmen Sicil

Öğretmenin

İ S M I	Vazifesi	Dışığı yer ve yıl	Menzel Menzel Müradid ise tarihleriyle beraber yazılacaktır.	Maaşı			Tayin hakkındaki evrakın		İse kurtulduğu hakkındaki evrakın		Ayrıldığı hakkındaki evrakın		Ayrılmışın Sebebi		
				Kabresi	Maaşı	Tutarı	No.	Tarihi	Nev'i	No.	Tarihi	Nev'i		No.	Tarihi
Abdülkadir	Öğretmen	1929	Öğretmen Maaşları ile beraber yazılacaktır.	700	900	1080	243/1599	28-11-56	g.	54/283	11-12-56	243/1599	28-11-56	g.	Öğretmenlikten ayrılmaması

BELGE XV : 1933-1934 Ziya Gökalp İlkokulu öğretmen sicil defteri.

5471 1938-1939 Ders Yılı

Fevzi Paşa





İlk Öğretim Kurumları Diploması Defteri

İli

İlçesi

Kamunu

Köy

Ders kōmeleri							Diplomanın			Fotoğraf			
Türkçe	Tarih, Coğraf- ya Yurt B.	Hesap-Hendese	Tabiat - Eşya	Rosim-Eligleri	Ev idaresi	Hayat B. (*)	Jimnasik	Musiki	Hal ve gidig		Derecesi	Numarası	Tarihi
P.7.	P.7.	P.7.	P.7.	P.7.	P.7.	P.7.	P.7.	P.7.	P.7.	P.7.	775	5/6/39	
P.7.	P.7.	P.7.	P.7.	P.7.	P.7.	P.7.	P.7.	P.7.	P.7.	P.7.	776	5/6/39	
P.7.	P.7.	P.7.	P.7.	P.7.	P.7.	P.7.	P.7.	P.7.	P.7.	P.7.	777	5/6/39	
P.7.	P.7.	P.7.	P.7.	P.7.	P.7.	P.7.	P.7.	P.7.	P.7.	P.7.			

BELGE XVI : 1938-1939 Fevzi Paşa İlkokulu diploma defteri.

**TÜRKİYE CUMURİYETİ  
KÜLTÜR BAKANLIĞI  
İLK ÖĞRENİM DİPLOMASI**

DİPLOMA NO  
245

OKUL NO  
392

Besimfi Gazi okulunda ilk öğrenimini bitirerek 1938-39 ders yılı sonunda yapılan sınavda kazandığı dereceler gösterilmiş olan Tökdur Kenaral'ın bu diploma 1939 yılı Haziran ayının on ikinci günü verilmiştir.

Tasdik olunur.



Kültür direktörü,

K. Göbme

B

Adı ve Soyadı	Tökdur Kenaral
Babasının adı	Vasıl
Doğduğu yer	Harso
Doğduğu yıl	341
İli	Harso
İlcesi	Merkez
Kamunu	
Köyü	



GİDİŞ VE HALİ  
İyi

DERSLER	DERECELER	DERSLER	DERECELER
Türkçe	İyi	Resim_Elişi	Orta
Tarih_Coğrafya	İyi	Yazı	İyi
Yurt Bilgisi		Cimnastik	İyi
Hesap_Hendese	Orta	Musiki	Orta
Hayat Bilgisi		Aile Bilgisi	İyi
Tabiat Bilgisi	İyi		

Baş öğretmen

M. Ceyhan

Sınıf öğretmeni

S. Göbme

126757

Kars-Cılavuz Köy Enstitüsü mezunlarının çalıştıkları köy okulları için lüzumlu olup taahhüde bağlanan ve ilânı 2490 sayılı kanunun 7 inci maddesine aykırı olarak yapılan 420 inek ile 250 öküzü ait ihalelerin geçerli sayılması; Millî Eğitim Bakanlığının 4/6/1945 tarihli ve 10506 sayılı yazısı ve Maliye Bakanlığının 14/7/1945 tarihli ve 112237-1/771 sayılı mütalâası üzerine, adı geçen kanunun 14 üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulunca 9/8/1945 tarihinde kararlaştırılmıştır.

CUMHURBAŞKANI

*İsmail İnönü*

Başbakan *İsmail İnönü* Adalet Bakanı *R. Tunalı* Millî Savunma Bakanı *A. B. İsmail* İçişleri Bakanı *H. İsmail* Dışişleri Bakanı V. *İsmail*  
Maliye Bakanı *İsmail* Millî Eğitim Bakanı *Y. İsmail* Bayındırlık Bakanı *Y. İsmail* Ekonomi Bakanı *Y. İsmail* Sa. ve Şe. V. Bakanı *D. S. İsmail*  
Gümrük ve Tekel Bakanı *İsmail* Tarım Bakanı *İsmail* Ulaştırma Bakanı *A. F. İsmail* Ticaret Bakanı *İsmail* Çalışma Bakanı *İsmail*







BELGE XVIII : Kars Cılavuz Köy Enstitüsü mezunlarının çalıştıkları Köy Okulları için satın alınacak 670 hayvana ait ihalenin geçerli sayılmasına ait belge.



Okulun adı ve No. Gazi Ahmet Muhtar Paşa İlkokulu  
Sınıf ve bölümü

1959 - 1960 Ders Yılı

III  
İlgesi  
Kamunu  
Köy

No.	Öğrencinin Adı, Babasının Adı Doğduğu yeri doğum yılı (**)	Ders kömeleri										Diplomanın			F
		Türkçe	Tarih, Coğraf. ya Yurt B.	Hesap-Hendese	Tabiat - Eşya	Resim-Elişleri	Ev idaresi	Yazı, Hayat B. (*)	Ön Sıfışı	Jinfnastik	Musiki	Hal ve gidis	Derecesi	Numarası	
1156	Süleyman İskender Çerşit Kors 5-3-1947	iyi	Orta	Orta	iyi	iyi	iyi	Orta	iyi	iyi	iyi	iyi	1018/36	4-6-1960	
1170	Allah verdi Sayım Sarman Kors 15-1-1946	iyi	Orta	Orta	Orta	iyi	Orta	Orta	Orta	Orta	Orta	Orta	1019/37	4-6-1960	
1176	Nureddin Aleaddin Hava Arpaçay 26-4-1947	iyi	iyi	Orta	iyi	pek iyi	Orta	pek iyi	iyi	iyi	Orta	pek iyi	1020/38	4-6-1960	
1215	Mecit Aslan Paşa Umur Kors 28-2-1948	iyi	iyi	iyi	iyi	iyi	pek iyi	iyi	Orta	iyi	iyi	pek iyi	1021/39	4-6-1960	
1224	Turgut Gülten Gürendi Kağızman 5-5-1948	iyi	Orta	iyi	iyi	iyi	pek iyi	pek iyi	pek iyi	iyi	iyi	pek iyi	1022/40	4-6-1960	
1231	Boğram Turgay Tepe İşdr 4-4-1949	iyi	Orta	Orta	Orta	iyi	Orta	iyi	Orta	iyi	Orta	pek iyi	1023/41	4-6-1960	

BELGE XX : 1959-1960 Gazi Ahmet Muhtar Paşa İlkokulu Diploma Defteri.

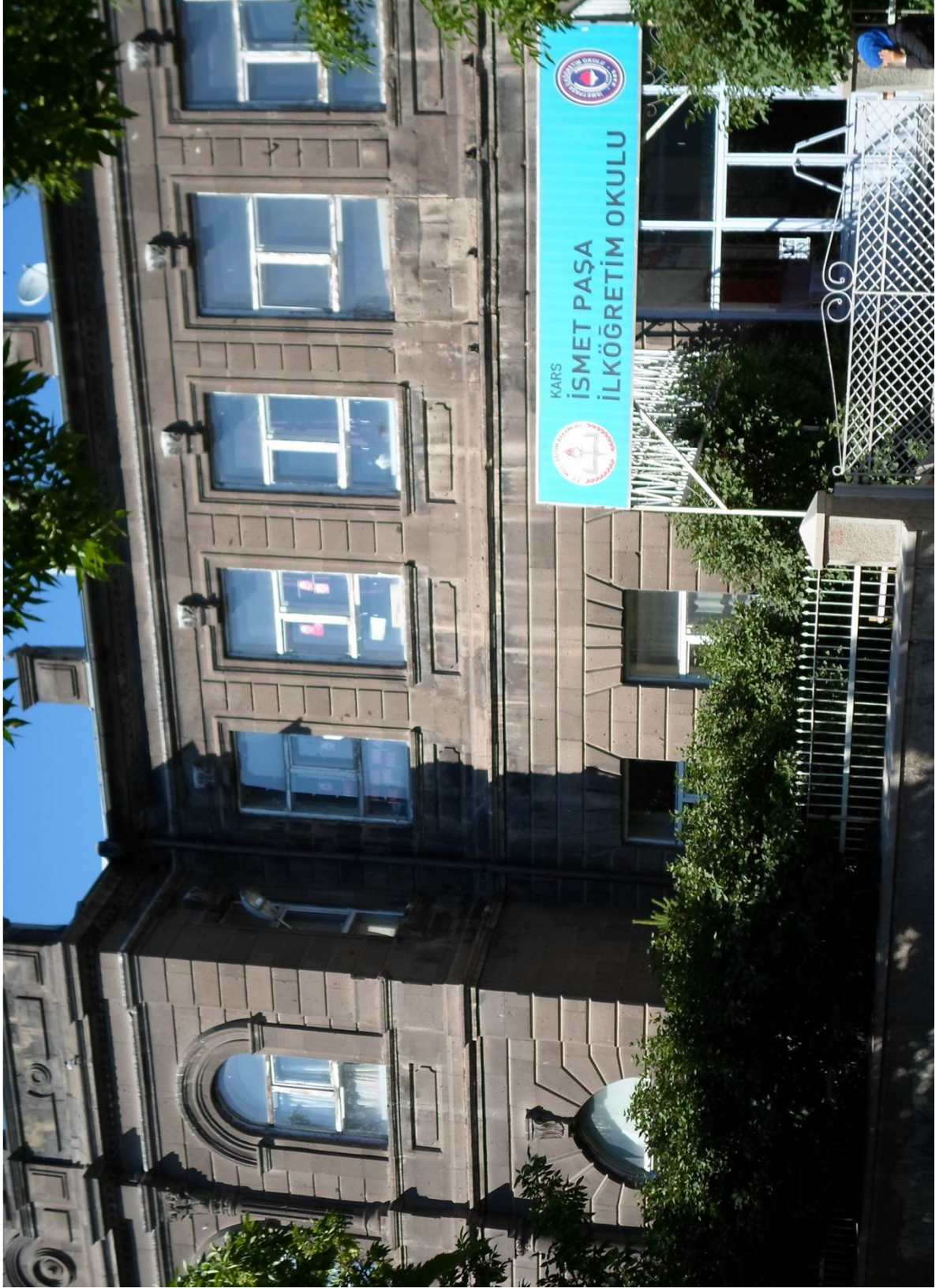




FOTOĞRAFI : Kars Halkevi Köycülük Şubesinin resmi.



FOTOĞRAF II : Kars Halkevi dil tarih kolu Iğdır'da tetkikte.



FOTOĞRAF III : İsmet Paşa İlköğretim Okulu.



FOTOĞRAF III : Fevzi Paşa İlköğretim Okulu.

## ÖZGEÇMİŞ

- 1976 Yılında Ankara'da doğdu.
- 1988 Yılında Elazığ Bahçelievler İlkokulu'nu bitirdi.
- 1991 Yılında Ankara Bahçelievler Deneme Lisesi Ortaokulu'nu tamamladı.
- 1993 Yılında Ankara Bahçelievler Deneme Lisesi'ni bitirdi.
- 1997 Kara Harp Okulundan Sistem Mühendisi olarak mezun oldu.
- 1998–2000 Teğmen rütbesinde, Bolu 2'nci Komando Tugay Komutanlığında Hv.Svn. Füze Tk.K.
- 2000–2003 Üsteğmen rütbesinde, 10'uncu P.Tug.K.lığı Erciş/VAN Personel Seferberlik Subayı
- 2003–2004 Üsteğmen rütbesinde, Ankara Kalite Yönetim Başkanlığı İdari Şube Müdürü
- 2004–2006 Üsteğmen rütbesinde, Ankara Keçiören Askerlik Şubesi ASAL Kısım Amiri
- 2006–2010 Yüzbaşı rütbesinde, Ankara Eğitim ve Doktrin Komutanlığı Merkez Şube Müdürlüğü Sivil Memur, İşçi, Erbaş ve Er İşlem Subayı
- 2010–2013 Binbaşı rütbesinde, 14'üncü Mekanize Piyade Tugay Komutanlığı Merkez Şube Müdürü olarak görev yapmıştı.
- 2011 Yılında Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalında Yüksek Lisans sınavını kazandı.